

Ezekiel Yonas Hambissa

Omsorg i barnevernsinstitusjoner

En kvalitativ studie av omsorgsansvaret i
barnevernsinstitusjoner

Masteroppgave i Barnevern

Veileder: Willy Lichtwarck

Juni 2023

Ezekiel Yonas Hambissa

Omsorg i barnevernsinstitusjoner

En kvalitativ studie av omsorgsansvaret i
barnevernsinstitusjoner

Masteroppgave i Barnevern
Veileder: Willy Lichtwarck
Juni 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Barnevernsinstitusjonene i Norge har et viktig samfunnsmandat. Ifølge loven skal de ivareta og gi nødvendig omsorg og beskyttelse til barn og unge. Målet er å møte barna og unge med forsvarlig omsorg, og dette utgjør grunnlaget for barnevernsinstitusjonenes arbeid. Det er forskjellige grunner til at barn og unge blir plassert på institusjonene. Det kan være på grunn av omsorgssvikt fra deres omsorgspersoner, men det kan også være på grunn av atferds utfordringer som krever mer omfattende intervensjon. I denne konteksten er miljøterapeutene de sentrale aktørene som møter ungdommene på institusjonen.

Miljøterapeutene blir tildelt rollen som omsorgsgivere for barna. Deres oppgave er å sikre at barn og unge får den nødvendige omsorgen og beskyttelsen de trenger. De har et betydningsfullt omsorgsansvar overfor barn og unge som er i barnevernsinstitusjonene. Det er nettopp dette omsorgsansvaret jeg ønsker å belyse. For å utforske hvordan miljøterapeutene forstår sitt omsorgsansvar i møte med barn og unge på barnevernsinstitusjonene, gjennomførte jeg fokusgruppeintervjuer. Med tanke på betydningen omsorgsansvaret for praksisen.

Jeg var spesielt interessert i å undersøke om det var ulike forståelser av omsorg blant miljøterapeutene basert på hvilken type institusjon de tilhørte. Miljøterapeutene jeg intervjuet arbeidet ved både omsorgsinstitusjoner og behandlingsinstitusjoner. Dermed forsøker jeg å beskrive om miljøterapeutene har ulike forståelser av omsorgsansvaret på bakgrunn av, institusjonstype de tilhører. Enkelt forklart prøver jeg belyse om institusjonssystemet i Norge påvirker miljøterapeuters dannelse av omsorgsforståelse.

Abstract

The Norwegian child welfare institutions have an important societal mandate. According to the law, they are responsible for ensuring and providing necessary care and protection to children and youth. The goal is to meet these individuals with proper care, and this forms the foundation of the work carried out by child welfare institutions. There are various reasons why children and youth are placed in these institutions, either due to neglect by their primary caregivers or behavioral challenges that require more comprehensive intervention. In this context, social workers play a central role in their interaction with the youth in these institutions.

Social workers are assigned the role of caregivers for the children. Their task is to ensure that children and youth receive the necessary care and protection they need. They have a significant responsibility for the care of children and youth in the child welfare institutions. It is precisely this responsibility of care that I aim to elucidate. To explore how social workers understand their responsibility of care when engaging with children and youth in child welfare institutions, I conducted focus group interviews. Because the understanding of their responsibility of care has implications for their practice.

I was particularly interested in investigating whether there were different understandings of care among social workers based on the type of institution they worked in. The social workers I interviewed worked in both care institutions and treatment institutions. Therefore, I sought to describe whether there were different understandings of the responsibility of care among social workers depending on the type of institution they belonged to. In other words, I aimed to examine whether the institutional system in Norway influenced the formation of care understandings among social workers.

Forord

Denne oppgaven er et resultat av mange måneders forskning, refleksjon og analyse. Jeg er takknemlig for muligheten til å fordype meg i et så viktig og aktuelt emne som omsorg i barnevernsinstitusjoner.

Først og fremst vil jeg takke min Gud og Herre Jesus Kristus som har gitt meg styrke i å stå ut løpet. Jeg ønsker også å takke min veileder Willy Lichtwarck, for sin oppmuntring, verdifulle tilbakemeldinger og gode råd underveis. Jeg er også takknemlig for deltakerne i fokusgruppene, som delte sine personlige erfaringer og innsikt.

Til slutt vil jeg takke mine medstudenter og familie for deres uendelige støtte og tålmodighet gjennom hele prosessen. Jeg vil spesielt nevne mine gode venner Preben som bidratt med både med det faglig og personligstøtte, jeg vil også takke Brian som vært en del av hele reisen.

Tusen takk,

Trondheim, Juni 2023

Ezekiel Yonas Hambissa

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	4
Kapittel 1.0 innledning	7
1.1 Problemstilling	9
1.2 Forsknings spørsmål	9
1.3 Bakgrunn.....	10
Kapittel 2. Kunnskaps oppdatering	12
2.1 Institusjon i et historisk perspektiv	12
2.2 Hva er omsorg	15
2.3 Hvordan forstås omsorg	16
2.4 Historisk omsorgsbilder i barneverninstitusjonene.....	18
2.5 Omsorgs ulike aspekter	22
Kapittel 3. Omsorgsforståelser i dagens barnevernsinstitusjoner	24
3.1 Omsorg på barnevernsinstitusjoner.....	24
3.2 Trygghet og Stabilitet	25
3.3 Trygge voksne og forutsigbar omsorg	27
3.4 Gode relasjoner	30
3.5 Normalitet	32
3.6 Praksis forståelsen.....	34
3.7 Medvirkning som omsorg	36
3.8 Rettighet og omsorg	38
3.9 Ungdommenes perspektiv	41
3.10 Konkurende perspektiver	43
Kapittel 4. Metode	45
4.1 Kvalitativ.....	46
4.2 Fenomenologien.....	47
4.3 Hermeneutikken	49

4.4 Skjæringspunktet.....	50
4.5 Fokusgruppe intervju	51
4.6 Utvalg og Rekruttering av informanter	55
4.7 Forberedelser og intervjuguide	59
4.8 Gjennomføring av intervju.....	61
4.9 Analyse av data	63
4.10 Validitet.....	67
4.11 Reliabilitet.....	68
4.12 Generaliserbart.....	70
4.13 Etske betraktninger	71
Kapittel 5.0 Presentasjon av funn og analyse	72
5.1 Omsorgsinstitusjon.....	72
5.1.1 Ekthet og opplevelser.....	72
5.1.2 Ansaret om oppdragelse.....	77
5.1.3 Omsorgsansaret som ambivalens	80
5.1.4 Rammer og indrekonflikt	83
5.2 Behandlingsinstitusjon	86
5.2.1 Ivaretagelse og trygghet	86
5.2.2 Ramme inn ungdommen	89
5.2.3 Ansaret og motstanden.....	92
Kapittel 6. 0 Like eller Ulike forståelser?	97
6.1.1 Omsorgsinstitusjon	98
6.1.2 Behandlingsinstitusjon	100
6.1.3 Påvirker institusjonssystemet omsorgsforståelsen?	102
Kapittel 7.0 Relevant og kritiske betraktninger	103
7.1 Relevant betraktning	103
7.2 Kritisk betraktning	105

Kapittel 8.0 Referanseliste	106
Vedlegg 1.Informasjonskriv.....	107
Vedlegg 2. Intervju guide.....	111
Vedlegg 3. Påmeldingskjema.....	112
Vedlegg 4. Godkjenning fra NSD/SIKT.....	113

Kapittel 1.0 innledning

Jeg husker fortsatt første studiedag som ny barnevernsstudent, da en av foreleserne stilte spørsmål til studiegruppen jeg tilhørte om hvilke egenskaper vi mente var viktige for en sosialarbeider. Det som fascinerte meg var ikke svarene som medstudentene kom med, men kommentaren fra foreleseren. Selv om jeg ikke husker ordrett hva som ble sagt, var det noe i retning av: «*Jeg er glad for at ingen av dere nevnte å være omsorgsfull, for det forventer jeg at dere forstår som grunnleggende*». På det tidspunktet tenkte jeg ikke mye mer på kommentaren, men den var en av mange hendelser som etter hvert ledet meg til å skrive en masteroppgave om omsorgsansvaret.

Det tok ikke lang tid før jeg fikk muligheten til å jobbe på en barnevernsinstitusjon ved siden av studiene. Omsorg var et sentralt begrep i arbeidet, og det vekket min interesse for hvordan ulike beslutninger tatt av de ansatte ble begrunnet med «omsorgsansvaret». Det som fascinerte meg var at alle jeg møtte hadde ulike forståelser av omsorgsansvaret. Selv om jeg forsto at det naturligvis ville være variasjoner på grunn av individuelle forskjeller, kunne jeg også observere ulike omsorgsforståelser blant omsorgs og behandlingsinstitusjoner jeg jobbet på. Jeg ble aldri helt klar over hva som forårsaket denne variasjonen i omsorgsforståelser blant institusjonene.

Da tiden kom for å skrive masteroppgaven, innså jeg muligheten til å utforske min nysgjerrighet gjennom forskning. Dette fikk meg til å reflektere over om institusjonssystemet kunne påvirke dannelsen av omsorgsansvaret. Så langt jeg visste, hadde ingen tidligere stilt spørsmål ved målgruppeplasseringen av ungdom kunne påvirke hvordan ansatte i barneverninstitusjonene forstår omsorgsansvaret.

Barnevernsinstitusjonene har et viktig mandat i å sikre at barn får den nødvendige hjelpen og omsorgen de behøver. I praksis innebærer det at barnevernsinstitusjonene tar rollen som forsørgere for barn. I slike tilfeller flyttes barnet fra eget hjem til institusjon som sitt nye hjem. Men, det er en helhetlig vurdering, som legges til grunn for slik avgjørelser blir vedtatt. Andre former for løsning er å plassere barnet i fosterhjem. Utfallet om hvorvidt barnet blir plassert i fosterhjem eller barnevernsinstitusjon er avhengig en helhetlig vurdering av barnets situasjon. I slik vurderinger, vektlegges prinsippet om barnets beste. Bvl §1-3

«Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Barnevernets tiltak skal være til barnets beste. Hva som er til barnets beste må avgjøres etter en konkret vurdering. Barnets mening er et sentralt moment i vurderingen av barnets beste»

Tilfeller hvor hjemmet ikke anses å være tilstrekkelig omsorgsbasis trer barnevernet inn. Utgangspunktet konstaterer bvl §1-5 at «Barn har rett til omsorg og beskyttelse, fortrinnsvis i egen familie. Barnevernets tiltak skal ikke være mer inngripende enn nødvendig». Dersom vurderingene tilsier at barnets hjem ikke gir tilstrekkelig omsorg og beskyttelse, er institusjonsplassering en muligløsning. Ved utgangen av 2021 var 865 barn plassert i barnevernsinstitusjoner ifølge (SSB, 2022). Plasseringene har ulike grunnlag, men bærende perspektivet er at institusjonene anses til å være beste løsningen

1.1 Problemstilling

- *Hvordan blir omsorgsansvaret forstått av miljøterapeuter i omsorgs, - og behandelings institusjon?*

1.2 Forskningsspørsmål

- *Hvordan blir omsorgsansvaret forstått av miljøterapeuter som jobber på omsorgsinstitusjon?*
- *Hvordan blir omsorgsansvaret forstått av miljøterapeuter som jobber på behandling sinstitusjon?*
- *Finner vi ulike oppfatninger av omsorgsansvaret blant miljøterapeutene?*

1.3 Bakgrunn

Av ulike grunner plasseres barn i ulike type institusjoner, hvor vurderingen tilsier at det er til barnets beste. Vanligvis blir barn under 12 år i større grad plassert i fosterhjem, selv om dette ikke alltid er tilfellet, men det etterstrebes. Videre finnes det institusjoner som er ment for barn i alderen 12 til 18 år (Bufdir, 2023).

Barn og unge blir plassert i barnevernsinstitusjonene av ulike årsaker. Dette kan være på grunn av skadelige omgivelser rundt barnet eller at barnet/ungdommen utvikler atferd som omgivelsene ikke klarer å håndtere. Plasseringene kan være både kortsiktige og langsiktige. I de tilfellene barn og unge plasseres i barnevernsinstitusjoner opptrer institusjonene som omsorgsgivere istedenfor for foreldrene. Ansvar for institusjonene har er nedfelt i barnevernsloven §10-1 «*Barnevernsinstitusjonen skal gi barn som oppholder seg på institusjonen forsvarlig omsorg og behandling. Institusjonen skal møte barn hensynsfullt og med respekt for deres personlige integritet og skal ivareta rettssikkerheten til den enkelte*». Dermed har barnevernsinstitusjonene ansvaret for å utøve forsvarlig omsorg og behandling.

Barnevernsinstitusjonene vi kjenner til i dag er kategorisert i ulike hovedgrupper, basert på en forståelse av at ungdommer har forskjellige behov. Først har vi «*akuttinstitusjonene*» som er ment som en kortvarig plassering, i vente på en langvarig løsning. Barn og unge blir vanligvis plassert i akuttinstitusjoner av to hovedgrunner. Den første er når barnet eller ungdommen mangler omsorg og er i fare for å bli skadet i sitt eget hjem. Det vil si at vurderingen dreier seg om omsorgssituasjonen rundt barnet. Den andre hovedgrunnen er når barnet befinner seg i en krisesituasjon på grunn av atferdsvansker. Som regel prøver man å finne en løsning innen seks uker etter plassering i akuttinstitusjoner. Veien videre for barnet kan variere ut ifra situasjon. Noen flyttes tilbake til hjemmet, mens andre flyttes videre til fosterhjem eller andre type institusjoner (Bufdir, 2023)

Videre i institusjonslandskapet har vi det som heter for «*omsorgsinstitusjoner*».

Omsorgsinstitusjonene er de vanligste institusjonene og er ment for barn og ungdommer hvis hjemmesituasjon ikke anses som egnet for å gi god omsorg. Normalt er det unge i aldergruppen 12-18 år som befinner seg i omsorgsinstitusjonene. Enkelte institusjoner har barn under 12 år som målgruppe, likevel er det bred enighet barn under den alderen ikke burde plasser på institusjon. Dermed er det få av slike institusjoner i Norge, men en nødvendig onde når en verken finner fosterhjem eller når det opprinnelige hjemmet ikke anses til å være en god løsning (Grünfeld et al., 2020, s. 36).

Særlig for ungdommer med atferdsvansker, har vi det som heter «*behandlingsinstitusjoner*».

Behandlingsinstitusjonene spesialiserer seg for ungdommer med atferdsvansker. Dette tilbudet består av tre underkategorier. Først har vi behandlingsinstitusjoner for ungdommer med høy risiko. Disse institusjonene er rettet mot ungdommer hvor faglige vurderinger indikerer høy risiko for videre utvikling av problemer, slik som kriminalitet i voksen alder. Deretter har vi behandlingsinstitusjoner for ungdommer med lav risiko. Ungdommene i denne kategorien anses å ha lav risiko for å utvikle varige atferdsvansker. Likevel kan utfordringene være alvorlige i ungdomstiden, og behovet for institusjonsplassering anses som nødvendig. Avslutningsvis har vi «*rusinstitusjoner*», som er rettet mot ungdommer med alvorlig og langvarig rusmisbruk. Disse ungdommene kan også ha atferdsvansker, men rusmisbruket dominerer problemområdet (Grünfeld et al., 2020, s. 36).

Kapittel 2.0 Kunnskaps oppdatering

2.1 Institusjon i et historisk perspektiv

Lenge før det moderne barnevernet fikk sitt gjennombrudd på tidlig 1900-tallet, hadde institusjonen som virksomhet etablert seg i Norge. Den første Barnehuset ble opprett i 1637 i Trondheim med mål om å yte omsorg for faderløse, moderløse og venneløse barn (NOU 2004: 23, 6. 19). De tidligste institusjonene ble referert til som oppdragelsesanstalter. Disse anstaltene var preget av disiplin, orden, nøysomhet og Gudfryktighet. Drevet av det filantropiske engasjementet utberedt etableringer av nye anstalter rundt om landet utover 1700-tallet. Formålet med utbredelsen var å møte datidens utfordringer, men den raske veksten førte til ulike arbeidsmodeller for institusjonene. Hovedsakelig var det to hovedmodeller, familie og kasernmodellen. Familiemodellen søkte etterligne et vanlig hjem gjennom inndeling av barn i mindre familier hvor mannlig ansatt var tildelt farsrollen, mens de kvinnelige ansatte tok seg morsrollen. Dernest var kasernmodellen preget av punktlighet, disiplin, med tilhørende straffe og belønningssystem. Karakteristiske utviklingen for de aller fleste anstaltene var utviklingen fra familiemodellen over til kasernmodellen (NOU 2004: 23, s. 22).

Frem til vergerådsloven ble vedtatt i 1896 med virkning fram 1900-tallet var det ingen offentlig regulering av institusjonene. Anstaltene hadde full autonomi i sin drift uten noen retningslinjer eller krav fra myndighetene. Denne frie driften hadde sine konsekvenser. Institusjonenes driftsmetoder ble i økende grad kritisert. Kritikken kom som følge av skandaløse rapporter om overgrep og omsorgssvikt som fant sted på institusjonene. Anstaltene var også i stor grad adskilt fra storsamfunnet. Det ble trodd at oppdragelse og veiledning var mest effektiv uten forstyrrelser fra omgivelsene. Distanseringen var både i geografisk plassering av anstaltene fra storsamfunnet. I tillegg fantes det ikke noe formell innsyns kanal til anstaltenes indre liv. Finansieringen av institusjonene kom vanligvis fra kirker og veldedighets organisasjoner, og det var ingen statlig innblanding verken i drift eller etablering av institusjonene.

Med innføringen av vergerådsloven skulle Norge bli et av de første landene med et offentlig barnevernssystem. En av lovens intensjoner var å skape orden i det mangfoldige institusjonslandskapet som hadde utviklet seg. Loven bygde videre på institusjonssystemet som hadde utviklet seg i løpet av 1800-tallet. Loven var konstruert slik at kommunen var hovedorganet. Vergerådene besto av syv utvalgte individer, inkludert en prest, en underdommer og om mulig en distriktslege, i tillegg til to kvinner fra kommunestyret. Vergerådet hadde myndighet til å gripe inn i barns og familiers liv. De kunne gi advarsler til foreldre, pålegge dem å iverksette tiltak overfor barna, for eksempel straff, eller kontrollere barnets aktiviteter utenfor hjemmet. De hadde også myndighet til å frata foreldrene omsorgsretten, og plassere barnet i fosterhjem eller institusjon (NOU 2004: 23, s. 25).

Under vergerådsloven utviklet det seg to hovedkategorier av institusjoner: barnehjem og skolehjem/tvangsskoler. Barnehjem var en fellesbetegnelse for ulike typer heldøgnsinstitusjoner der barn ble plassert. Barnehjemmene skulle fungere som erstatning for det hjemmet barnet aldri fikk, enten de var foreldreløse eller forholdene i hjemmet var så ugunstige at barnet ikke kunne bo der. Barnehjemmene skulle være en bedre erstatning til tross for at barna fikk en uheldig start på livet. (NOU 2004: 23, s.78). Andre hovedgruppen av institusjoner som ble benyttet er skolehjemmene. Plasseringen i skolehjem handlet hovedsakelig om barns atferd, som skoleskulk, rømming hjemmefra eller andre former for normbrudd. Det var ikke uvanlig at barn fra barnehjem i stor grad ble flyttet over til skolehjem (NOU 2004: 23, s. 82).

Under den nye loven måtte alle institusjoner ha godkjenning for å etablere nye eller fortsette driften av eksisterende institusjoner. Denne bestemmelsen oppfordret de gamle institusjonene til å reorganisere seg for å fortsette driften. Imidlertid fikk institusjonene fortsette med sine gamle driftsmetoder. Svært lite endret seg når det gjaldt barneforståelsen eller den daglige driften av institusjonene. Naturligvis hadde den frie driften av institusjonen sine konsekvenser. Fortellinger om overgrep, manglende omsorg både i form materielle goder, men også manglende innlevelse i barns situasjonen ble kjent (NOU 2004 23, s. 29).

I kjølvannet av den økende kritikken mot barnevernsinstitusjonene, ble barnevernsloven innført i 1953. Denne loven markerte begynnelsen på en ny epoke i barnevernspraksis og da først ble begrepet «*barnevern*» kjent i den offentlige diskursen. Loven reflekterte den tidens økende faglige forståelse av barn og deres oppvekstmiljø. Den førte også til en endring i perspektivet på barn og deres rettigheter sammenlignet med tidligere praksis. Dette er på mange måter begynnelsen av det moderne barnevernet vi har kjennskap til i dag. En av de betydningsfulle endringene var avskaffelsen av fysisk avstraffelse som en akseptert form for disiplinering. Det skulle lenger ikke være lov å bruke fysisk avstraffelse som middel for irettesettelse. Tidligere hadde slik avstraffelse vært vanlig praksis, men den nye loven satte en stopper for dette og la vekt på alternative og mer hensiktsmessige metoder for oppdragelse og disiplin (NOU 2004 23, s. 35).

Samtidig med dette paradigmeskiftet oppsto også en endret holdning til institusjoner. Den positive holdningen til plassering av barn i institusjoner ble avtagende. Tidligere hadde institusjonsplassering vært en akseptert praksis, men nå ble det stadig mer negativt sett på, og fokus ble rettet mot fosterhjem som et foretrukket alternativ. Den nye satsningen skulle rett seg mot fosterhjem istedenfor, men institusjonene ble ansett som nødvendig onde (NOU 2004 23. s.29).

Barnevernsloven videreførte i stor grad det eksisterende todelte institusjonssystemet. Skolehjemmene ble omdøpt til spesialskoler og ble et tilbud for barn med tilpasningsvansker og spesielle behov. Barnehjemmene fortsatte å være rettet mot barn som ble ansett for å være utsatt for omsorgssvikt. Denne utviklingen banet vei for det moderne barnevernet slik vi kjenner det i dag, med økt fokus på barns rettigheter, alternative omsorgsformer og en mer nyansert tilnærming til institusjonell omsorg (NOU 2004 23 s.37).

2.2 Hva er omsorg

Spørsmål som «*hva omsorg er*» kan være vanskeligere å besvare enn man skulle tro. Dette skyldes ikke nødvendigvis at spørsmålet i seg selv er komplisert, men heller at svaret avhenger av perspektiv og individuelle forståelser. Dersom jeg hadde spurt «hva er et menneske» ville svarene jeg får variere avhengig av om det er biologer, psykologer eller prester jeg spør. Spørsmål om livet og dets vesen er i stor grad påvirket av underliggende antagelser, verdier og holdninger. Blant disse spørsmålene finner vi spørsmålet om «*hva er omsorg*» og hvordan det skal forstås.

I barnevernsloven § 10-1 er det ned feltet at «*Barnevernsinstitusjonen skal gi barn som oppholder seg på institusjonen forsvarlig omsorg og behandling. Institusjonen skal møte barn hensynsfullt og med respekt for deres personlige integritet og skal ivareta rettsikkerheten til den enkelte*». Til tross for denne lovgivningen som beskytter omsorgen, er det nødvendig å undersøke hva vi faktisk mener med begrepet omsorg for å kunne forstå omsorgsansvaret og omsorgsrollen til miljøterapeuter i barnevernsinstitusjoner. Loven krever at barn som oppholder seg på institusjonen skal motta forsvarlig omsorg og behandling. Hva innebærer det å gi forsvarlig omsorg, og hvordan ser det ut i praksis? Før vi utforsker forståelsen av omsorg i barnevernsinstitusjoner, er det viktig å få en grundigere forståelse av selve begrepet omsorg. Hvordan tolker vi begrepet, og finnes det en entydig forståelse av begrepet i dagens samfunn? Selv om det er langt fra realistisk å finne en streng definisjon som er felles for alle, er det viktig å utforske betydningen av begrepet.

2.3 Hvordan forstås omsorg

Etymologisk sett kan «omsorg» deles inn i to deler, nemlig «om» og «sorg» som i sin opprinnelse betyr å bekymre seg for eller ta hånd om noen (Kroken, 2018, s. 27). Det omfatter handlinger med å vise omtanke og ivareta behovene til andre. Selv om den etymologiske forklaringen av begrepet synes å være innlysende, gir den ikke en fullstendig forståelse av begrepets innhold og den betydningen det tillegges i dagens samfunn. For å utforske ulike forståelsesformer av omsorgsbegrepet kan man dra nytte av teoretiske perspektiver.

Anvendelsen av sosialkonstruksjonistisk perspektiv kan hjelpe oss forstå begrepets betydning. Sosialkonstruksjonistisk forståelse tar utgangspunkt i at våre forståelser av fenomener er resultatet av sosiale prosesser. Individene skaper sin egen virkelighet og konstruerer de fenomener som omgir dem (Jenssen et al., 2020, s. 248). I lys av sosialkonstruktivistisk forståelse vil omsorgsbegrepet anses til å være resultat av sosiale prosesser.

Et av grunn kriteriene er i sosialkonstruksjonistisk forståelser er avdekke og være kritisk til kunnskap som tas for gitt. Konstruksjonismen ber oss om ha et skjerpet og kritisk blikk til det begrepsmessige kategoriene som strukturerer vår oppfatning av verden. Disse kategoriene betraktes ikke som objektive og naturlige, men som sosialt konstruerte og formbare. Et eksempel på dette er forståelsen av kjønn som noe performativt, hvor det å være mann eller kvinne er et resultat av sosiale handlinger og konvensjoner. Selv om det er anerkjent at det finnes biologiske forskjeller mellom kjønnene, stiller sosialkonstruksjonismen spørsmål ved hvorfor dette er ordnet i to kjønn. Fokuset er rett mot den sosiale betydningen kjønn har fått for vår identitet og de forventingene som knyttes til det. Sosialkonstruksjonisten søker derved å sette lys på bestemte historiske og kulturelle prosesser som ligger til grunn for vår forståelse av fenomener (Jenssen et al., 2020, s. 258)

Dette bringer oss over til det neste prinsippet i sosialkonstruksjonismen, nemlig at vår forståelse av verden er historisk og kulturelt betinget. Fenomener som oppfattes som selvfølgelige og naturlige i dagens samfunn kan ved nærmere undersøkelse vise seg å være sosialt konstruerte og kontingente. Et godt eksempel på dette er vår nåværende forståelse av barndommen. Forståelsen av barndom har endret seg over tid og varierer mellom ulike kulturer og historiske perioder. Denne erkjennelsen fører oss videre til det tredje kriteriet, nemlig at kunnskap om verden blir til gjennom sosiale prosesser. Vi forstår dermed fenomen som bestående av sosiale interesser som bestemmer hvilken kunnskap som er gyldig. Særlig i områder der det er konkurrerende perspektiver, et godt eksempel er forståelsen av omsorgsbegrepet i barnevernsfeltet. Noe jeg kommer tilbake til i utdypende form. Det fjerde perspektivet vektlegger den sosiale samhandlingen som avgjørende for hvordan fenomen blir forstått (Jenssen et al., 2020, s. 259).

I en sosialkonstruksjonistisk fortolkning av omsorgsbegrepet oppnår vi en bedre forståelse av hvordan både individuelle og samfunnsmessige perspektiver påvirker vår forståelse av begrepet. I denne forståelsen betraktes omsorgsbegrepet og dets innhold som sosialt konstruert, noe som betyr at det ikke har en fast definisjon som er uavhengig av tid, kultur eller historie. Vi anerkjenner at mening og innhold skapes av mennesker, og dermed er det vi som gir omsorgsbegrepet dets betydning. Begrepets mening er derved den meningen vi tildeler den. Vi forstår og tolker begrepet innenfor bestemte kontekstuelle rammer, som kan være av historisk, kulturell eller av politisk karakter.

For eksempel er oppfatningen av hva som definerer gode foreldre i dag annerledes enn på 1950-tallet, og dette påvirker også vår forståelse av omsorgsbegrepet. Ifølge sosialkonstruksjonistisk er forståelsen av omsorgsbegrepets og dets betydning ikke naturgitt, men snarere samfunnskapt. Den virkelige betydningen er dermed ikke skjult for oss, men innbakt i den komplekse virkeligheten. Sosialkonstruksjonistiske forståelsen av omsorgsbegrepet hjelper oss å forstå dets innhold og hvordan kulturelle og historiske betingelser er tilstede, for de forståelsene vi danner oss. I dag har vi en annen forståelse, av hva som betraktes som god omsorg. Utgangspunktet i sosialkonstruksjonistiske forståelsen, kan vi betrakte omsorgsforståelsen vi har i dag, som et resultat av den kulturelle konteksten vi befinner oss i. Den omsorgen som i dag anses å være ideell, er langt ifra konstant og uforanderlig. I den forstand at det alltid har vært slik, tvert imot er normaliteten vi etterstreber i dag et speilbilde av kulturelle kontekst vi befinner oss i.

2.4 Historisk omsorgsbilder i barneverninstitusjonene

Utgangspunktet i den sosialkonstruksjonistiske forståelsen, har omsorg forståelsen vært en gjenstand for kulturelle, politiske eller andre former samfunnsmessige endringer. Ved å se tilbake på den historiske praksisen i barnevernsinstitusjoner i Norge, kan vi få innsikt i hvordan forståelsen av omsorg har blitt tolket i ulike tidsperioder. For å analysere utviklingen eller endringene i omsorgsforståelsen innenfor norsk barnevernsinstitusjonskontekst, tar jeg utgangspunkt i Thuen's (2002) beskrivelse av ulike barneperspektiver gjennom ulike epoker. Thuen (2002) presenterer fire ulike barnekonstruksjoner gjennom ulike epoker.

Allerede i 1800- tallet kan vi identifisere den første konstruksjonen beskrevet som «*Det redningsverdige barnet*» (Thuen, 2002, s. 2). Epokens særpreg var utberedningen av redningsbevegelsen. Det var basert på ideen om at det var mulig å påvirke mennesket og forbedre det i riktig retning. Anstaltene skulle nå ut til barnet, enten det gjaldt fattigdom, kriminalitet eller barn uten foreldre. Det var fire grunnprinsipper som var styrende for anstaltene virke. For det første ble familien ansett som privat institusjon og dermed skulle redningsinnsatsene var det også. Familiens oppdragelses rettet seg mot hele mennesket som igjen betyr anstaltene rettet seg mot hele barnet. Familien ble ansett til å ha enerett når det gjaldt å disiplinere sitt eget barn, og derfor kunne også redningsinstitusjonene gjøre det samme. Faren ble ansett som familiens overhode, og dermed skulle også institusjonens leder ha tilsvarende autoritet over institusjonen. Anstaltenes indre konstruksjons var inspirert av samtidenes familiestruktur og barneforståelse (Thuen, 2002, s. 2).

Allerede da debatterte man i offentlig rom hvor hensiktsmessig og formålstjenlig anstaltene var. Uten at vi trenger å gå noe dypere på det nå. Likevel kan vi utlede en forståelse av omsorg utgangspunktet i institusjonenes indre struktur og ideologiske fundament. På den tiden var omsorg uløselig knyttet til familien, og jeg vil våge å påstå at familie og omsorg nesten kunne betraktes som synonymmer. Forståelsen av familien som den primære omsorgsgiver ble også overført videre i anstaltene. Familielignende struktur skulle tilby ungdommene den nødvendige hjelpen og dermed sikre barna en fremtid. Evnen til å veilede og ble også vektlagt, og dette var rollen som lederen skulle ha. Han var beslutningstakeren og hadde dermed siste ordet i viktige avgjørelser. Samtidens familiestruktur med en autoritær far i lederrollen, mens moren i større grad tok seg av huslig omsorg og pleiearbeid. Denne strukturen skulle være en redning for de barna og ungdom av ulike årsaker ikke hadde en slik familiestruktur i eget liv. Omsorgsforståelsen var innbakt i familieførståelsen, familien var den enheten som evnet å gi omsorg til barna og derved skulle anstaltene etterligne familiestrukturen for å tilby den innbakte omsorgen som eksisterte i familiestrukturen.

Videre beskriver Thuen (2002, s. 4) som følge av vergerådsloven i 1880 årene endret konstruksjonen av barnet, til «*det verneverdige barnet*». Gjennom vergerådsloven skulle Norge bli til første nasjonen med offentlig barnevern. Loven flyttet fokus fra strafferetten for barn under 16 år og søkte heller pedagogiske løsninger for barna. Målet var ikke lenger straff, men å oppdra barna til å bli lovlydige. Slik reformen var formulert, var hensikten å verne om barnet. Både når det gjaldt farer fra oppvekstmiljøet, men også fra fengselets forbryter verden. Pedagogiske forståelser av barn og deres miljø bidro også til endrede syn på barnet. Tidligere hadde filantropiske arbeidet drevet av nestekjærlighet, vært avgjørende for arbeidet med å hjelpe barn. Nå var ideen å skape samfunnssolidaritet og beskytte barnet. Gjennom etableringen av loven ble barnet definert som verneverdig.

Gjennom lovgivningen ble omsorgsforståelsen forflyttet fra å redde barnet til å beskytte barnet. Selv om institusjonenes indre liv ble debatt tema i offentligheten, ble institusjonene likevel ansett som gode sammenlignet med dårlig hjemmemiljø (Thuen, 2002, s. 5). Denne endringen belyser også en vesentlig endring i omsorgsforståelsen. Det handlet lengre ikke å redde barnet, men om å gi en god oppdragelse, som søkte å verne om barnet. Det var omsorg i å ta de ut av strafferetten og verne om barna under pedagogiske tiltak som den gangen var grunnlovgivningen. Forståelsen av barnet endre også praksisen, nå kunne foreldre miste forsørgerretten å bli fratatt barnet. Slik ble offentlig inngripen i families private liv anset som omsorgsfullt overfor barnet og dets fremtid. Familien var fortsatt en privat institusjon, men likevel en gjenstand for offentlig inngripen.

I følge Thuen (2002, s. 6) beskrives den tredje konstruksjonen av barnet som «*det sårbare barnet*». Etter flere avsløringer om anstaltens indre tilstand og ungdommens faktiske trivsel, ble vergerådssystemet endret. Loven endringen 1953, erstattet vergerådssystemet. Det førte til et nytt paradigmeskifte i forståelsen av barn og oppdragelse i tråd med utviklingen av barnepsykologiske forståelser. Sentrale endringer dreide seg om synet på institusjoner, men også oppdragelses filosofien. Reformen skulle likevel bygge videre på solidaritetsprinsippet fra vergerådsloven, men det var en fullstendig endring i forståelsen av barn og barndom. Den velkjente ordlyden «*barn er Norges fremtid*» ble byttet ut med «*barn er Norges nå tid*». Barn og ungdom skulle bli verdsatt for den de er, ikke for hvem de kan bli. Fokuset ble rettet bort fra samfunnets interesser og mot hva som var best for barnet. Endringen av fokus var fundamentet for prinsippet om barnets beste. Oppmerksomheten ble i større grad rettet mot barnet selv, ideer om tilstedeværende foreldre i oppveksten vokste frem som et ideal. Barnevernets rolle lignet mer på hjelper rolle til familien. Ideen om å plassere barn og ungdom på institusjon var lenger ikke anset som sunt, men en nødvendig onde. Barn skulle først og fremst få muligheten til å vokse opp i et stimulerende familiemiljø og dermed var fosterhjem anset som bedre løsningen en institusjonsplasseringene.

Den fjerde konstruksjonen som Thuen (2002, s. 8) på peker er «*Det inkluderte barnet*». Fremstillingen om at barn og unge som selvstendig mennesker vinner stadig fram. I 1981 innfører Norge ifølge Thuen (2002, s. 8) sine beskrivelser «*epokeskapende barnelov*». Samtidig undertegner Norge som ett av de første landene i verden FNs barnekonvensjon om barns rettigheter. Forpliktelsen til å integrere barns rettigheter i lovgivningen forsterkes. Barn skulle nå i større grad involveres i saker som angikk dem selv. Institusjonene skulle drives på en måte som tillot barn og unge, innenfor grensene for deres alder og modenhet, å ta beslutninger om personlige spørsmål. For eksempel hvem de ønsket å ha samvær med, samt være med på å forme hverdagsstrukturen på institusjonene. I tråd med faglig utvikling fikk barn en sentral rolle og deltakelse i sitt eget liv.

Gjennom Thuen's (2002) sine analyser av barnekonstruksjonen har vi kunnet identifisere de underliggende trekkene i forståelsen av omsorg. Endringene i barneforståelsen reflekterer også de forskjellige ideologiske perspektivene på omsorg i ulike tidsepoker. Vi har fått oversikt over ulike aspekter ved institusjonens rolle overfor samfunnet. For eksempel har dette skiftet fra straff til vern. I senere tider fra kontroll til behandling og omsorg. Gradvis har barnevernsinstitusjonene tilpasset seg samfunnsendringene og justert sitt arbeid og mandat i tråd med dette. I lys av den sosialkonstruksjonistiske tilnærmingen er det viktig å merke seg hvordan kunnskap blir forhandlet og etablert gjennom ulike tidsepoker. Diverse samfunns institusjoner anses både å være mottakere, men også samskaper av samfunnskunnskapen. Ved å se tilbake på historien kan vi observere hvordan ulike forståelser av omsorg har blitt påvirket av kulturelle endringer. Vi er dermed avhengig historiske og kulturelle betingelser for å kunne forstå omsorgsbegrepet. Forståelsen av omsorg har vært og vil alltid bli en gjenstand for samfunnsmessige utviklinger.

2.5 Omsorgs ulike aspekter

Noe som gjør forståelsen av omsorg kompleks er de ulike bruksområdene. Både på generell basis i de ulike samfunns områdene, men også innenfor barnevernet. Storø (2017) beskriver fire bruksområder av omsorgsbegrepet innenfor barnevernsfeltet. Ved å forstå disse bruksområdene kan man skape nødvendige distinksjoner som kan bidra til å håndtere begrepets tvetydighet på en mer presis måte.

Det første aspektet av omsorgsbegrepet innenfor barnevernet er det politiske aspektet. I denne forståelsen blir omsorg betraktet som et oppdragelsesbegrep som har til hensikt å forbedre oppvekstvilkårene for barn og unge. Samtidig som samfunnet viser sin solidaritet overfor de sårbare og hjelpe trengende. Det politiske aspektet innebærer at barnevernet, på vegne av samfunnet, vurderer omsorgen i familier. I slike tilfeller kan barnevernet enten styrke omsorgskvalitetene eller tilby alternative løsninger i andre tilfeller (Storø, 2017, s. 170).

Det juridiske aspektet er det andre aspektet av omsorgsbegrepet. Det er gjennom dette aspektet at barnevernet får sin eksistens og utøver sin praksis. Omsorg er det sentrale begrepet som hele barnevernsloven bygger på. De juridiske kriteriene definerer minstestandarden for hva som anses som god omsorg. Ut ifra de juridiske kriteriene, er alle gjenstand for offentlig inngripen, dersom omsorgsgivere ikke oppfyller minstekravet. Det er fylkesnemndene som forholder seg mest til det juridiske aspektet, når de skal vurdere om den offentlige skal overta omsorgen for barnet.

Det tredje aspektet fremlegges som det psykologiske aspektet av omsorgsbegrepet. Dette omhandler relasjonen mellom barn og voksne, der foreldrene tildeles oppdragerrollen. Ansvar for omsorgen retter seg mot den psykologiske delen av omsorgsutøvelsen, og dette aspektet har også en juridisk binding (Storø, 2017, s. 170).

Fjerde aspektet ved omsorgsbegrepet innenfor barnevernsfeltet for «*behandlingsbegrep*». Dette aspektet fokuserer på den praktiske utøvelsen av omsorg, som utføres av miljøterapeuter i barneverninstitusjoner eller fosterforeldre. Her snakkes det om den utøvende siden av omsorgen. Jeg vil kalle det her for den opplevde omsorgen, det er den omsorgen som ungdommen opplever i daglig, enten det er av miljøterapeuter i institusjon eller fosterforeldre.

De tre første av bruksområdene er i større grad knyttet til overordnet forståelse av omsorg. Derimot er handlingsbegrepet det som nært barnet, og det er denne delen av omsorgen jeg utforsker i møte med miljøterapeutene. Disse bruksområdene inngår i hverandre, likevel kan den adskilte beskrivelsen, være til hjelp i møte omsorgsansvaret for barnevernsinstitusjoner. Det er i større grad handlingsbegrepet miljøterapeutene forholder seg til i den daglige delen av omsorg, som både innebefatter juridisk spillerom for hvis handlinger. Men også det psykologiske aspektet er knyttet til fagliggjøring av barnevernsfeltet, samtidig som underliggende politiske forståelser legitimerer eksistensen av barnevernsinstitusjoner. Omsorg som «*handlingsbegrep*» gir muligheten til å utforske hverdagsomsorgen som kan virke både diffust og tvetydelig. Det er nettopp denne utøvelsen av omsorgen i det daglige som jeg undersøker i møte med miljøterapeutene på barnevernsinstitusjonene. Sentralt står deres forståelse, opplevelse og tolkning av omsorg som handlingsbegrep. Det er den direkte og nære utøvelsen av omsorg i hverdagen som blir utforsket.

Kapittel 3.0 Omsorgsforståelser i dagens barnevernsinstitusjoner

3.1 Omsorg på barnevernsinstitusjoner

Som forklart tidligere, er kjernen av institusjonsarbeidet fundert på omsorg. Omsorg er deres primære mål og sentrale mandat. Det er likevel noe det vanskeligste å studere, finne ut av og sette ord på. Likevel er mulig å beskrive, forklare, observere, eller gi uttrykk for hvordan den gode omsorgen oppleves. I en rapport av utført barneombudet (2020) identifiseres sentrale funn som kjennetegner gode omsorgsarbeid i barnevernsinstitusjoner. Disse funnene er basert på samtaler med ungdommer på institusjonene, ansatte, dokumentstudier og observasjoner av institusjonene. Forskerne valgte å inkludere ulike typer institusjoner for å representere variasjonen av perspektiver. Rapporten gir innsikt i hva som bidrar til opplevelsen av god omsorg, og fremhever viktige elementer som hjelper oss å forstå dagens forståelse av gode omsorgspraksiser.

Ved å se på disse viktige elementene får vi en oversikt over hvordan god omsorg forstås i dagens samfunn. Det er viktig å merke seg at beskrivelsen av god omsorg kan variere avhengig av kontekst og individuelle perspektiver, men gjennom en bred tilnærming og inkludering av ulike stemmer kan vi danne en mer helhetlig forståelse av hva som kjennetegner god omsorg i barnevernsinstitusjoner.

3.2 Trygghet og Stabilitet

Trygghet og stabilitet blir fremlagt som viktige forutsetninger for å kunne oppleve tilværelsen på institusjon som omsorgsfullt for ungdommene. Trygghet knyttes til følelsen av forutsigbarhet i hverdagen. Ungdommene har et sterkt behov for å ha oversikt over sin egen hverdag, og dette blir ansett som viktig for å føle seg trygge. For mange av ungdommene innebærer dette å få innsikt i det som skjer, neste uke, neste måneden eller året. Opplevelse av forutsigbarhet blir ansett som viktig for av trygghets følelsen som dannes seg hos ungdommene. Imidlertid opplever mange ungdommer at denne forutsigbarheten ikke er tilstrekkelig ivarettatt på institusjonene. Trygghet handler ikke bare om hva de skal gjøre på institusjonen, men også hvorfor de er der. Mange ungdommer føler seg usikre på hvorfor de er plassert på institusjonen og hvordan tilværelsen deres vil bli. De vet lite om sin egen situasjon, hvem de vil møte av voksne og jevnaldrende, og dette forsterker deres bekymringer. (Barneombudet, 2020, s. 37).

Faktorer som skaper trygghet inkluderer å vite hvem som jobber med dem og hvordan de er som personer. Det handler veldig mye om de små tingene. Videre var viktig for ungdommene å ha en forståelse av hva som forventes av dem, og at forventningene oppleves rimelige. For de aller fleste tar det tid å finne tryggheten, dermed er viktig at dem får gjentatte bekreftelser på at dem kan føle seg hjemme.

«selv om jeg viste at jeg for eksempel bare kunne gå ut og lage mag mat på kjøkkenet, synes jeg det var vanskelig og spurte hele tiden om det var greit» (Barneombudet, 2020, s. 37)

Det å kunne utføre hverdagslige aktiviteter uten å bekymre seg er en del av trygghetsprosessen, som ungdommene gir uttrykk for. En god start legger mye av grunnlaget. Det innebærer at ungdommene får tilstrekkelig kunnskap om institusjonen de skal bo på, og ideelt sett får besøke stedet før de flytter inn. Rapporten påpeker imidlertid at det er ulike praksiser fra barnevernets side og Bufetats side når det gjelder å legge til rette for gode overganger. I helheten bidrar faktorer som forutsigbarhet, oversiktighet og bekreftelse fra personalet om at det er et trygt sted å være, til økt trygghetsfølelse ifølge ungdommenes perspektiv (Barneombudet, 2020, s. 137)

Bo-sammensetning blir også diskutert som en viktig faktor i omsorgsmiljøet. Ungdommenes opplevelse av å bo sammen med andre kan variere mellom å oppleve trygghet og utrygghet. Det vanlige er at institusjonen består av et felleskap med flere ungdommer. Det er avgjørende for mange å trives sammen med bo gruppen. Flere av ungdommene peker på at andre ungdommer kan skape utrygghet for dem. Dette er en situasjon som ungdommene ikke selv har kontroll over, men som de må akseptere. Det er ikke ungdommene selv som velger hvem de skal bo sammen med, og det er derfor viktig å legge til rette for en god kollektivgruppe som kan tilby trygghet. Ungdommene formidler opplevelser av å bo sammen med noen som «ikke passer inn» (Barneombudet, 2020, s. 37).

Dette oppleves som utrygt og ødeleggende for miljøet. Beskrivelsene som gis omhandler tilfeller der andre ungdommer med svært utfordrende atferd tar mye oppmerksomhet fra de ansatte. Samtidig gir de ansatte uttrykk for at beslutninger ikke alltid tas med tanke på miljøet, men heller fordi barnevernet trenger plass til disse ungdommene. Både ungdommene og de ansatte er opptatt av at det sosiale miljøet mellom ungdommene er en viktig faktor som oppleves både som trygt og utrygt. Rapporten peker på at selv om Bufetat har målgruppeinndeling, gir dette ikke tilstrekkelig vurdering av om en ungdom «*passer inn*» i eksisterende grupper. Målgruppeinndelingen virker å være bred og gir lite informasjon om årsakene til at ungdommen er på institusjon og hvilke sårbarheter den enkelte har (Barneombudet, 2020, s. 38)

3.3 Trygge voksne og forutsigbar omsorg

Opplevelsen av trygghet i ulike former er avgjørende betydning for å kunne oppfatte institusjonslivet som en omsorgsfullt. Voksenpersonene som arbeider på institusjonene spiller en viktig rolle i å skape trygge miljøer for ungdommene. Den daglige omsorgen som ungdommene mottar, forvaltes av personalet på institusjonen. Når flere personer er involvert i omsorgsarbeidet, kan det oppstå utfordringer som ikke er tilstede i vanlige hjemmemiljøer. En gjennomgående utfordring knyttet til trygghet på institusjonene er mangfoldet av ansatte som ungdommene må forholde seg til.

«en ansatt på institusjon forteller om en gutt som hadde møtt 30 forskjellige ansatte på 3 måneder, og en tidligere nevnt sak leste vi om en gutt som hadde møtt over 60 ansatte, der den eneste som var fast ansatt var sykemeldet»(Barneombudet, 2020, s. 38)

Selv om disse eksemplene representerer ekstreme tilfeller, er den generelle situasjonen for mange ungdommene på institusjonene langt unna ideelle forhold. Rollen som omsorgsgiver på institusjoner, innebærer blant annet i å etablere nært forhold til ungdommene. Når ungdommene må forholde seg til ulike stemmer, desto viktigere blir at personalet opptrer enhetlig, trygt og forutsigbart for å kunne tilrettelegge for god relasjonsutvikling mellom dem og ungdommene.

Det er to hovedfaktorer ved ansatte som ungdommene peker på som avgjørende for deres opplevelse av institusjonen. Den første faktoren omhandler personalets atferd og hvordan ungdommene opplever dem forskjellig. Dette kan handle om ulike tilnærminger og praksiser når det gjelder grensesetting blant personalgruppa. Noen ungdommer opplever personalet som for strenge, mens andre oppfatter dem som for slappe. Når personalet ikke evner å samarbeide på en måte som oppleves som et felleskap i forhold til ungdommene, kan det skape usikkerhet og gjøre det vanskelig for ungdommene å forholde seg til dem. Den interne kulturen blant personalet har også stor betydning for hvordan ungdommene oppfatter institusjonen som en god omsorgsbasis (Barneombudet, 2020, s. 38)

Den andre faktoren ungdommene påpeker, manglende kontinuitet i relasjonen til personalet. Dette knytter seg hovedsakelig til turnusordningen på institusjonene. Særlig den tredelte turnusen oppleves som krevende og belastende for ungdommene. De gir uttrykk for at når det alltid er en ny person på vakt, blir det vanskelig å lage avtaler og gjennomføre planer, da kontakten blir for kortvarig. På den annen side oppleves det positivt når det er personale er til stede over lengre tid, spesielt hvis det er noen de har tillit til.

«Når det er tredelt, er det alltid en ny, det blir vanskelig å lage avtaler og gjøre ting for de er så kort på. På medlever er de der lengere, det er bra, særlig hvis det er en du stoler på»

(Barneombudet, 2020, s. 38)

I stor grad oppleves det problematisk, at ansatte er kun tilgjengelige i korte perioder av dagen. For ungdommene er det viktig å oppleve at personalet har tid dem og kan vie av den nødvendige oppmerksomheten som trenges for å gjennomføre aktiviteter eller andre ærender. Personalets tilstedeværelse symboliserer også deres følelsesmessige tilgjengelighet, noe som skaper trygghet. Å tilbringe tid sammen med noen bidrar til å bygge relasjoner og tillit. Disse prosessene tar tid, og ungdommene er avhengige av dem for å føle seg trygge. Det er slik en for tillit til andre, gjennom å bruke tid sammen. Hvis ungdommene skal kunne betrakte institusjonen som sitt eget hjem, er det lite hjelpsomt hvis personalet oppfattes som fremmede mennesker som kun er på besøk i bestemte perioder av døgnet.

Besøk på flere av institusjonene avslører rapporten en økende tendens fra langvakter til tredelt turnus (Barneombudet, 2020, s. 38). Hyppige vaktskifter medfører også hyppige overlapp, der viktig informasjon skal formidles videre. En av ungdommene sammenligner informasjonsoverføringen som foregår under overlapp med «*hviskeleken*». Der budskapet ofte forvandles fra en til en annen. Informasjonsflyten blant personal gruppen oppleves som dårlig. Kvaliteten på informasjonsflyten har betydning for oppfølgingen ungdommene får. Institusjonene som preges av liten kontinuitet i ulike former, oppleves som utrygt for ungdommene. Det ungdommene forbinder med god omsorg på institusjon er tilknyttet opplevelsen av stabilitet, forutsigbart, og tilgjengelig. Stabilitet innebærer at omsorgspersonene har liten utskiftning, og at ungdommene har langvarig kontakt med de samme personene. Forutsigbart i form at personal gruppa oppleves som samkjørt, at ungdommene i liten grad møtes av ulike forventinger. Tilgjengelighet dreier seg om personalets tilstedeværelse, slik at de er på vakt i lengre perioder enn bare noen få timer i løpet av dagen. Disse elementene fremheves i rapporten som viktige faktorer for at ungdommene skal oppleve institusjonen som en god omsorgsbasis. Ansatte deler også en likestilt oppfatning med ungdommene om viktigheten av samarbeid blant personalet, spesielt når det gjelder felles regler og rammer for ungdommene

3.4 Gode relasjoner

Gode relasjoner med ansatte blir også anset som viktig aspekt av ungdommene. Det blir ikke spesifisert hva de legger i begrepet «*gode relasjoner*», men det blir beskrevet som nødvendig forutsetning for å kunne motta hjelp av de voksne. Også personalet anser relasjonsdannelsen som nødvendig for å kunne hjelpe ungdommene. Når ansatte snakker om gode relasjoner på institusjonene, refererer de til å komme i posisjon til ungdommene for å kunne hjelpe dem «*en god relasjon gjør det mulig å bli kjent, skape rom for medvirkning og komme i posisjon til å gi hjelp*» (Barneombudet, 2020, s. 40). Den gode relasjonen fortelles som myndiggjørende for begge parter. En god relasjon gjør det mulig å bli kjent, skaper også rom for medvirkning. Både ungdommene for muligheten til å få hjelp samtidig som hjelperen kommer i posisjon til det.

«jeg kunne ikke kommet til et bedre sted for å forandre live mitt. De voksenrelasjonene jeg har fått het, er gull verdt. De voksne som jobber her, har vært med på å redde live mitt» (Barneombudet, 2020, s. 40). Nesten i alle tilfeller der ungdommene forteller om gode opplevelser av hjelp og omsorg, blir betydningen av gode relasjoner fremhevet. Rapporten spesifiserer ikke hva gode relasjoner innebærer, men den nevner noen egenskaper ved de voksne som ungdommene mener skaper gode relasjoner på god måte. Voksne som er blide, åpne, interesserte og lyttende blir spesielt vektlagt, og det blir også understreket at de bør være ærlige og ekte. Videre uttrykker ungdommene at de føler seg trygge når de voksne er i stand til å sette sunne grenser, samtidig som de lytter til og tar dem på alvor. Det er også viktig for ungdommene å oppleve at de voksne bryr seg om dem.

«Det er viktig at voksne som skal hjelpe, kan være seg selv. Mange steder føles det ikke ekte, som om det er en jobb de må ha»(Barneombudet, 2020, s. 41). Det å være autentisk overfor ungdommene, og fremvise ektefølt engasjement, gjør det lettere for ungdommene å forstå at de voksne bryr seg. Videre trekkes det frem at utdanningsbakgrunnen til de ansatte er ikke så viktig for ungdommene, det handler mer om hvordan de ansatte får dem til å føle seg.

Kvaliteter som trygghet, livserfaring og evnen til å vise omsorg veier tyngre for ungdommene enn den formelle utdanningsbakgrunnen. Noen kan oppleve at ansatte med formell utdanning er mer formelle i sin tilnærming, og dette kan skape en følelse av at de bare gjør jobben sin i stedet for å bry seg om ungdommene. Ungdommene gir uttrykk for at formelle tilnærmingen vekker i større grad en følelse, av at de er på jobb enn at de bryr seg ungdommene.

3.5 Normalitet

For kunne erfarer institusjonen som god omsorgsarena, blir også opplevelsen av normalitet frembrakt i rapporten (Barneombudet, 2020, s. 41) Selv om det kan være vanskelig å forestille seg normalitet når det gjelder å bo på en institusjon. Er det viktig å strebe normalitet i den grad det er mulig. Det er viktig at livet på institusjon representerer en slags gjenkjennelighet ungdommene kan kjenne igjen fra samfunnet utenfor. Derom livet på institusjonen blir for «unormalt» kan det ødelegge for et «normalt» liv etter institusjonstiden.

Imidlertid er det store variasjoner i graden av opplevd normalitet blant ungdommene på institusjonene. Men for ungdommene er det viktig at deres kontekst på institusjonen så langt det lar seg gjøre bærer preg av normalitet. For de fleste handler det om de små tingene. For eksempel hvordan huset ser ut innendørs og utendørs, og den gir assosiasjoner til et hjem. Slike forhold er noe vi vanligvis ikke tenker mye over, fordi vi tar det for gitt at ting er slik de er. Mange av ungdommene uttrykker en lengsel etter slike opplevelser av normalitet. Likevel er store variasjoner i hvilken grad ungdommene opplever normalitet på institusjonene. Ofte er institusjonslivet preget av mange ansatte, altså mange omsorgspersoner. Det kan være vanskelig for ungdommene å huske hvem som jobber der, rett og slett fordi det er for mange å huske på. Normaliteten har flere aspekter, det handler både om dagliglivet på institusjon, men også deltakelse i andre områder som, skole, fritidsaktiviteter, venner og andre nettverk.

Når det gjelder det daglige livet på institusjonen, bruker ungdommene betegnelsen «*institusjonssyken*» (Barneombudet, 2020, s. 43). Dette refererer til hvordan behandling på institusjon, har påvirket dem. Dette er måter personalet responderte på, som ikke var i tråd med normalstandard. Det kunne være situasjoner der ungdommene gjorde noe feil, men ble ikke møt med forventede samtalen eller konsekvenser for sine handlinger. For ungdommene var det unormalt å ha en relasjon til voksne der de voksne ikke hadde en ærlig samtale med dem når de gjorde noe galt. For eksempel, opplevde en ungdom å få tilsnakk av en voksen på besøkshjem. Selv om responsen til vedkommende var normalt og forventet. Opplevde hun situasjonen som unormalt. Ut ifra hennes erfaring på institusjon, var ikke så normalt å bli møt med ærlig samtale, dersom hun gjøre noe galt. Det forteller om overdreven forsiktig som er med å skape en unormal tilværelse. På andre siden har vi ungdommer som opplevde å bli overvåket og kontrollert av de voksne, noe som også påvirket deres opplevelse av normalitet.

Normalitet har ikke en mal som kan følges, det er snarere en opplevelse i forhold til samfunnsstandarden.

Det er av betydning å forstå hvor viktig følelsen av normalitet er for ungdommene som en del av omsorgsmiljøet. Noen ganger signaliserer ungdommene behovet for å bli møtt som vanlige ungdommer, der de ønsker ærlige og oppriktige samtaler når de har begått feil. Andre trenger å bli møtt med sensitivitet og forståelse for deres individuelle historie. Det som er felles for begge ytterpunktene er et ønske om å bli oppfattet som normale for ungdommer utenfor institusjonens fire vegger. Derfor er det viktig at voksne som jobber med ungdommer på institusjoner, etterstreber å skape en normaltilværelse, så langt det lar seg gjøre.

3.6 Praksis forståelsen

I et delprosjekt av en omfattende forskningsrapport undersøkte Neumann (et al., 2017, s. 67) gjennom feltarbeid og intervjuer med ansatte i institusjon tilhørende barn i alderen av 7 -12 år, med hensikt om å belyse hva som betegner godt omsorgsarbeid. Et sentralt element i god omsorg knyttes til miljøterapeutenes evne til å etablere gode relasjoner. Ifølge Neumanns observasjoner (2013, s. 71) la miljøterapeutene vekt på å finne balansen mellom det barna ønsket og det de faktisk trengte. Denne tilnærmingen omfattet perspektivet om barnets medvirkning, der barnet fikk mulighet til å delta i beslutninger som angikk deres eget liv. Samtidig ble det vurdert i forhold til nødvendige strukturer og rammer. *«når miljøterapeutene gir god omsorg til barna, forstås arbeidet deres om en praksis hvor de viser at de opplever at ansvar å følge med og svare på barns behov»* (Neumann et al., 2017, s.72). Omsorgsansvaret har en reponensiv forhold til barns behov. Samtidig som miljøterapeutene ikke forlater sin voksne rolle og overgir alt av ansvar over til barna. Det er to sentrale aspekter som trekkes frem for å belyse gode omsorgsarbeid. Det ene aspektet handler om barnets medvirkning og samspillet med miljøterapeutens voksenrolle. Personalet var opptatt av å skape en reell opplevelse av medvirkning i dagliglivet, samtidig som de vurderte barnas omsorgsbehov og grenser. Dette kunne for eksempel innebære at barnet fikk delta i forslag til middagsmeny og hjelpe til med matlaging, eller komme med forslag til ønskede fritidsaktiviteter. Samtidig opprettholdt personalet struktur i forhold til måltider, lekser og fritidsaktiviteter.

Det traumebevisste omsorg er en sentral del av deres forståelse av omsorg. Dette innebærer at personalet må være sensitive overfor barnets sårbarheter. Forståelsen er basert på kunnskap om utviklingspsykologi og nevrobiologi, som beskriver kroppens respons på traumer. I praksis betyr dette at personalet anerkjenner barnas traumatiserte erfaringer. De er oppmerksomme på personlige triggere som kan utløse negative reaksjoner hos barnet. De ser det som deres kollektive ansvar å forstå barnet, og at barnets tilsynelatende urimelige atferd kan være uttrykk for traumatiske opplevelser. Dette krever at miljøterapeutene møter barna med tålmodighet, varme og nærhet.

Forståelsen av god omsorg er også faglig forankret i teorier om barns psykologiske utvikling. Denne forståelsen legger vekt på betydningen av en sensitiv og tilknytningsbasert relasjon mellom personalet og barna. I tillegg fremheves den strukturelle delen av god omsorg. Miljøterapeutene reflekterer over viktigheten av å opprettholde struktur og regler som en nødvendig del av god omsorg. I et intervju nevner en av miljøterapeutene betydningen av struktur og sensitivitet i forhold til barnet (Neumann et. al., 2017 s.

Forståelsen bringer med andre ord fram sensitiv basert relasjon mellom personalet og barna. Videre nevnes den strukturelle delen av omsorgen. Miljøterapeutenes refleksjoner av den gode omsorgen var også rettet mot opprettholdelse av struktur og regler som nødvendig del av den gode omsorgen. I intervju trekker et av miljøterapeutene fram struktur i forhold til å være sensitiv overfor barnet. Regler og struktur kan oppfattes som begrensende for miljøterapeutens handlingsrom, men samtidig anerkjennes strukturen viktige for å knytte barnet til fellesskapets verdier og fremme utvikling. Struktur og regler har som formål å forberede barnet på livet i samfunnet. Forståelsen av god omsorg innebærer ulike tilnærminger, men det sentrale er å være behovsorientert. Samtidig understrekes viktigheten av barnets medvirkning og styrking av barnets stemme i eget liv som en god omsorgspraksis. Dette er et ansvar som miljøterapeutene bærer.

3.7 Medvirkning som omsorg

I løpet av de siste 20 årene har kunnskapen om barns rettigheter og deres evne til deltakelse vært en sentral del av den politiske dagsordenen, både nasjonalt og internasjonalt (Reime, 2017, s. 23). Norge er anerkjent som en foregangsnaasjon når det gjelder forståelsen av barn som aktive deltakere i sine egne liv, samt i den praktiske tilretteleggingen for barns medvirkning i sosiale og personlige spørsmål. Dette er spesielt relevant for barn og unge som befinner seg på institusjoner. Slike politiske initiativer påvirker også forståelsen av omsorg og legger føringer og forventninger til hvordan omsorg skal utøves. Medvirkning blir i økende grad ansett som et nødvendig aspekt for å kunne utøve god omsorg. Selv om det kan være utfordrende og til tider vanskelig å beskrive «god omsorg» på en presis måte. Fremstår medvirkning å ha stor plass i dages forståelse av den gode omsorgen. Dermed øker ansvaret for å legge til rette slik at medvirkning blir en sentral del av omsorgen. Når det gjelder barn og unges rettigheter som beboere på institusjoner, er det en forståelse om at institusjonen skal være et hjem, og dermed legges det vekt på medvirkning. Perspektivet på rettigheter har sitt utgangspunkt i loven og med lovmessige kanaler der barnet har muligheten til å delta. Det bygger på en grunnleggende antakelse om at medvirkning er en universell rettighet. I bvl § 1-4

«Et barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven. Barn har rett til å uttale seg til barnevernet uavhengig av foreldrenes samtykke, og uten at foreldrene informeres om samtalen på forhånd. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine meninger. Barnet skal bli lyttet til, og barnets meninger skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet»

Medvirkning forstås både som tilstrekkelig og tilpasset utgivelse av informasjon til barnet. Samtidig for barnet muligheten til å uttrykke sine synspunkter og bli lyttet til i henhold til alder og modenhet. Det første aspektet av medvirkning vektlegger betydningen av informasjon. Denne forståelsen har nyere forskning belyst som manglende i samarbeidet mellom barn og voksne. Barn og unge uttrykker ofte at de får for lite informasjon (Backe-Hansen et al., 2017 s. 51). Barna har behov for å få tilstrekkelig med informasjon. Uten informasjon er vanskelig for barna å uttrykke seg sine meninger i situasjoner som angår dem.

Kritiske refleksjoner problematiserer også hvor reelt det er at barn og unge opplever friheten til å uttrykke seg, og dette perspektivet setter tonen for praksis og forståelsen av omsorgsansvaret. Medvirkning skal være en helhetlig prosess som følger ulike faser i samarbeidet med barnevernet. Medvirkning kan også forstås på ulike nivåer, enten det er knyttet til store spørsmål om plassering på institusjon eller fosterhjem, eller andre ønsker barnet har angående sitt liv. Videre betraktes medvirkning som nødvendig også i det daglige livet, spesielt hvis barnet har institusjonen som sin daglige omsorgsbasis. Denne formen for medvirkning har et kontekstuellt perspektiv, noe som betyr at medvirkning formes av den konteksten den foregår.

Kontekstuelle perspektivet tar i betraktning barn og unges mulighet for medvirkning påvirkes av flere faktorer, inkludert kommunikasjon, kontinuitet og forutsigbarhet i relasjonen mellom institusjonsbeboere og ansatte. Disse faktorene er avgjørende for barnets mulighet til å delta aktivt. Kontekstuelle perspektiver realiserer rettighetsperspektivet på en autentisk måte. I forståelsen av medvirkning blir barnet eller ungdommen inkludert i beslutningsprosesser og gis mulighet til å ha kontroll over avgjørelser som angår dem. Praksisen av medvirkning blir fremhevet som en viktig del av omsorgspraksisen. Spørsmålet som oppstår i forbindelse med medvirkningsforståelse er om den er drevet av rettighetsinsentiver, som følge av samfunnsutviklingen. Eller ligger en på antagelse til som erkjenner barnet som meningsaktør som vil oppnå større trivsel og velvære gjennom medvirkning. Forskningen på feltet antyder at både rettighetsinsentiver og anerkjennelsen av barnet som en meningsaktør danner grunnlaget for medvirkning, og dette blir ansett som en viktig del av den gode omsorgen (Hansen, 2013, s. 51).

Forståelsen av medvirkning innebærer et omsorgsansvar, der personalet i institusjonene aktivt arbeider med å legge til rette for at barn og unge, basert på deres alder og modenhet. Kan delta i beslutninger som angår deres liv. Det er gjennom denne tilretteleggingen at personalet utøver sitt omsorgsansvar overfor ungdommen. Den økende bevisstheten om barns rett til medvirkning har ført til at denne retten blir stadig mer integrert i forståelsen av omsorgsansvaret.

3.8 Rettighet og omsorg

Forskningen har i økende grad rettet fokus mot barneforståelsen, som i større grad anerkjenner barn som aktør i sitt eget liv. Det har også vært økt oppmerksomhet på hvilke rettighetspraksiser som eksisterer på barneverninstitusjoner. I en studie utført av Reime (2017), ble eksisterende forståelser av barnet i relasjon til bruk av tvang og ivaretagelse av barns rettigheter under institusjonsplasseringen undersøkt. Studien inkluderte både individuelle og fokusgruppeintervjuer med totalt 21 ansatte fra seks ulike barneverninstitusjoner. Målgruppen for institusjonene var barn med alvorlige rus- og atferds utfordringer, spesifikt de som var plassert på rus- eller behandlingsinstitusjoner i henhold til barnevernlovens paragraf 6-1 & 6-2.

I ivaretagelse av barns rettsikkerhet og personlig integritet står sentralt i driften av barnevernsinstitusjoner. Bruken av tvang skal være høyst nødvendig, mildere framgangsmåter skal først være prøvde og vurdert som ikke tilstrekkelig. I bvl §10-6 frem går at

«Barn skal ikke utsettes for tvang eller andre inngrep i deres personlige integritet med mindre det etter en helhetsvurdering er nødvendig i situasjonen. Andre mindre inngripende tiltak skal være forsøkt eller vurdert som utilstrekkelige. Tiltaket må være egnet til å oppnå formålet og stå i rimelig forhold til de interesser som skal ivaretas».

Det er ansatte i barneverninstitusjonene står som forvaltere av barnas rettigheter i det daglige. Ivaretagelse barn rettigheter under institusjonsplasseringen, er et viktig ansvar for profesjonsutøvere. Imidlertid viser praksisen at det er betydelig variasjon når det gjelder bruken av tvang mot barn i barneverninstitusjonene (Reime, 2017, s. 24). Til tross for at flere norske studier har belyst denne variasjonen i bruk av tvang, er det fortsatt begrenset kunnskap om konstruksjonen av barnet og de behovene som driver praksisen med å ivareta barnets rettigheter og behov.

Rettighetsperspektivet har som mål å styrke barnets stemme og anerkjenner barnet som en egen aktør. Samtidig har profesjonsutøvere et ansvar for å ivareta barnets rett til medvirkning og deltakelse i eget liv. Det kan imidlertid oppstå situasjoner der utøvelsen av omsorgsansvaret kan innebære begrensninger av barnets rettigheter. I studien ble profesjonsutøvere intervjuet, for å utforske deres forståelse av barns rettigheter i forhold til deres omsorgsansvar. Et av hovedperspektivene som kom fram var oppfatningen om at barn ikke alltid er tilstrekkelig modne eller i stand til utøve sine rettigheter på en fornuftig måte.

«tydelige voksne, klare grenser. Kanskje en enda tettere oppfølging enn det vi klarer i dag, i forhold til utgang, telefon. Jeg ser at mobiltelefonen, internett, hvis ting var opp til meg, så hadde de ikke hatt dette første halvåret det var har. Sorry altså, du er ikke moden nok til det» (Reime, 2017, s. 28).

Forståelsen som blir uttrykt er at barn ikke besitter den nødvendige modenheten til å være fullverdige rettighetshavere. Det ligger et ansvar på de voksne å være tydelige autoriteter som kan sette grenser og beskytte ungdommene mot potensielle skadelige valg. Rettighetene gir ungdommene handlingsrom til å bevege seg fritt utenfor institusjonsområdet, kommunisere gjennom ulike kanaler som mobiltelefoner, og velge hvem de ønsker å snakke med. Flere av informantene uttrykte tydelig at ungdommene ikke har det nødvendige modningsnivået til å kunne forstå hva som er til deres eget beste. Dermed blir det voksne sitt ansvar å ivareta dette.

«Det river og sliter i meg fordi jeg klarer ikke å se rettigheter isolert, uten plikter. Eller skal vi oppdra generasjon har på institusjon til å sitte og blir mottakere av et system»(Reime, 2017, s. 29)

Det oppstår en utfordring mellom omsorgsforståelsen og ivaretagelsen av ungdommenes rettigheter. Hovedperspektivet som kommer til uttrykk er at det er viktigere å fremstå som en voksen som kan sette grenser for ungdommene, enn å tildele dem rettigheter som de ikke er i stand til å håndtere på en forsvarlig måte. Omsorgsforståelsen blir også fremmet med fokus på behandlingsperspektivet. Flere av informantene understreker viktigheten av å gradvis øke ungdommenes autonomi i takt med deres utvikling. Som tidligere nevnt i teksten, uttaler en av informantene at de nekter ungdommen adgang til mobiltelefonen i startfasen av institusjon oppholdet. Informantene stiller krav til modenhetsnivå og evnen til å kunne ivareta egne rettigheter uten å påføre seg selv skade.

«Fremfor alt syns jeg det blir så feilrettet. Fordi de innebærer at man legger et ansvar på mennesker som ikke klarer å ta et ansvar. Altså 100% av misbrukerne vil gjøre sin egen behandling. Men de har jo ikke lyktes hittil i livet, sant. Og der for de van på sin kvern, med rettigheten. Så mener jeg ikke at man ikke skal kunne få de rettighetene med tiden, men i begynnelsen når man kommer inn. Altså de tenker ikke sunt. D kan jo dø. Skal tillate det da?» (Reime, 2017, s. 30).

Flere av informantene legger vekt på at ungdommene skal gjennomgå et behandlingsløp som skal hjelpe dem til å bli myndige i sine egne liv. Deres faglige verktøy og tilnærminger er basert på denne forståelsen. En tolkning av omsorgsansvaret som informantene beskriver kan være følgende: De voksne har plikt til å ta ansvar og sette grenser inntil ungdommene er modne nok til å ta ansvar på en ansvarsfull måte. Det kan også tolkes som en fraskrivelse av ansvar å forvente at ungdommene som er plassert på bakgrunn av rus- og atferdsvansker skal kunne håndtere friheten på en fornuftig måte uten nødvendig oppfølging. Ungdommenes rettigheter som enkeltindivider anerkjennes, men de blir satt i perspektiv i forhold til risikoen ved å utøve disse rettighetene uten voksenregulering. Ungdommene beskrives som kompetente når det gjelder deres kunnskap om egne rettigheter, men umodne i forhold til å håndtere dem. Samtidig er det viktig å påpeke at det er variasjon blant profesjonsutøvere i forståelsen av tvang og begrensning når det gjelder barnas rettigheter.

«Tvang er siste utvei. Så jeg prøver å finne kompromisser, lage avtaler for eksempel, noe som fungerer i veldig mange tilfeller» (Reime, 2017 s. 31).

Bruken av tvang anses ikke som ønskelig atferd, men som en nødvendig handling for å ivareta ungdommene. I forståelsen av omsorgsansvaret er det ikke en selvfølge at ungdommene er i stand til å handle autonomt og egen frihet på god måte. Tvert imot skal ungdommene gjennom en modningsprosess som gjør dem i stand til å ta ansvar for seg selv.

3.9 Ungdommenes perspektiv

Studien utført av Ulset og Tjelflaat (2013) hadde som mål å undersøke institusjonsbeboeres perspektiver på tvangsbruk i barnevernsinstitusjoner. Studien ønsket å belyse ungdommenes opplevelser og synspunkter i møte med innskrenking av deres rettigheter i barnevernsinstitusjoner. Totalt deltok 11 ungdommer i studien, hvor flertallet var 16 år eller eldre, mens noen få var yngre. Alle ungdommene var fremdeles bosatt på institusjonen under studiens gjennomføring. For å delta i studien var det et krav enten å ha personlig erfaring med tvangsbruk mot seg selv eller å ha vært vitne til det under sitt opphold på institusjonen. Ungdommene ble rekruttert fra både behandlings- og omsorgsinstitusjoner.

Ungdommenes perspektiver på tvangsbruk var sterkt knyttet til tap av frihet. De beskrev situasjoner der de ble tvunget til å ligge ned eller der de ikke fikk lov til å bevege seg fritt utenfor eller innenfor institusjonsområdet. Resultatet av tvangsbruk ble opplevd som en innskrenking av deres egen frihet, vilje og kontroll. Ungdommene beskrev at personalet tok kontroll over situasjonen mot deres vilje. De fortalte om ulike tvangsmidler som å bli holdt nede eller plassert i et skjermingsrom. Tvang ble oppfattet som en tap av egen vilje, der profesjonsutøverne vant frem ved å utøve ulike former for makt. Opplevelsen av tvang ble beskrevet som både skremmende og som en vanlig erfaring som ungdommene gradvis tilvendte seg.

«Jeg har sett det mange, mange ganger (...). Jeg har sett at de har blitt lagt i bakken, at de har brukt fysisk makt over dem. Både de voksne og ungene roper til hverandre. Det er veldig, veldig skremmende i starten, men så blir det bare vanlig til slutt. Jeg blir ikke redd og skremt lenger. Det blir nesten som å se på en film» (Ulset & Tjelflaat 2013, s.76).

Prosessen med tvangsbruk beskrives som både skummel og som en normaltilstand som ungdommene gradvis tilvenner seg. Ungdommene som opplever å være vitne til tvangsbruk kan vekke like sterke følelser som om de selv hadde vært involvert. Situasjonen beskrives som kaotisk, der både profesjonsutøvere og ungdommene kjemper om kontroll over situasjonen. Det å være vitne til slike situasjoner kan oppleves som enda mer skremmende for ungdommene. Resultat av slike opplevelser kan være avmaktfølelse.

«Nei, jeg reagerer jo på det, men det er ikke sånn nå som når jeg først kom hit. Nå er det sånn: ja, ja – de får bare styre. Det har ikke noe med meg å gjøre likevel» (Ulset & Tjelfaalt 2013, s.76).

Ungdommene beskriver en tilvenningsprosess der eksponering for tvangsbruk over tid oppfattes som normalt. Dette kan sees som en forsvarsmekanisme som utvikles som en konsekvens av deres erfaringsverden. Det er ikke bare selve opplevelsen av situasjonen som beskrives som skummel, men også manglende oppfølging oppleves utrygt. Ungdommene beskriver også manglende oppklaring etter å ha vært vitne til tvangssituasjoner, noe som også bidrar til utrygghet. Flere av dem uttrykker behov for å bearbeide situasjonen, selv om de ikke nødvendigvis var direkte involvert. De gir uttrykk for behovet for at de voksne tar seg tid til å snakke med dem om hendelsen og gir en forklaring på hvorfor tvang var nødvendig i den gitte situasjonen.

I tilfeller der ungdommen selv har vært en del av tvangssituasjonen, er institusjonene pålagt å gjennomgå bruken av tvang og dets nødvendighet. Oppfølgingen skal følge en fast struktur der profesjonsutøvere oppretter en tvangsprotokoll der de begrunner sin vurdering av situasjonen og hva som eventuelt gjorde tvangen nødvendig. I slike tilfeller skal ungdommene på institusjon tilbys en grundig gjennomgang, samt muligheten til å klage til statsforvalteren.

Denne prosessen beskrives av ungdommene som ufullstendig når det gjelder bearbeidingen. Ungdommene sitter igjen med oppfatningen av at de voksne søker bekreftelse på at tvangen var nødvendig. Det er behov for en åpen og ikke-dømmende samtale der ungdommene kan få forklare sin opplevelse uten moralsk korreksjon fra de ansatte. Den totale opplevelsen av tvangsbruk på institusjonene er kompleks og krever videre oppfølging og forbedringer for å sikre at ungdommenes rettigheter og behov ivaretas (Ulset & Tjelflaa, 2013, s. 79)

3.10 Konkurende perspektiver

Studien til Reime (2017) avdekker to konkurrerende oppfatninger av barnet i møte med profesjonsutøvere sin forståelse av tvang og barns rettigheter. Den ene oppfatningen er at barnet oppfattes som sårbart og i behov av beskyttelse, både fra seg selv og fra omverdenen. Barnet blir beskrevet som umodent, impulsivt og i risiko, og dette synet rettfærdiggjør bruk av tvang. Det hevdes at barnet ikke er i stand til å forstå hva som er best for seg selv, spesielt gitt den sårbare tilstanden og bakgrunnen de har når de plasseres i institusjonen. Det er viktig å merke seg at dette ikke nødvendigvis er en bevisst oppfatning av barnet, men heller et resultat av sårbarhetsdiskursen og profesjonsutøveres erfaringer i sitt arbeid.

Sårbarhetsdiskursen hevder at barnet oppfattes som skrøpelig og avhengig av hjelp (Reime, 2017, s. 33). På samme måte som profesjonsutøvere forklarer at barnet må gjennom en modningsprosess for å kunne håndtere sine rettigheter på en forsvarlig måte, hevder også sårbarhetsdiskursen at barnet må gjennom en utviklingsfase for å bli en ansvarlig voksen. Dermed blir det voksnes ansvar å sikre at barnet lykkes i denne prosessen uten å utsette seg for fare eller stagnasjon. I profesjonsutøveres oppfatning er barnet både sårbart og uansvarlig, som kan sette seg selv i fare. Denne oppfatningen av barnet som uansvarlig gir rom for den ansvarlige voksne som tar kontroll og styring når barnet ikke oppfyller forventningene. Innenfor rammen av barnevernsinstitusjonen innebærer dette bruk av tvangsmidler, som involverer tvang og innskrenkning av barnets rettigheter. Disse perspektivene, som studien tar opp, er viktige for å forstå kompleksiteten og de ulike tilnærmingene til tvang i barnevernsinstitusjoner.

I kontrast til oppfatningen av det uansvarlige barnet, blir «*det kompetente barnet*» fremhevet i analysen (Reime, 2017, s. 34). Dette perspektivet tar utgangspunkt i ungdommenes egne opplevelser på barnevernsinstitusjonene. Til tross for at ungdommene beskrives som sårbare og i risiko, blir de også ansett som kompetente når det gjelder kunnskapen om deres rettigheter. Flere profesjonsutøvere opplever at ungdommene har en bevissthet rundt sine rettigheter på institusjonen, og det virker som om ungdommene har mer kunnskap enn personalet på dette området. Det kompetente barnet blir også sett på som en «*forhandlingspartner*». Dette blir spesielt fremmet når personalet inngår avtaler og forhandlinger for å unngå bruk av tvang. Det kompetente barnet blir konstruert innenfor rettighetsdiskursen, der barnet tildeles en borger rolle med egne rettigheter og betraktes som en part i forhandlinger. Etter hvert som barnet modnes, forventes det at de kan delta aktivt i sitt eget liv. Når barnet blir sett som en forhandlingspartner og har kunnskap om sine egne rettigheter, skapes det et ansvarsrom der profesjonsutøvere skal sikre barnets mulighet til å forhandle om sitt eget liv. Den praktiske implikasjonen av dette perspektivet kan forstås som forebyggende arbeid, der personalet kontinuerlig jobber med å finne mildere fremgangsmåter før bruk av tvang anses som nødvendig. Profesjonsutøveres rolle kan dermed sees som en beskyttelse av barnets rettigheter når det er hensiktsmessig, samtidig som de tilbyr et rom og muligheter for at barnet kan være en aktiv forvalter av egne rettigheter.

Kapittel 4.0 Metode

«Ifølge sosiologen Vilhelm Aubert en metode en framgangsmåte, et middel til løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet hører med arsenalet metode» (Dalland, 2017, s. 51).

Dette sitatet fra den anerkjente sosiologen danner et godt utgangspunkt for å forstå metode i en vitenskapelig sammenheng. Problemet definerer hvilken fremgangsmåte som skal brukes, ikke motsatt. Valg av redskap eller metode avhenger derfor av problemstillingen forskeren søker å undersøke. Fra begynnelsen av og underveis i forskningsprosjektet, har jeg hatt sitatet fra Aubert i bakhodet. Som forsker streber jeg alltid etter å følge den metoden som best mulig hjelper meg med å undersøke problemstillingen, uten å falle for fristelsen til å ta minst motstandsvei. Utgangspunktet er at problemet definerer metoden. Når jeg som forsker står overfor et vesentlig spørsmål, må jeg tenke på hvordan jeg kan løse problemet og hvilken vitenskapelig metode jeg kan bruke. Det betyr imidlertid ikke at det finnes en riktig eller feil metode. Fokuset er rettet mot å finne en metodisk tilnærming som er egnet for min problemstilling. Jeg søker å forstå hvordan miljøterapeuter i barnevernsinstitusjoner forstår sitt omsorgsansvar. Problemstillingen dreier seg om subjektiv kunnskap basert på opplevelser, og dermed trenger jeg å velge en metodisk tilnærming som anerkjenner subjektet og det subjektive som en kilde til kunnskap.

4.1 Kvalitativ

Den kvalitative metoden har som mål å fange opp meninger og opplevelser som ikke kan kvantifiseres (Dalland, 2017, s. 52). Metoden kjennetegnes av nærhet til forskningsobjektet enten gjennom direkte kontakt med informanter, gjennom intervjuer eller ved observasjon. Det er denne nærheten jeg trenger for å kunne forstå informantenes opplevelser, erfaringer og tolkninger av deres omsorgsansvar i barnevernsinstitusjonene. Før jeg går videre med å forklare og beskrive hvordan jeg har brukt den kvalitative metoden, ønsker jeg å belyse hvorfor jeg valgte denne metoden og hvilke kunnskapsteoretiske utgangspunkter som har påvirket forskningen. Enhver vitenskapelig metode har et kunnskapsteoretisk utgangspunkt. Det kunnskapsteoretiske utgangspunktet legger rammer for metoden og fungerer som en forutsetning for den metodiske prosessen.

4.2 Fenomenologien

Begrepet fenomenologi har sitt opphav i det greske ordet «*phainomeno og logos*» som betyr «*læren om det som viser*» (Jenssen et al., 2020). Fenomenologien har som mål å undersøke den opprinnelige og umiddelbare erfaringen vi har i verden. Ifølge fenomenologien oppnår vi kunnskap om verden ved å leve i den. Vår primære kilde til kunnskap betraktes som den direkte og umiddelbare erfaringen som vi møter. Det er gjennom den erfaringsverdenen vi lever i at kunnskap formes, og derfor må vi følge subjektets vei for å få tilgang til denne kunnskapen i henhold til fenomenologien. Denne typen kunnskap kan ikke objektiviseres, men snarere formidles og forklares av personer som opplever og erfarer sin verden (Jenssen et al., 2020, s. 105).

Den fenomenologiske tilnærmingen i oppgaven oppstår når informantene beskriver sin kunnskap og forståelse av omsorgsansvaret som et resultat av deres erfaringer i barnevernsinstitusjoner. For å forstå hvordan omsorgsansvaret oppleves, følger jeg derfor subjektets vei og utforsker hvordan det fremstår for dem. På samme måte som fenomenologien erkjenner jeg at erfaring og opplevelse, slik de viser seg for oss, kan være en kilde til kunnskap. Den fenomenologiske vitenskapelige posisjonen tillater meg nettopp dette. Den gjør det mulig for meg å få tilgang til subjektene beskrivelser og forklaringer av den direkte og umiddelbare erfaringen de har med sin omsorgsrolle.

Gjennom historien har det vært debatter og ulike tolkninger av fenomenologien. En av de mest kjente filosofene innenfor fenomenologien er den tysk-østerrikske filosofen Edmund Husserl. Til tross for at Husserls akademiske bakgrunn var innen matematikk og logikk, ble han en sentral figur innenfor fenomenologien. Husserl introduserer begrepet «*intensjonalitet*» i fenomenologien (Jenssen et al., 2020, s. 112). Dette begrepet refererer til det faktum at når vi erfarer, er det «noe» vi erfarer. Når vi erfarer, husker, sanser eller drømmer, retter vi bevisstheten mot dette «noe». Det at vi erfarer «noe» beskrives som intensjonaliteten. Det forstås som evnen til å rette bevisstheten mot «noe» som er. Dermed blir intensjonalitet betraktet som en aktiv prosess der vi erfarer fenomener slik de fremtrer for oss. Med andre ord kan subjektet og verden forstås i kraft av hverandre. Subjektet blir en kilde til kunnskap om verden fordi den er aktivt deltager i erfaringsverdenen. Meningstilskrivning i vår erfaring er en sentral del av intensjonaliteten. Det er gjennom intensjonaliteten vi tildeler mening i det vi erfarer noe. Ifølge Husserl er «å erfare» fenomenologisk sett er å oppleve fenomener som helhetlige og meningsbærende, ikke bare rene sansedata (Jenssen et al., 2020, s. 131)

I min forskning søker jeg å få tak i beskrivelser av informantenes forståelse av omsorgsansvaret. Informantenes beskrivelser representerer dermed ikke bare ren sansedata, men kunnskap med meningsinnhold. Dette kan være til hjelp for meg som forsker å bedre forstå deres verden. Jeg søker å utforske den meningsdimensjonen som er involvert i informantenes erfaringer. Derfor er subjektets beskrivelser ikke bare sensoriske data, men kunnskap som er meningsfull og kan gi innsikt i deres verden. Slik vil en kunne forstå subjektet og verden i kraft av hverandre.

4.3 Hermeneutikken

Hermeneutikk er et fagområde med en lang historie, og det har utviklet seg ulike tilnæringer innenfor hermeneutikken. Det brukes både som et metodisk verktøy for tolkning av tekster og som en filosofisk betraktning. Meningsdimensjonen i det erfare noe skaper et nytt skjæringspunkt i min vitenskapelige posisjon, nemlig hermeneutikken.

Hermeneutikken er gammel disiplin som er tuktet rundt å forstå, fortolke og utforske. Selve betegnelsen «*hermeneutikk*» har sin opprinnelse fra greske ordet «*hermeneuin*» som betyr å tolke eller fortolke (Jenssen et al., 2020, p. 163). Fra å være en lære om tolkning av tekster utviklet hermeneutikken seg til å være en generell teori om tolkning og forståelse av verden som helhet. Hermeneutikken ble både en metodikk for tolkning av skrifter og tekster. Men også en filosofisk retning som fokuserte på menneskelig forståelse, kommunikasjon og væren som avhengig av kontinuerlig tolkning. Den hermeneutiske vendingen oppstår når jeg skal fortolke informantenes beskrivelser av deres livsverden. Ifølge den hermeneutiske forståelsen gjennomgår vi tolkningsprosessen før vi formidler våre erfaringer til andre.

Hans- Georg Gadamer (2020) regnes som en av de viktige fornyerne av hermeneutikken (Jenssen et al., 2020, p. 169). Gadamer hevder at all forståelse er strukturert av en ikke-bevisst forståelse. Dette betyr at våre forståelser er avhengige av det vi allerede har med oss. Han kaller denne forståelsen for «*forståelseshorison*ten». Forståelseshorison ten representerer det vi deler som en felles historisk og kulturell arv. Vi er alltid innenfor denne horison ten til enhver tid, og dermed har vi aldri fullstendig oversikt over den, da det ikke er mulig å stå helt utenfor den. Det er nettopp dette som gjør forståelse og tolkning av vår eksistens mulig. I Gadamers hermeneutikk er fokuset rettet mot vår felles historiske horison t som grunnlaget for tolkning. Den tar utgangspunkt i våre tanker og forestillinger bestående av overlevert tankegods som tilhører felleskapet. Vi er dermed styrt av de forforståelsene vi deler som mennesker i vår fortolkning. I dagliglivet er dette kjent for oss under betegnelsen «*fordommer*». I Gadamers sammenheng har begrepet positive konnotasjoner. Det ansees som en forutsetning for å kunne forstå verden. Det betraktes som en felles rikdom som gjør det mulig for oss å være deltakende med hverandre. Gadamer er mindre opptatt av de individuelle betingelsene for forståelse, men heller fokusert på det vi deler felles.

4.4 Skjæringspunktet

Skjæringspunktet mellom fenomenologien og hermeneutikken beskriver på en presis måte min vitenskapelige posisjon. Fenomenologien fokuserer på intensjonaliteten, der bevisstheten alltid er rettet mot fenomenets mening. Meningsdimensjonen av å erfare noe fører til et nytt skjæringspunkt, nemlig hermeneutikken. Det er i denne meningsdimensjonen hermeneutikken kommer inn.

Mens Husserl ikke fokuserte spesifikt på skjæringspunktet mellom fenomenologien og hermeneutikken, knytter den franske filosofen Paul Ricœur dem sammen. Den hermeneutiske vendingen i fenomenologien skjer gjennom språkliggjøringen av en erfaring. Selv om fenomenet er direkte og umiddelbart gitt i seg selv, blir det identifisert og formidlet gjennom språket, gjennom ordene vi bruker. Det er i denne språkliggjøringen at hermeneutikken kommer inn. Ricœur legger vekt på den gjensidige avhengigheten mellom fenomenologien og hermeneutikken. Han fremhever den komplementære rollen mellom å erfare noe og å formidle erfaringen (Jenssen et al., 2020, s. 121).

Ifølge fenomenologien er erfaringen før-språklig og meningsbærende. Å sette ord på erfaringen innebærer å tolke ens opplevelse, og dermed oppstår det en hermeneutisk vending i fenomenologien. Derfor befinner jeg meg ved skjæringspunktet mellom fenomenologien og hermeneutikken i min vitenskapelige posisjon. Jeg mener det oppstår en gjensidig avhengighet i forståelsen av mennesker. Det fenomenologiske aspektet i oppgaven handler om forståelsen av subjektets erfaring som en kilde til kunnskap. Det handler om hvordan de opplever sin rolle og tilværelse som miljøterapeuter og hvilke erfaringer de møter. Dette er forankret i en fenomenologisk tilnærming. Men gjennom språkliggjøringen av erfaringen, samt min egen tolkning av deres erfaringer, skjer det en hermeneutisk vending. Det er i sammensmeltingen av "forklaring" og "forståelse" at jeg utgir meg i min i formidlingsarbeid

4.5 Fokusgruppe intervju

I den innledende fasen av forskningsprosjektet var jeg svært opptatt av hvilke metodiske verktøy jeg skulle bruke. Min faglige nysgjerrighet drev meg til å utforske hvordan miljøterapeuter forsto og tolket sitt omsorgsansvar i barnevernsinstitusjoner. Jeg innså også at det finnes ulike typer institusjoner i Norge som anses som egnet for ungdom med ulike behov. De langvarige plasseringene av ungdom på institusjon er kategorisert enten som omsorgs- eller behandlingsinstitusjoner. Dette ledet meg til å undersøke om disse distinksjonene mellom institusjonene hadde betydning for hvordan miljøterapeutene opplevde sitt omsorgsansvar.

Valget av det spesifikke forskningsverktøyet innebar å vurdere grundig hvordan jeg kunne få tak i informantenes forståelse av omsorgsansvaret og eventuelle forskjeller mellom deres omsorgsforståelse. Selv om jeg først vurderte dybdeintervju som en mulighet for å få subjektive forståelser av omsorgsansvaret, begynte jeg å helle mot fokusgruppeintervju etter grundig ettertanke. Omsorgsansvaret er et felles ansvar blant miljøterapeutene, og det utøves kollektivt som en del av et fellesskap. Individet står ikke alene, men bidrar til fellesskapet med sin del av ansvaret. Etter videre refleksjon og dialog med veileder ble det klart for meg at ulempene ved å gjennomføre dybdeintervju var større enn fordelene. Selv om dybdeintervjuene kunne ha vært informativt ville jeg støtte på begrensninger når det gjelder deling av kollektive opplevelser. Hvis målet var å undersøke om det eksisterer noen forskjeller i forståelsen av omsorgsansvaret, fant jeg ingen bedre måte enn å snakke med gruppen som er involvert i dette ansvaret i sin daglige praksis. Derfor bestemte jeg meg for å gjennomføre fokusgruppeintervjuer.

Metoden fokusgruppe intervju som verktøy for datagenering kan allerede spores tilbake til 1920 årene (Tjora, 2021, s. 137). Enkelt forklart er fokusgruppeintervju en form for gruppeintervju der et bestemt antall informanter samles for å diskutere ett eller flere utvalgte temaer. Selv om gruppeintervju og fokusgruppeintervju kan forveksles og har visse likheter, er de likevel forskjellige på flere måter. I halvstrukturerde former for gruppeintervju er det vanligvis en høy grad av interaksjon mellom informantene og intervjueren. Dette innebærer typisk en rekke av direkte spørsmål og svar. I motsetning til dette, er fokusgruppeintervjuet orientert mot samspillet mellom intervjueren og deltakerne (Halkier, 2010, s. 9).

Fokusgruppeintervju kjennetegnes av gruppesamhandling og fokus på spesifikke emner. Forskeren i denne sammenhengen inntar en passiv rolle i samhandlingen, dets primære oppgave er å fungere som ordstyrer og sørge for at diskusjonstemaene opprettholdes.

I vårt daglige liv er betydningsdannelse en integrert del av våre sosiale erfaringer. Disse erfaringene formes av våre samspill med andre mennesker, vår fysiske lokalisering, aktiviteter vi deltar på og vår opplevelse av omgivelsene rundt oss. Slike sosiale erfaringer utvikler seg til selvfølgelige repertoarer som vi benytter i våre samhandlinger med andre. Mange av disse selvfølgelighetene blir sjelden uttrykt direkte, men praktiseres i vår hverdag. De fungerer snarere som en taus kunnskap som en del av menneskers praktiske liv.

Fokusgruppeintervju gir deltakerne muligheten til å uttrykke og verbalisere deres selvfølgeligheter gjennom samhandling med hverandre (Halkier, 2010, s. 10). Gjennom denne samhandlingen skapes et rom for deltakelse der enkeltpersoner kan dele sine egne erfaringer og forståelser som bidrar til en helhetlig forståelse. Deltakelsen tvinger derfor fram enkeltpersoners implisitte kunnskap og praksis, som igjen bidrar til fellesskapets forståelse av spesifikke temaer. Derfor er fokusgruppeintervju egnet for å få innsikt i betydningsdannelse gjennom samhandling.

Fokusgrupper preges også av forhandlinger og diskusjoner internt i gruppen. Det gir oss innsikt i hva mennesker kan være enige eller uenige om. Spesielt kan fokusgruppeintervju gi innsikt i normer, gruppepraksis og fortolkninger. Av denne grunn er fokusgruppeintervju egnet i sammenheng med denne forskningen, da det gir mulighet til å utforske betydningen av omsorgsansvaret og eventuelle forskjeller mellom ulike institusjoner.

Fokusgruppeintervju er en passende metode for å utforske den varierte forståelsen av omsorgsansvaret blant miljøterapeutene basert på deres tilhørighet til ulike institusjoner. Omsorgsansvaret er et kollektivt ansvar som miljøterapeutene forhandler om i deres daglige praksis. Gjennom fokusgruppeintervju kan disse forhandlingene og etablerte forståelser verbaliseres. Det kan betraktes som en arena der informantene kan utvikle en dypere forståelse av egne perspektiver gjennom samspill med andre.

Et enkelt fokusgruppeintervju kan romme både variasjoner i forståelsen av omsorgsansvaret og felles synspunkter. Det personlige og individuelle blir ikke utvisket, men blir en integrert del av fellesskapets helhetlige forståelse. Den naturlige samhandlingen i gruppen blir styrende for hvilke ideer, forståelser og tolkninger som blir forkastet eller opprettholdt som fellesskapets syn. Sosial samhandling i gruppen anses derfor som en styrke i fokusgrupper, da samspillet mellom deltakerne utgjør kilden til data. De ulike erfaringene, forståelsene og praksisene som uttrykkes i gruppen kan bidra til å generere kunnskap om kompleksiteten i temaet. Den metodiske styrken ligger i at gruppen brukes som et verktøy for kunnskapsgenerering (Halkier, 2010, s. 14)

Metoden fokusgruppeintervju har klare fordeler, men det er også viktig å erkjenne og forstå begrensningene som følger med denne metoden. En grundig forskningsprosess innebærer å være bevisst både mulighetene og begrensningene i det metodiske verktøyet man benytter. Mens gruppedynamikken i fokusgrupper kan gi metodiske fordeler, kan den også være en svakheten. Gruppeeffekten kan påvirke samhandlingen og føre til konformitet og polarisering. Begge disse tendensene kan begrense variasjonen av forståelser og erfaringer som deles.

En viss grad av konformitet er viktig for at gruppen skal oppleve gjenkjennelighet og faglig tilhørighet. Dette kan adresseres ved å ha en gruppe bestående av personer som har samme yrke og som møter lignende utfordringer i sin hverdag. Samtidig kan for mye konformitet begrense variasjonen av erfaringer som kan være en verdifull kilde til kunnskap. På den andre siden er polarisering viktig for å kunne diskutere motstridende forståelser. Det som avgjør om metoden er god eller dårlig avhenger i stor grad av hvordan forskeren bruker metoden og om den er forenlig med problemstillingen som undersøkes. Videre vil jeg beskrive fremgangsmåten jeg fulgte for å gjennomføre fokusgruppeintervjuene, hvilke valg jeg tok og hvorfor jeg tok dem og hvordan vaglene var viktig for å bevare den faglige kvaliteten i arbeidet (Halkier, 2010, s. 15).

Tabell. 1.1

Viser antall deltakere fra begge fokusgrupper intervjuene, fiktive navn som er oppgitt.

Fokusgruppe intervju fra omsorgsinstitusjon - Varighet ca 60 min	Fokusgruppe intervju fra behandlingsinstitusjon - Varighet ca 45 min
Sara	Petter
Nils	Vilde
Olav	Hilde

4.6 Utvalg og Rekruttering av informanter

I forskningsprosessen er utvalg og rekruttering av informanter et viktig skritt. I kvalitative intervjustudier er det en generell regel om å velge informanter som kan gi reflekterte og meningsfulle uttalelser om det aktuelle temaet (Tjora, 2021, s. 135). Disse informantene er valgt på grunnlag av deres relevante bakgrunn, enten det er deres utdanning, arbeidserfaring eller andre trekk som er relevante for forskningen. Utvalget er ikke basert på tilfeldige utvalg for å representere en bredere populasjon, men heller valgt på bakgrunn av deres spesifikke karakteristikk som gjør dem relevante for problemstillingen. Dette utvalget kalles ofte for strategisk eller teoretisk utvelgelse. I utvelgelsesprosessen er det viktig å være analytisk selektiv, det vil si å sikre at viktige karakteristikk knyttet til problemstillingen er representert i utvalget (Halkier, 2010, s. 30). Som forsker er det avgjørende å kunne forsvare den faglige kvaliteten i den kvalitative metoden ved å velge informanter som passer godt med metoden og ikke minst problemstillingen.

I henhold til strategisk utvelgelse var det viktig for meg å rekruttere informanter som kunne gi innsikt i deres omsorgsansvar. Problemstillingen i forskningsprosjektet mitt dreier seg om å forstå hvordan miljøterapeuter opplever og tolker sitt omsorgsansvar i både omsorgs- og behandlingsinstitusjoner. Derfor var det nødvendig å inkludere informanter som tilhørte både omsorgs- og behandlingsinstitusjoner. For å utforske deres opplevelser og forståelser av omsorgsansvaret knyttet til deres arbeidssteder, var det naturlig å gjennomføre to separate fokusgruppeintervju basert på institusjonstilhørighet.

Rekrutteringsprosessen involverte først å identifisere relevante institusjoner i Trondheim-området. Deretter kartla jeg hvordan jeg kunne komme i kontakt med potensielle deltakere. Etersom jeg selv jobbet på en institusjon hadde inngangskanal til flere institusjoner gjennom arbeidsplassen. Jeg hadde også medstudenter som kunne hjelpe meg med kontakter. Dermed laget jeg en liste over aktuelle institusjoner og mine bekjentskaper som kunne bidra til å få kontakt med andre institusjoner. Denne tilnærmingen kalles ofte for snøballeffekten. Det innebærer å bygge opp nøkkelkontakter som deretter gir tilgang til et større nettverk av informanter. Bruken av snøballmetoden var en del av strategien min for å komme i gang med rekrutteringen (Tjora, 2021, s. 150).

For å håndtere organisatoriske utfordringer, prioriterte jeg rekrutteringen av informanter fra samme type institusjon omgangen. Jeg etablerte kontakt med en omsorgsinstitusjon gjennom bekjentskap innenfor ønsket geografisk område. I stedet for å overlate oppgaven med å informere om forskningsprosjektet til institusjonslederne, tok jeg selv initiativet ved å oppsøke institusjonene direkte. Jeg plasserte opp et enkelt påmeldingsskjema som interesserte kunne benytte seg av. Påmeldingsskjemaet var utformet på en enkel og engasjerende måte. Jeg var bevisst på å begrense mengden av informasjon på skjemaet. Jeg sørget for skrive å direkte til leseren for å gi en mer personlig tilnærming. Jeg unngikk lange setninger og valgte heller å bruke korte og presise setninger. Jeg inkluderte mine personlige kontaktopplysninger, som e-postadresse og telefonnummer, slik at interesserte kunne kontakte meg for ytterligere informasjon. Jeg presenterte kriteriene for deltakelse i en stikkordsform for å gjøre det enkelt for leseren.

Rekruttering av informanter kan være en utfordrende oppgave, og jeg var klar over dette. Jeg har ofte observert og lest informasjonsskriv om forskningsprosjekter, spesielt på universitetscampuser. Mange av disse skrivene virket upersonlige og uoversiktlige. Det er sjeldent at kontaktopplysninger til prosjektansvarlige blir oppgitt, noe som gjør det vanskelig å ta kontakt noen ved eventuelle spørsmål. Jeg hadde en antagelse om jeg ikke var den eneste med slike erfaringer. Derfor ønsket jeg å gjøre det enkelt for interesserte deltakere å melde seg på. Jeg tenkte at hvis det tok mindre enn et halvt minutt å lese gjennom påmeldingsskjemaet, ville flere være villige til å lese det. Jeg satset på ideen om at økt eksponering ville føre til større sannsynlighet for rekruttering.

Den aktuelle institusjonen jeg kom i kontakt med besto av flere avdelinger. I samråd med veilederen min hadde jeg bestemt at det ideelle antallet informanter ville være fire til fem, men at tre også kunne være tilstrekkelig. Anbefalingene varierer generelt, fra seks til tolv deltakere. Avgjørelsen avhenger selvfølgelig av forskningsemnet og hva som anses som nyttig. Større grupper kan være gunstige hvis man søker bred forståelse, mens mindre grupper kan tilby større dybde. Med mindre grupper kan man bearbeide datamaterialet grundigere og utforske meningsdannelser (Halkier, 2010, s. 38). Formålet med forskningsprosjektet var avgjørende for hvorfor jeg mente at en mini-fokusgruppe var mer egnet enn en større gruppe med seks eller flere deltakere. I større grupper kan det være vanskelig å fange opp nyansene i informantenes forståelse av sitt eget omsorgsansvar. En samtale preget av dyp refleksjon vil i større grad kunne belyse både forskjellene og likhetene i omsorgsansvaret som følge av deres tilknytning til ulike institusjoner.

Jeg valgte likevel å plassere påmeldingsskjema på flere avdelinger for å ha et tilstrekkelig antall informanter å velge blant. Jeg forventet mulige frafall, da dette ikke er uvanlig. Samtidig er det mer krevende å organisere en fokusgruppe. Mennesker har ulike tidsplaner som må respekteres. Som forventet meldte flere seg interessert, men i prosessen med organiseringen opplevde jeg flere avmeldinger. Dette skyldtes blant annet at deltakernes tidsplaner ikke samsvarte. På intervjudagen var det forventet at jeg skulle ha fire deltakere, men én av dem kunne ikke møte på grunn av transportutfordringer. Til tross for frafallet klarte jeg å opprettholde minimumskravet og gjennomførte dermed et fokusgruppeintervju med tre deltakere fra omsorgsinstitusjonen.

Rekrutteringsprosessen for informanter fra behandlingsinstitusjoner viste seg å være noe vanskeligere. Dette skyldtes både det begrensede antallet behandlingsinstitusjoner i Trondheim-området, men også utfordringer med å få respons. Jeg fulgte samme strategi som tidligere, ved å benytte mitt nettverk og få bekjente til å henge opp på meldingsskjema på sine arbeidsplasser. Videre tok jeg kontakt med institusjonsledere via e-post for å presentere forskningsprosjektet og behovet for informanter. Jeg opplevde både avvisninger og manglende påmeldinger. Selv om jeg selv jobber på en behandlingsinstitusjon, ønsket jeg ikke å intervju kolleger jeg hadde et nært forhold til, da dette kunne påvirke dataene mer enn ønskelig. I forskningslitteraturen anbefales det også å rekruttere informanter gjennom ens nettverk, men ikke nødvendigvis i direkte kontakt, da det kan virke upassende å stille åpenbare spørsmål (Halkier, 2010, p. 37). Likevel var det en annen avdeling innenfor samme enhet hvor jeg hadde mindre kjennskap til, og de kunne være potensielle informanter. Dersom jeg ikke klarte å få informanter fra andre steder, hadde jeg denne avdelingen som et siste alternativ i bakhodet.

Etter flere ukers venting ble det klart at det ikke ville bli mulig å få informanter fra de opprinnelig valgte institusjonene. En av utfordringene med å gjennomføre et slikt forskningsprosjekt er tidspresset. Det er nødvendig å planlegge grundig og ta høyde for worst-case-scenarioer. Etter nøye vurdering sammen med veilederen min, ble vi enige om at jeg kunne rekruttere informanter fra den andre avdelingen. Institusjonen der jeg jobber består av to avdelinger som er fysisk adskilt. Hovedsakelig jobbet jeg på min avdeling, og derfor var ikke direkte kontakt med personalet fra den andre avdelingen på dagligbasis.

En fordel med dette var at det ikke var direkte personlig forhold. Men bekjentskapet kan potensielt gjøre informantene mer komfortable med å snakke fritt, samtidig som det kunne skape forventningspress om å si «riktige» tingene. Fra mitt ståsted var det imidlertid enda viktigere å opptre som uvitende og stille de åpenbare spørsmålene. Målet var å skape en fokusgruppe som etterstrebet samtaler som kolleger kunne ha i gangen (Halkier, 2010). Hvis gjennomført på riktig måte, kan også bekjentskap være verdifullt i en fokusgruppe. Jeg fulgte samme rekrutteringsstrategi med påmeldingsskjema som ble hengt opp på personalrommet. Flere meldte seg på, men av praktiske årsaker ble antallet redusert til tre informanter som deltok i intervjuet.

4.7 Forberedelser og intervjuguide

For å sikre et vellykket intervju er grundig forberedelse avgjørende. Dette innebærer å være godt informert om informantene, hva man ønsker å oppnå og hvordan man har tenkt å gjennomføre intervjuet (Dalland, 2017, p. 77). Flere metodiske valg er allerede tatt i planleggingsfasen, men det er likevel kritisk å være godt forberedt før selve intervjudagen. Det er viktig å avklare ulike praktiske spørsmål, som for eksempel hvor intervjuet skal finne sted og hvilken informasjon informantene bør ha på forhånd. Det er essensielt å gjøre de nødvendige avklaringene før selve intervju dagen.

Når det gjelder prosjekter med fokusgrupper, er det vanlig å velge mellom å gjennomføre intervjuet på et «nøytralt» sted eller på et sted som er relevant for temaet, for eksempel arbeidsplassen eller informantenes hjem, avhengig av konteksten (Halkier, 2010, p. 42). Valget av lokasjon kan påvirke empiriproduksjonen på ulike måter, og det handler om å skape riktig atmosfære og tilrettelegging. Dersom det er en unødvendig byrde for informantene å møte opp et sted, kan det skape unødvendig stress og påvirke holdningen til deltakelsen. Jeg valgte derfor å høre direkte fra informantene om deres preferanser når det gjelder lokasjon. Etter forslag fra informantene ble vi enige om å gjennomføre intervjuet på kontoret til avdelingen deres på arbeidsplassen for gruppen fra omsorgsinstitusjonen. Den andre gruppen hadde et mindre egnet kontormiljø, så vi valgte å bruke et universitetsbygg som lå i nærheten. Det viktigste med lokasjonen var å finne et tilrettelagt miljø der informantene følte seg frie og trygge til å uttrykke seg. Både arbeidsplassen og universitetsbygget var passende steder der informantene var kjent og komfortable. Informantene var informert om prosjektets tema og formål. Intensjonene mine var klart, jeg ønsket å tilrettelegge for samtaler der de kunne dele sine erfaringer og forståelse av omsorgsansvaret.

Utarbeidelsen av intervjuguiden var en kontinuerlig prosess som krevde tid og innsats for å formulere gode og åpne spørsmål. Valg av intervjuguidens struktur hadde betydning for rammen rundt fokusgruppens diskusjoner. I litteraturen om fokusgrupper identifiseres tre klassiske tilnæringer: en løs modell med åpne spørsmål, en strammere modell med flere spesifikke spørsmål, og til slutt en kombinasjonsmodell der intervjuet starter åpent, men blir mer strukturert mot slutten (Halkier, 2010, p. 45).

Den vide og åpne modellen fungerer godt i prosjekter der fokusgruppen har en utforskende rolle i datainnsamlingen. Deltakerne får stor frihet til å uttrykke seg om det valgte emnet, og moderator har en passiv rolle. Interaksjonen og deltakelsen i fokusgruppen anses som kilde til kunnskap. En slik tilnærming inntar den som leder undersøkelsen en posisjon som sier at han/hun de ikke har tilstrekkelig kunnskap om feltet, og nettopp derfor skal deltakerne fortelle som mye som mulig om deres forståelser. Den åpne tilnærmingen var utgangspunktet for utformingen av intervjuguiden i forberedelsesfasen. Spørsmålene var utformet på en måte som inviterte deltakerne til refleksjon og diskusjon. Den åpne strukturen har som hensikt å legge til rette for at informantene skal kunne samtale med hverandre, ikke bare med meg. En ting er å ha åpne spørsmål, men en annen ting å skape diskusjon rundt spørsmålene.

Spørsmålene var temabaserte og skulle hjelpe deltakerne med å utforske emnet videre. I tillegg hadde jeg spesifikke hjelpespørsmål knyttet til hvert tema, som kunne brukes for å stimulere diskusjonen hvis de åpne spørsmålene oppleves som for generelle. En ulempe ved den løse modellen er at dens styrke også kan være dens svakhet. Det kan være vanskelig å gjennomføre en systematisk sammenligning mellom løst modererte fokusgrupper hvis gruppene diskuterer svært forskjellige aspekter av emnet. Likevel er det nettopp styrken ved modellen å søke flerstemmighet og variasjon i forståelser. Målet med forskningsprosjektet var å belyse ulike tolkninger og forståelser av informantenes opplevelse og forståelse av eget omsorgsansvar. Det var også et mål å utforske om det å jobbe enten i omsorgs- eller behandlingsinstitusjoner kan påvirke til ulike forståelser av omsorgsansvaret.

4.8 Gjennomføring av intervju

Gjennomføringen av et forskningsprosjekt er en utfordrende oppgave som krever mer enn bare god planlegging. Selv om grundige forberedelser er en god start, er det ingen garanti for suksess. I kvalitative studier avhenger resultatene av hvor godt metodiske verktøyet blir brukt i tråd med forskerens intensjoner. Når det kommer til gjennomføringen av fokusgruppeintervjuer, er det allerede tatt mange viktige metodiske valg. Før selve intervjudagen ble det gjennomført tester av opptaksutstyret for å sikre at alt var teknisk klart. I fokusgruppeintervju er målet selve samtalen blant deltakerne. Derfor ble rommet innredet slik at deltakerne kunne sitte rundt et bord, som man ville gjort på en kafé med venner. Jeg sørget for å ha snacks og kaffe tilgjengelig, for å vise min takknemlighet overfor deltakerne.

Intervjuene startet med en introduksjon der jeg takket informantene for at de stilte opp til intervju. Jeg gikk også gjennom samtykkeskjemaet for å forsikre dem om at deres personopplysninger ville bli håndtert på en forsvarlig måte. Deretter startet jeg intervjuet med en liten introduksjonsrunde som en oppvarming. Vi gikk rundt i gruppen, og alle fikk presentere seg selv og fortelle om sin erfaring innen barneverninstitusjoner. Ettersom informantene var kolleger, hadde de allerede en relasjon til hverandre. Noen jobbet i ulike avdelinger, mens andre samarbeidet nærmere.

For å få samtalen i gang, startet vi begge intervjuene med et assosiasjonsspørsmål. Jeg begynte med begrepet «omsorg» og ba alle om å dele sine assosiasjoner til begrepet. Dette gjorde det enklere å komme i gang. Samtalen utviklet seg naturlig, og informantene begynte å kommentere på hverandres assosiasjoner. Min rolle som moderator var å være en profesjonell lytter. Jeg skulle finne balansen mellom empati og distanse. Jeg skulle verken være en aggressiv journalist eller en venn. Dette ga informantene nok rom til å uttrykke seg ut fra deres egne perspektiver. Samtidig måtte jeg være forsiktig med å anta for mye og unngå å stille spørsmål som avslører sosiale og kulturelle antagelser som blir tatt for gitt (Halkier, 2010, s. 57).

Det var varierende grad av samhandling i begge fokusgruppene. Det er tilnærmet umulig å oppnå identisk grad av samhandling i to forskjellige fokusgrupper. Dette var heller ikke et mål i seg selv, men det nevnes fordi det påvirket min rolle som moderator. Grad av involvering varierte fra den første til den andre fokusgruppen. Jeg var mer involvert i fokusgruppen med informanter fra behandlingsinstitusjonen for å få diskusjonen i gang.

Mellom det første og andre intervjuet hadde jeg tid til å lytte til og gjennomgå opptaket. Dette ga meg muligheten til å identifisere noen forbedringspunkter i forhold til min rolle som moderator. Ettersom jeg allerede jobbet innenfor samme felt, var jeg kjent med mange av de vanlige ordene og uttrykkene. Til tider tok jeg derfor ting for gitt og stilte ikke nok utforskende spørsmål når visse punkter ble diskutert. Til tross for dette var det fortsatt mye nyttig og lærerikt, men jeg tok med meg dette forbedringspunktet videre til neste fokusgruppe.

Generelt sett var interaksjonen i det andre intervjuet også dynamisk. Informantene hoppet frem og tilbake mellom ulike aspekter av deres omsorgsansvar. Vi gikk likevel gjennom de ulike temaene jeg hadde forberedt på forhånd. Ofte skiftet vi tema når jeg følte at vi hadde dekket det tilstrekkelig og at videre diskusjon ville bli repetitiv. Etter gjennomgangen av temaområdene stilte jeg åpne spørsmål til informantene. Dette ga dem mulighet til å trekke frem viktige punkter fra diskusjonen og belyse aspekter ved temaet som ikke hadde blitt berørt tidligere. Både høydepunkter fra diskusjonen og nye aspekter ble adressert. Som Kvale og Brinkmann (2015, s. 161) påpeker, kan en avrundning på denne måten gi informantene en ekstra mulighet til å ta opp temaer de har tenkt på eller bekymret seg over under intervjuet

4.9 Analyse av data

Intervjuguiden utgjør allerede grunnlaget for analysen. Som forsker har jeg utviklet en problemstilling som jeg utforsker gjennom intervjuguiden. Jeg søker deretter etter tanker og ideer som kan bidra til å besvare problemstillingen. Imidlertid går den faktiske analysen dypere enn bare forsøke på å besvare spørsmålet mitt. En analyse innebærer å tolke det som blir fortalt. Analysen handler om å forstå informantenes budskap. I arbeidet med analysen står jeg overfor viktige spørsmål: Hvordan kan jeg best forstå budskapet som blir formidlet, og hvordan kan jeg videreformidle det på en nøyaktig måte.

Dermed er viktig å bruke de riktige verktøyene, men også bruke dem på en korrekt måte for å bevare den analytiske integriteten. Jeg valgte å benytte meg av veilederen til Braun & Clarke (2006) i tematisk analyse data. Tematisk analysemodellen gir forskeren fleksibilitet. Metoden kan anvendes i ulike vitenskapelige posisjoner og er dermed egnet for flere bruksområder innenfor den kvalitative tradisjonen. Tematisk analyse muliggjør identifisering, analysering, og rapportering av mønster i data materialet (Braun & Clarke, 2006, s. 4). I en tematisk analyse handler det om å fange opp noe vesentlig i dataene i forhold til forskningsspørsmålet på en slik måte at det danner mønstre av meningsinnhold.

For å gjennomføre en tematisk analyse følger jeg veilederen Braun & Clarke (2006) som oppdelt i seks faser. I den første fasen handler det om å bli kjent med datamaterialet. Når man allerede har samlet inn dataene selv, har man en viss kjennskap som kan utvides. I denne fasen lyttet jeg til opptakene og transkriberte dem. Selv om transkriberingen tok tid, ga det meg muligheten til å lytte nøye og grundig. Gjennom transkriberingsprosessen ble jeg godt kjent med innholdet i datamaterialet. Det fungerte også som en kilde til ideer for analysen, som beskrevet av Braun & Clarke (2006, s.16). I denne fasen begynte jeg å skrive ned ideer for kodingen som skulle komme i neste fase.

I fase to er hensikten koding, det vil si å merke og kategorisere interessante elementer i dataene. I denne fase gjennomførte jeg en systematisk gjennomgang av datamaterialet og opprettet koder som kunne samles under ulike temaområder. Dette var en måte å organisere dataene på samtidig som viktige elementer fra intervjuet ble fremhevet. Under kodingsprosessen var jeg mer drevet av dataene enn av teori. Det var innholdet i dataene som styrte kodingen, ikke en teoretisk tilnærming. Tjora (2002) beskriver dette som empirinær koding, der kodene er direkte hentet fra datamaterialet.

I fase tre er målet å søke etter temaer ved å oppdage felles mønstre og ideer, og samle sammenhørende informasjon under hvert tema. Etter å ha kategorisert kodene, kunne jeg gå videre til den tredje fasen av analysen. Dette innebar å sortere kodene inn i større temaområder. Det var gjennomgang av eksisterende koder for å se etter sammenhenger. Det var både sammenligning av lignende koder under ulike temaområder og utelatelse av koder som ikke passet inn. Noen av kodene ble slått sammen til overordnede temaområder

I følge anbefalingen fra Braun & Clarke (2006, s.16) innebærer fase fire en gjennomgang av temaene for å vurdere om de passer godt sammen med kodene og det totale datamaterialet. Dermed gikk jeg videre til den fjerde fasen, som handlet om å gjennomgå og evaluere temaene. I mitt tilfelle ble fase tre og fase fire naturligvis kombinert, der jeg gikk grundig gjennom temaene og vurderte dem i forhold til hverandre.

Den femte fasen innebar en videre bearbeidelse av funnene, definisjon og redefinering av temaene. Det handlet om å se funnene i sammenheng med hverandre, sørge for at det ikke var unødvendig overlapp, samtidig som jeg fanget essensen av empirien. Den siste fasen var produksjon, der jeg sorterte funnene tematisk basert på empirien, og på den måten beholdt den induktive tilnærmingen. Etter analysen endte jeg opp med syv hovedtemaer som jeg ønsker å presentere her, basert på dataene fra begge intervjuene. Nedenfor finner du en oversikt over disse temaområdene.

Hentet fra intervjuene med ansatte fra omsorgsinstitusjonen. Disse er temaområdene, gir innblikk i sentrale elementer av omsorgsansvaret.

«*Ekthet og opplevelser*»: Dette temaet tar for seg viktige elementer som betraktes som nødvendige i møtet med omsorgsansvaret, som om å være autentisk, samtidig ungdommene for meningsfulle opplevelser.

«*Ansvar om oppdragelse*»: Dette temaet dreier seg om ansvaret for å forberede ungdommene på livet utenfor institusjonen, samtidig som man møter deres behov for nærhet og omsorg på institusjonen.

«*Ambivalens i omsorgsansvaret*»: Dette temaet tar for seg kompleksiteten i omsorgsansvaret og de motstridende følelsene, verdiene og prioriteringene som kan påvirke forståelsen av omsorgsansvaret.

«*Rammer og indre konflikt*»: Dette temaet handler om spenningen mellom institusjonelle retningslinjer og individuell faglig skjønn. Det inkluderer også de indre konfliktene som kan oppstå når omsorgsgivere forsøker å håndtere disse utfordringene i sin praksis.

De tre temaområdene nedfor er hentet fra intervjuet med ansatte fra behandling sinstitusjonen.

«*ivaretagelse og trygghet*»: Dette temaet beskriver de nødvendige egenskapene som miljøterapeutene mener må være til stede for å ivareta omsorgsansvaret. Det handler om å skape et trygt og omsorgsfullt miljø for ungdommene.

«*Å ramme inn ungdommen*»: Dette temaet fokuserer på ansvaret for å sette grenser for ungdommene og hvordan dette ansvaret ses forhold til omsorgsansvaret.

«*Ansvar og motstand*»: Det handler om hvordan omsorgsgivere møter og håndterer ulike former for motstand og utfordringer i arbeidet med å yte omsorg.

For å forklare hvordan disse temaområdene ble til, har laget jeg tabell som viser hvordan prosessen av rådata, koding, temaområder ble om til funn- eksemplifiserer fra «ekthet og opplevelser». *Tabell 1.2*

Eksempler på utsagn fra empirisk data	Koder	Tema	Hovedtema/funn.
<i>«det å være og genuin, gi den ekte selv. Ungdommen etterspør ekthet-si det som er, 'herregud liksom, kan ikke du kalle en spade for en spade være ærlig liksom».</i>	-Være genuin -Gi den ekte selv -Kalle spade for en spade	Opptre som ekte og genuin person overfor ungdommene	Ekthet og opplevelser som viktige elementer i omsorgen.
<i>«jeg føler at det vanskelig, du kan ikke være omsorgsfull miljøterapeut hvis du ikke gir av deg selv og er genuin og at ungdommene og barn du jobber føler at, har er det en ekte person.. på andre siden som møter meg. Så det er vanskelig å prøve skille, det å være profesjonell hjelper, men også være en genuin person».</i>	-Gi av seg selv -Ekte person -Vanskelig skille		
<i>«den omsorgsfulle miljøterapeuten møter ungdommen med hele seg selv»</i>	-Gir av seg selv		
<i>«hvis ungdommen har vokst opp i et hjem med mye krangler, man bør kanskje gi opplevelse at det går å være uenig på en positiv måte»</i>	-Vokst opp i et hjem med mye krangler -være uenig på positiv måte.	Gi ungdommene gode opplevelser	
<i>«jeg synes det er vanskelig, spesielt når det er utsatte barn og unge. For når det kommer til traumer så har jeg den opplevelsen at traumer ikke bare er det du har opplevd, men også det du ikke har fått opplevd i barndommen. Hvert fall, jeg er mye mer observant på meg selv og passer på å gi klemmer og tenker gjennom hva har denne ungen ikke fått opplevd som han burde ha fått opplevd. Men jeg synes det er kjempevanskelig å få rammet inn omsorgsansvaret».</i>	-Utsatte barn og unge -Traume er ikke det du har opplevd, men også det du ikke fått opplevd. -Observant på meg selv - Vanskelig å ramme inn omsorgsansvaret.		
<i>«hva har ungdommen opplevd som kan ikke burde, men også hva har han ikke opplevd, det å gi dem riktige opplevelser».</i>	-Fått opplevd og ikke fått opplevd -Gi riktige opplevelser.		

4.10 Validitet

«Gyldighet knytter vi til spørsmålet om hvorvidt de svarene vi finner i vår forskning, faktisk er svar på de spørsmål vi forsøker å stille» (Tjora, 2021, s. 260). Innenfor den fortolkende tradisjonen kan dette være en kompleks affære. Likevel er det et mål i seg selv å vise en logisk sammenheng mellom utformingen av prosjektet og funnene, det vil si forholdet mellom undersøkelsen og den verden den undersøker. Grad av validitet avhenger av uttalelsens sannhet, korrekthet og styrke. «*En valid slutning korrekt utledet fra sine premisser*» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 276). Sammenhengen mellom forskningstemaet, metoden og teknikkene som benyttes er viktig for å underbygge validiteten.

For å ivareta validitets spørsmålet har jeg gjennomgående forklart, valgene jeg tok underveis i prosjektet. Jeg har redegjort hvorfor fokusgruppeintervju som metode er egnet for å produsere data i denne sammenhengen. Jeg har også redegjort for oppbygningen av intervjuguiden og de nødvendige forberedelsene som er gjort. Intervjuguiden blir presentert som vedlegg slik at leseren for innsyn i spørsmålene var stilt. Dermed kunne vurdere selv om spørsmålene står i sammenheng i forhold til problemstillingen, men også metoden

4.11 Reliabilitet

«Reliabilitet har med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre. Reliabilitet behandles ofte i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkter av andre forskere» (Kvale & Brinkmann 2015, s. 276). Dette handler om hvorvidt intervjuobjektene ville ha endret svarene sine dersom de ble intervjuet av en annen forsker. Med andre ord, om noen andre kunne oppnå de samme resultatene og komme frem til de samme funnene som meg. Innenfor den kvalitative metoden har reliabilitet en annen betydning. Det er nesten umulig å hevde at man ville oppnå nøyaktig samme funn, selv under optimale forhold. Jeg tror personlig at jeg ville ha fått noe annerledes svar hvis jeg gjentok intervjuet med samme gruppe av informanter. Innenfor den fenomenologiske tradisjonen er kunnskap også knyttet til subjektiv forståelse og tolkning av ens livsverden. I en slik forståelse vil subjektene forståelser også være i stadig endring. Dette betyr imidlertid ikke at kunnskapen ikke er pålitelig. Det krever bare en annen forståelsesramme og tilnærming til kunnskap. I forskningssammenheng anses kunnskap også som et resultat av hensiktsmessig samhandling.

Innenfor den fortolkende tradisjonen forstår vi kunnskap som kontekstuell. Påliteligheten av et forskningsprosjekt ligger i hvor åpen forskeren er og i evnen til å reflektere over andre forhold som påvirker produksjonen av data. I denne tradisjonen er samspillet mellom intervjueren og informantene grunnlaget for ny kunnskap. Dette gjelder spesielt for fokusgruppeintervjuer, som jeg gjennomførte. I en slik setting er samspillet i gruppen en betydelig del av datainnsamlingen. Gruppeinteraksjon er alltid dynamisk og kan derfor ikke replikeres. Elementer som intervjueteknikk, måten spørsmålene blir stilt på, og hvem av deltakerne som først tar opp aktuelle temaer, spiller en rolle. Men også mine egne forforståelser som forsker er relevante, som inkluderer min forståelse av feltet og hva jeg finner interessant. Vi kan derfor ikke ha den holdningen at pålitelighet innebærer eksakt replikerbarhet av empiri. Hva som blir funn påvirkes også av fortolkningsprosessen, noe jeg har tatt hensyn til i detalj. En kritisk refleksjon er også at informantene svarer i forhold til sine egne opplevelser av egen praksis. Forståelsen av egen praksis er i høy grad dynamisk, og individene påvirkes av sine omgivelser. Opplevelsen av egen praksis kan snarere forstås som dynamisk og skiftende enn konstant og uforanderlig.

Som forsker har jeg forsøkt å beskrive nøye og omfattende om forskningsprosessen. Jeg prøvd å identifisere mulige svakheter og analysert innflytelsen de kan ha hatt på datamaterialet. Denne grundige beskrivelsen bidrar til å styrke påliteligheten i studien. Gjennom en slik fremstilling kan leseren ikke bare tilegne seg funnene, men også få innsikt i de betingelsene som har formet dem. Dette muliggjør en bedre forståelse av sammenhengen mellom det som presenteres og den prosessen som har ledet frem til resultatene.

I metodekapitlet har jeg gjennomgående og detaljert forklart forskningsprosessen. Dette gir deg som leser muligheten til å vurdere betingelsene som har påvirket materialet. Et eksempel på dette er informasjonen gitt til informantene om forskningstemaet, uten å avsløre selve intervjuguiden. Dette ble gjort for å sikre at datamaterialet fremstår så autentisk som mulig. Samlet sett gir den detaljerte beskrivelsen av forskningsprosessen, i tillegg til referansene til tidligere forskning, en solid basis for å vurdere påliteligheten i studien

4.12 Generaliserbart

Når det gjelder generalisering av resultatene i forskningsprosjektet, er det viktig å vurdere om funnene kun gjelder lokalt eller om de kan overføres til andre intervjuobjekter, kontekster og situasjoner. Innenfor den fortolkende metoden er spørsmålet om generalisering av funnene fra intervjustudier et tema av betydning (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 289). Innenfor den positivistiske tilnærmingen til samfunnsforskning streber man etter å identifisere lovbestemte atferdsmønstre som kan generaliseres og gjøres universelle. I en slik forståelse av kunnskap oppstår det kritiske spørsmålet om intervjuundersøkelser er egnet for generalisering. Når kunnskap betraktes som kontekstuavhengig, kommer forskningsintervjuer til kort.

I mitt forskningsprosjekt har jeg imidlertid tatt utgangspunkt i en kontekstuell forståelse av kunnskap. Kunnskapen er forankret i sosiale, historiske og kulturelle sammenhenger. Intervjupersonenes forståelse av sitt omsorgsansvar i Norge kan ikke automatisk overføres til situasjonen i England, for eksempel. Forskningsprosjektet mitt har heller ikke en størrelse som tillater dekke den fulle variasjonen av ulike perspektiver på omsorgsansvaret. Det jeg derimot belyser er problemstillingen og behovet for videre forskning på området, for å oppnå bredere innsikt i tematikken.

4.13 Etiske betraktninger

I dette delkapitlet skal vi ta for oss de etiske spørsmålene knyttet til forskningsprosjektet. Først vil jeg trekke frem relevante etiske spørsmål, og deretter forklare hvordan jeg har forsøkt å handle etisk gjennom forskningsprosjektet. Sentralt for å ivareta forskningsintegriteten er informert samtykke. Dette innebærer at forskningsdeltakerne blir informert om formålet med undersøkelsen, samt mulige fordeler og risikoer ved å delta (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Informert samtykke sikrer også at deltakerne deltar frivillig og har rett til å trekke seg ut av undersøkelsen når som helst. Konfidensialitet er også et viktig aspekt av forskningsprosjektet. Det innebærer enighet med deltakerne om hvordan datamaterialet skal behandles, med hensikt å beskytte deltakernes personvern. Personlig identitet skal ikke avsløres med mindre det er gitt spesifikke erklæringer og deltakerne er informert om dette (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 105). Et annet viktig prinsipp i forskningsetikken er at deltakerne ikke skal utsettes for skade. Samfunnsforskning involverer vanligvis ikke eksperimenter som kan skade deltakerne (Tjora, 2021, s. 187). Likevel er det viktig å reflektere over potensiell skade eller ubehag som kan oppstå. For eksempel kan sensitive temaer bli berørt uten at intervjueren kan bidra med terapeutisk bearbeiding. Ivaretagelsen og etterlevelsen av forskningsetiske retningslinjer er til syvende og sist avhengig av forskerens integritet. Nedenfor vil jeg beskrive steg for steg hvordan jeg har forsøkt å bevare etiske hensyn gjennom prosjektet.

Alle informantene som deltok i forskningsprosjektet mottok informasjonsskriv basert på en mal utarbeidet av Norsk Senter forskningsdata (NSD). På forhånd ble informasjonsskrivet sendt til deltakerne via e-post. Likevel sørget jeg for å ha tilstrekkelig med kopier tilgjengelig på intervjudagen. Deltakerne fikk også anledning til å lese gjennom informasjonsskrivet på egenhånd før intervjuet startet. Før selve intervjuet ble alle deltakere bedt om å signere samtykkeskjemaet, og de ble informert om at de kunne trekke seg fra forskningsprosjektet når som helst. Informantene var klar over at det ville bli tatt opptak av intervjuene. I tillegg ble de informert om at prosjektets konfidensialitet ville bli ivaretatt, slik at dataene ikke kunne brukes til identifikasjon.

Kapittel 5.0 Presentasjon av funn og analyse

Formålet med denne studien er øke forståelsen av, hvordan ansatte omsorgs- og behandlingsinstitusjon forstår omsorgsansvaret.

- *Hvordan blir omsorgsansvaret forstått av ansatte i omsorgs-, - og behandelings institusjoner?*

Basert på problemstillingen vil jeg presentere funnene og diskutere viktige temaer som har kommet frem i forståelsen av omsorgsansvaret blant ansatte i omsorgs- og behandlingsinstitusjoner. Presentasjonen og diskusjonen av funnene er strukturert i to hoveddeler, hver med underkapitler som fokuserer på ulike temaområder ved omsorgsansvaret i forhold til omsorgsinstitusjoner og behandlingsinstitusjoner

5.1 Omsorgsinstitusjon

Hvordan blir omsorgsansvaret forstått av miljøterapeuter som jobber på omsorgsinstitusjon?

5.1.1 Ekthet og opplevelser

Når informantene beskriver sitt omsorgsansvar, fremheves det to hovedelementer. Den første handler om hvordan ungdommene ønsker å oppleve omsorgsgiverne. Dette perspektivet fokuserer på omsorgsgivernes rolle sett fra ungdommenes ståsted, og hvilke egenskaper, holdninger, og atferd de verdsetter og forventer fra omsorgsgiverne. Det innebærer en forståelse av omsorgsansvaret som inkluderer ungdommens perspektiv god omsorg.

«det å være og genuin, gi den ekte selv. Ungdommen etterspør ekthet-si det som det er, herregud liksom, kan ikke du kalle en spade for en spade være ærlig liksom».

«jeg føler at det vanskelig, du kan ikke være omsorgsfull miljøterapeut hvis du ikke gir av deg selv og er genuin og at ungdommene og barn du jobber føler at, her er det en ekte person.. på andre siden som møter meg. Så det er vanskelig å prøve skille, det å være profesjonell hjelper, men også være en genuin person».

«den omsorgsfulle miljøterapeuten møter ungdommen med hele seg selv».

Basert på informantenes erfaringer blir det beskrevet at ungdommene søker etter ekthet og genuint i miljøterapeutens fremtoning, og at dette er knyttet til deres omsorgsansvar. Sentralt i denne sammenhengen er evnen til å gi av seg selv og være den autentiske versjonen av seg selv. Det omsorgsfulle aspektet består av å presentere seg selv slik man er, samtidig som en gir av hele seg i den daglige praksisen. Beskrivelsene legger vekt på det relasjonelle aspektet, der ungdommen har behov for å oppleve det ekte og autentiske.

Den andre elementet handler om hvilke opplevelser omsorgsgiverne ønsker å gi til ungdommene. Dette perspektivet fokuserer på omsorgsgivernes aktive rolle i å forme ungdommenes erfaringer og bidra til deres velvære, utvikling og livskvalitet. Det reflekterer en forståelse av omsorgsansvaret som handler om å gi og formidle positive opplevelser. Dette avslører også en anerkjennelse fra miljøterapeutene av at de ungdommene de arbeider med, muligens ikke hatt de erfaringene og opplevelsene i livet som de skulle hatt.

«hvis ungdommen har vokst opp i et hjem med mye krangler, man bør kanskje gi opplevelse at det går å være uenig på en positiv måte».

Som en del av deres omsorgsansvar fremhever de viktigheten av å ta hensyn til ungdommenes tidligere erfaringer, som blant annet å vokse opp i et konfliktfyllt hjem. Videre beskriver de sin rolle som omsorgsgivere i å tilby nye, positive opplevelser som kan bidra til å omforme ungdommens forståelse blant annet av konflikter. Ved å gi ungdommen en opplevelse av at det er mulig å håndtere uenighet på en konstruktiv og positiv måte, understreker uttalelsen ansvaret om å påvirke ungdommens erfaringsverden. Dermed reflekterer de en forståelse av omsorgsansvaret som går utover å møte ungdommens umiddelbare behov, men som inkluderer deres individuelle forutsetninger

«jeg synes det er vanskelig, spesielt når det er utsatte barn og unge. For når det kommer til traumer så har jeg den opplevelsen at traumer ikke bare er det du har opplevd, men også det du ikke har fått opplevd i barndommen. Hvert fall, jeg er mye mer observant på meg selv og passer på å gi klemmer og tenker gjennom hva har denne ungen ikke fått opplevd som han burde ha fått opplevd. Men jeg synes det er kjempevanskelig å få rammet inn omsorgsansvaret».

«hva har ungdommen opplevd som kan ikke burde, men også hva har han ikke opplevd, det å gi dem riktige opplevelser»

I fortsettelsen omsorgsansvaret trekkes traumeperspektivet også i forhold til ungdommenes erfaringsverden. Gjennom informantens svar kan man forstå det slik at traumatiske opplevelser ikke bare omfatter negative hendelser barnet har gjennomgått, men også de positive erfaringene og utviklingsmulighetene de har blitt nektet. Dette perspektivet definerer traumer til å inkludere et fravær av nødvendige positive erfaringer som er essensielle for en sunn barndomsutvikling. Informanten reflekterer også over sin egen rolle og praksis, noe som demonstrerer selvbevissthet og refleksjon. Ved å være «observant» på seg selv, tenker omsorgspersonen aktivt på hva barnet kanskje ikke har fått oppleve, og søker å gi disse opplevelsene. Dette kan variere fra enkel fysisk omsorg, som å gi en klem, til mer komplekse sosiale og kulturelle opplevelser.

Som nevnt tidligere er to viktige elementer som trekkes frem i forhold til omsorgsansvaret. For det første er det et ansvar for å gi ungdommene de riktige typer opplevelser, og for det andre er det like viktig å ta i betraktning hvordan ungdommene ønsker å oppleve miljøterapeutene. Disse elementene representerer egenskaper som miljøterapeutene oppfatter at ungdommene ønsker å kommunisere til dem i deres rolle som omsorgspersoner. Ansvar for å være tilstede med hele seg selv blir beskrevet viktig, hvor ungdommene får en opplevelse av at profesjon utøvere møter dem på en ekte og genuin måte.

Omsorgsforståelsen om å være ekte og genuin, fremføre hele seg i arbeidet deres kan forstås som grunnleggende. I studien til Ulset & Tjelflaat (2013, s. 81) i møte ungdommer på barneverninstitusjoner, forteller ungdommene viktigheten av at ansatte investerte tid til gode relasjoner og samhandlingsformer som opplevdes uformelle og trygge. Disse relasjonene skulle preges av kontinuitet, gjensidighet og ektefølt interesse. Studien til Ulset & Tjelflaat (2013) bekrefter forståelsen miljøterapeutene beskriver som sitt omsorgsansvar.

Omsorgsansvaret blir satt i et relasjonelt kontekst. Relasjonsdelen av omsorgen uttrykker det som oppstår i det mellommenneskelige samspillet og er basert på opplevelser. Det å være genuin og ekte kan ikke måles eller defineres objektivt, men blir i stedet opplevd og forstått subjektivt.

Carl Rogers (2009), en anerkjent psykolog innenfor humanistisk retning, beskrev nødvendige bestanddeler i en terapeutisk relasjon. For videre forståelse hva som legges i begrepene ekthet og genuint kan bestanddelene til Rogers være til hjelp. Han kategoriserte, fire nødvendige bestanddeler som ekthet, empati, kongruens og bevissthet om følelser. Selv om Rogers snakker om ekthet i klienterapi former, som er en til en situasjoner. Har Roger's sin tolkning overføringsverdi i andre type hjelp relasjoner. Ekthet kan ifølge Rogers sin fremlegging forstås som profesjon utøveren sin evne til å være åpen for alle følelser omsorgsutøveren kjenner på som angår klientens situasjon. Terapeuten skal kunne å fremstille følelsene slik de virkelige, både positive og negative. Dersom terapeuten reagerer på følelser som egoisme eller selvopptatthet, som har med klinten skal han/hun kunne uttrykke for det til klinten (Haugsgjerd et al., 2009, s. 260).

Videre kan konsekvensen av å ikke oppnå ekthet i relasjonen, lede til at klienten intuitivt opplever mangel på ekthet. Mangel på det kan dermed skap en usikker faktor, som forstyrrer relasjonen (Haugsgjerd et al., 2009, s. 260). «Ungdommen etterspør ekthet- si det som det er». Et av sitatene eksemplifiserer, hvor informanter utgir fraser ungdommene bruker «si det som det er». Dette viser viktigheten av å oppleve noe som er virkelig og autentisk. I en institusjon kan den naturlige nærheten som finnes i en familie forsvinne, og behovet for å oppleve ekte mennesker som ønsker å forholde seg til dem på en genuin måte kan dermed forsterkes.

«omsorgsansvaret for meg, er å skaffe meg en posisjon til ungdommen hvor jeg kan påvirke ungdommens valg eller hvor jeg kan påvirke ungdommen i livet. Det handler jeg må rett og slett å bygge relasjon, det min oppgave å bygge den relasjon-det er min mitt omsorgsansvar. I Bunn og grunn må jeg bygg en relasjon til ungdommen for å skaffe meg posisjon til ungdommen. I bunn og grunn så må omsorg skje gjennom det, du har et ansvar å skadde relasjon med ungdommen».

Videre uttrykte informantene at omsorgen kan forstås som en prosess med relasjonsdannelse, der selve relasjonen har en egenverdi og er styrkende for ungdommene. Denne relasjonen blir også ansett som grunnleggende for imøtekomme ungdommenes omsorgsbehov. Tanken om at grunnleggende tilknytning til hverandre oppleves som omsorgsfull i seg selv, er ikke noe nytt. I studien til Thrana (2013), «*kjærlighet: som kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid*». Utpekte det seg i datamaterielt «*Ekthet, medmenneskelighet, å vise følelser og utholdenhet*». Som sentrale elementer i å se kjærlighet som en del profesjonelle kompetansen. (Thrana, 2013, s. 10).

Det ansatte trekker fram var det å være et medmenneske, være ekte og vise følelser er noe av kjernen i motivasjon for å arbeide med ungdom. Sammenhengen med kjærlighet og det å være ekte var tema som både ungdom og ansatte var opptatt av. I tråd med eget funn, forbinder informantene det å være ekte menneske, som omsorgsfullt. I artikkelen til Moen & Larsen (2013) belyses det også evnen til å være ekte og tilstede, med egne erfaringer som viktige. «*Det merkes som om noen spiller et spill og har påtatt seg rolle som hjelper*» (Moen & Larsen, 2013). Tidligere forskere har også kommet fram til samme forståelse, i omsorgsyrker. Når det menneskelige for uttrykk i den profesjonelle konteksten, oppleves det omsorgsfullt og bærende. I korte trekk kan en si omsorgsansvaret blir forstått og fortolket i en relasjonell kontekst.

Selv om miljøterapeutene anerkjenner deres omsorgsrolle som vanskelig er det likevel tydelig hva som oppleves som god omsorg. Den gode omsorgen ligger i å gi av seg selv, det sanselig, personasjen baserte som ikke kan måles og kvantifiseres, men snarere oppleves og fortolkes. Som et informantene undertrekker, er hanes omsorgsansvar å skape en relasjon. Altså relasjon er omsorg og omsorg er relasjon. En innvevd virkelighet hvor ekteføyte relasjonen mellom hjelper og mottaker oppleves omsorgsfullt og kjærlig. Samtidig som det lager rom til gjensidigsamspill, hvor behov kan bli uttrykt og møtt.

5.1.2 Ansvar et om oppdragelse

En viktig del av omsorgsansvaret som diskuteres blant miljøterapeutene er å forberede ungdommene på livet etter institusjonen. Det er et ansvar som omhandler både de insentiver og retningslinjer som de mottar fra institusjonen dere omsorgsansvaret, men også personlig ansvar miljøterapeutene kjenner på. I denne sammenhengen blir ideen om institusjonen som et hjem nedtonet, mens oppfatningen av institusjonen som en midlertidig base blir forsterket. Ansvar et knyttet til å forberede ungdommene kan tolkes på to nivåer: systemnivået og det personlige nivået. På systemnivået forventer institusjonen at ungdommene skal få de nødvendige ferdighetene og forutsetningene for å klare seg utenfor institusjonen. På personlige nivået gir miljøterapeutene uttrykk for at de bærer på en personlig overbevisning om å utruste ungdommene.

«vi for beskjed om at ungdommene skal være har i så liten tid, og fokus på at de skal ut og det som skal jobbes med er selvstendighetstrening, dette skal ikke være et hjem liksom, men er veldig fokus på den utflytningen»

«For det er jo det med selvstendighets trening, for vi vet jo at, ungdommene som har vokst opp på institusjon ofte ikke har den største nettverket når de kommer ut. Man har jo den at du prøver å gjøre dem så selvstendig som mulig, dem skal klare seg alene».

«Jobbe med å utvide deres toleransevidu, fordi folk i den virkelige verden ser ikke det som bak dem. Det er for jobb forberede dem».

Livet på institusjon og utenfor blir sammenlignet som å ha motsetninger. Det som fungerte godt i institusjon, kommer ikke nødvendigvis til gange ungdommene utenfor. Ansvar et er ikke bære begrenset til å være tilstede har og nå for ungdommene, men også være til nytte for deres fremtid.

«Jaja, det med omsorg også, du kan ikke gi for mye omsorg heller fordi dem ungdommene skal ikke blir avhengig av den, dem skal ikke blir for knytta til deg. Fordi du skal egentlig ikke ha noe særlig med dem å gjøre dem, når dem er ferdig på institusjonen sa skal dem er ferdig på institusjon da skal dem videre, man skal selv på en ny ungdom. Så må du begrense omsorgen da og det er jo litt sånn innenfor et spenningsfelt det der, men det ikke god omsorg og gi for omsorg».

Omsorgsansvaret strekker seg ikke bare til øyeblikket, men omfatter også ansvaret for å forberede ungdommene på livet etter institusjonen. Det innebærer en fremtidsrettet tilnærming. Møtene med personalet skal bidra til å gi ungdommene bedre forutsetninger for fremtiden. Utsagnet reflekterer en bekymring blant miljøterapeutene om å balansere omsorgsgivning med å unngå å skape for sterke avhengighetsforhold eller bånd med ungdommene. Tanken er at ungdommene skal kunne klare seg selvstendig etter institusjonen og at miljøterapeutene må være klare for å ta imot nye ungdommer. Dette skaper en utforende balanse mellom å gi tilstrekkelig omsorg, samtidig begrense den slik at usunt avhengighetsforhold ikke skapes.

Pär Nygren (1997) hevdet at barneomsorgen inneholder et allment aspekt som regulerer voksnes handlinger. Ifølge Nygren kan barneomsorg forstås som å bidra til at barnet blir fysisk, psykisk, sosialt og psykososialt blir kvalifisert til å leve et meningsfylt liv som et selvstendig og aktivt individ i samfunnet det tilhører (Nygren, 1997, s. 77). Dette ble referert til som målet med omsorgsvirksomheten. Videre delte Nygren omsorgsvirksomhetens mål inn i tre hoveddeler: behovsomsorg, utviklingsomsorg og oppdragelsesomsorg. I praksis overlapper disse hovedtypene, men en ren beskrivelse av hver del kan bidra til å forstå nyansene informantene formidler. Det informantene snakker om kan forstås som en kombinasjon av utviklings- og oppdragelsesomsorgen. Utviklingsomsorgen refererer til barnets sosiale, kognitive, motoriske, psykososiale, helsemessige og fysiske utvikling. Den sosiale utviklingen, som informantene beskriver, er en del av dette. Ifølge Nygren (1997, s. 80) omfatter den sosiale utviklingen blant annet barnets selvstendigjøring, som gir barnet forutsetninger for å delta i samhandling med andre og forstå samfunnets kultur og moralske normer. Den voksne har en rolle som både tilrettelegger og kvalifiserer barnets sosiale strategier og teknikker. Når barnets sosiale utvikling kobles til samfunnets forventninger, kommer oppdragelsesomsorgen inn. Dette skjer når barnet utvikler visse ferdigheter og mottar insentiver om hvordan disse ferdighetene skal brukes.

«Det har vært situasjoner der jeg skulle hente ungdommen, men kommer halv time etter avtalt tidspunkt. Hadde du vært kompis min, så hadde vært 45 sekunder og kjørt hjem. Realitets orientere ungdommen, hadde du vært min kompis nå så hadde jeg ikke vært har».

Når ungdommene på institusjon får lov til å møte venner eller utføre oppgaver uten personalets tilsyn, forventes det at de har de nødvendige egenskapene til å veilede seg selv. Men når personalet påpeker at det ikke er akseptabelt at ungdommene ikke overholder avtalte tidspunkter, blir oppdragelsesomsorgen tydelig, da den veileder hvordan ungdommenes egenskaper skal håndteres i tråd med samfunnets verdier. Informantenes omsorgsansvar kan forstås i lys av Nygrens (1997) beskrivelse av utviklings- og oppdragelsesomsorgen. Utviklingsomsorgen beskrives av informantene som ansvar for ungdommenes selvstendigjøring, slik at de blir i stand til å klare seg utenfor institusjonen. Samtidig forteller informantene om et moralsk arbeid med ungdommene, der deres atferd vurderes, enten det gjelder brudd på avtaler eller uhensiktsmessig reaksjon.

5.1.3 Omsorgsansvaret som ambivalens

Diskusjonen om omsorg vil alltid være kompleks, men vi forsøker likevel å tolke det informantene formidler. Videre i analysen av funnene fremkommer det jeg velger å kalle for «omsorgsansvarets som ambivalens». Det som kommer til uttrykk ligner mer på en usikkerhet, uklarhet eller motstridende ideer i møte omsorgsansvaret.

«jeg er fortsatt ikke klokere på hva som ligger i omsorgsansvaret, det er vidt og litt sånn opp til deg».

Det som formidles en viss usikkerhet og manglende klarhet i forståelsen av hva omsorgsansvaret faktisk innebærer. Det er både utrykk på at det vanskelig å oppnå en fullstendig forståelse eller innsikt i omsorgsansvaret. Men også en antydning til omsorgsvaret fremstår som bred og åpen for fortolkning, og at den endelige tolkningen og utøvelsen av omsorgsansvaret ligger til den enkelte personen. Omsorgsansvaret etterlater en form for tomrom som den enkelte miljøterapeuten er nødt til å fylle. Uklarhet eller utydelighet knyttet til deres omsorgsansvar, formidles også å være opphavet til spenningsfelt når det gjelder omsorgsansvaret.

«ja, det kunstige syns jeg, hvis jeg finner noe på mobilen som jeg tanker det har liker søster min, så den jeg jo det til henne. Men, jeg også funnet ting på mobilen det har ungdommen kommet til å likt å sett, så har jeg jo lys til å sende det til han, men det har jeg ikke lov til. Samtidig som jeg er mer med ungdommen en min egen søster igjen. Jeg skjønner også man ikke kan, jeg ser jo det, det er vanskelig spenningsfelt syns jeg».

Spenningsfeltet oppstår i forbindelse med forsøket på å være autentisk og genuin ved å gi personlig tilpasset omsorg som imøtekommer ungdommenes behov, samtidig som de må forholde seg til institusjonelle retningslinjer. På den ene siden har de ansvar for å ta vare på ungdommenes behov og ønsker, samtidig som de må navigere innenfor de begrensningene som er i institusjonelle rammer.

«du skal jobbe innenfor noen rammer som begrenser den omsorgen du kan gi i en barnevernsinstitusjon. Noen ganger er det veldig utfordrende ofte er det veldig utfordrende å jobbe innenfor rammene.

«konfliktsonen, man ønsker å gjøre ting annerledes, men føler at man ikke kan det».

Videre beskrives det som konfliktsonen, hvor ulike forventinger møter hverandre uten at de samsvarer. Det å jobbe innenfor visse rammer som begrenser den omsorgen som gis i en barnevernsinstitusjon kan være både utfordrende og konfliktfylt. Det oppstår ofte en konflikt mellom ønsket om å gjøre ting annerledes og følelsen av å være begrenset i muligheten til å handle på den måten. Dette skaper en konfliktzone der det oppstår en ulikhet mellom det man ønsker å gjøre og det man føler seg i stand til å gjøre innenfor de gitt rammene. I møte med ungdommene er det forventinger de skal imøtekomme. På andre siden forhold seg til rammebetingelsene som er gitt dem. Deres omsorgsansvar beskrives som modulert av forventningspress som oppleves motstridende.

«Det er jo på en måte oss forventningene havner på, du har Bufetat som har forventninger til institusjonen. Også har du institusjonen som har forventninger til oss som omsorgsutøvere da, det er jo mye press til oss».

Omsorgsansvaret oppleves som en ansent dynamikk mellom to systemer som miljøterapeutene forsøker å balansere. I møte med ungdommene står de overfor forventninger som de skal imøtekomme samtidig som de må ta hensyn til rammene og betingelsene som er satt. Omsorgsansvaret deres beskrives som påvirket av forventningspress som oppleves.

Informantene gir beskrivelser som viser hvordan de tolker sitt omsorgsansvar ut fra forskjellige perspektiver. Begrepene systemrasjonalitet og livsverden rasjonalitet kan hjelpe oss med å forstå deres motstridende oppfatninger av omsorgsansvaret. Karen Jensen (1990, s.20) bruker disse begrepene i sin analyse av moderne omsorgsarbeid for å beskrive dilemmaene omsorgspersoner står overfor. Systemrasjonaliteten refererer til økte krav om effektivitet, økonomiske prioriteringer og dokumentasjon av resultater (Jensen et al., 1990, s. 20). Selv om vårt fokus ikke er på økonomi eller resultatorientering, er begrepet likevel relevant fordi systemrasjonalitet kan ha flere dimensjoner. Informantenes beskrivelser av deres arbeid viser at systemrasjonaliteten kommer til uttrykk gjennom institusjonelle rammer og interne regler. Denne rasjonaliteten påvirker deres tilnærming til ungdommene, og informantene gjentar gjentatte ganger at det oppleves som problematisk å opprettholde nærhet til ungdommene. De forventes å være følelsesmessig støttende for ungdommene, men samtidig må de forholde seg til interne regler som oppleves som begrensende.

«Det er fryktelig vanskelig det der å bli så følelsesmessig knytta til dem ungdommene har. For du skal ikke ha dem på snapchat, dem skal ikke tlf din, dem skal ikke ha deg på facebook. Likevel så skal man være følelsesmessig knytta til dem for dem er jo utsulta på omsorg som dem aldri ha fått».

Det er slike situasjoner personalet henviser til som utfordrende i forhold omsorgsansvaret. Slik som informantene beskriver det, kan vi forstå det som at det er innbakt forventning om å balansere mellom to rasjonaliteter i forhold til omsorgsansvaret. Systemverden- og livsverden rasjonaliteten. Med livsverden rasjonalitet, mener jeg de forventingene som ligger i omsorgsarbeidet. Som informantene forteller, om ekthet, nærhet, det å være kontekstuell sensitiv. Det er særlig situasjoner hvor system rasjonaliteten møter livsverden rasjonaliteten, omsorgsansvaret skaper et spenningsfelt som oppleves vanskelig å forene. Et godt eksempel er situasjoner med bilturer, hvor ungdommen deres kjøres, men kjæresten til ungdommen må finne seg et alternativt transportmiddel selv om de skal til samme destinasjon for å være i hverandres felleskap.

«når vi vært i smittsbyen, ungdommen og kjæresten møtes i torget. Kjæresten tar buss fra sitt hjem og møtes helt naturlig, men da vi skulle på en fotball bane som var et stikke unna. Da må jeg kjøre og kjæresten må ta bussen selv om vi skal samme plass og der føler jeg at jeg blir en sånn fyr som jobben en plass. Det blir veldig kunstig, da føler jeg meg mye mer som en representant fra et system enn det jeg som en person eller miljøterapeut»

Dette skaper lojalitetskonflikt, hvor de på ene siden må forholde seg til arbeidsgiveren sine regler og føringer. Samtidig som de må bevise for ungdommen at de ønsker å danne nærhet og ektefølt relasjon. Slik de fremstiller er det to rasjonaliteter som vanskelig å forene. Likevel er det en virkelig som miljøterapeuter må håndtere.

5.1.4 Rammer og indrekonflikt

Informantene gir også uttrykk for en indre rollekonflikt når de utfører handlinger som oppleves som motstridende mot deres indre forståelse av hva som utgjør god omsorg. Denne konfliktsonen har også en indre dimensjon der deres personlige vurderinger og forståelse møter de rammer som er pålagt dem. Disse rammene ser ut til å skape en indre konflikt når de møter ungdommene og deres ansvar overfor dem. Omsorgsansvaret deres oppleves i større grad å være påvirket av de pålagte rammene enn av skjønnsmessig utøvelse. Disse rammene oppleves også delvis som hindrende og ikke nødvendigvis til det beste for ungdommene. Informantene føler at de må følge disse rammene, både interne retningslinjer og de større rammebetingelsene fra Bufetat, og dette hindrer dem i å utnytte spontane situasjoner for å styrke relasjonene. Summen av disse retningslinjene oppleves som begrensende og mekaniske, og hindrende i å fremstå autentisk og genuin i møte med ungdommene.

«men, tenker dere ikke at det dere gjør i jobben som kanskje strider litt mot det dere egentlig kunne ha tenkt å gjøre ofte. Sånn om å hente igjen da vi en streng beskjed om dem ikke skal være ut svirre selv ute sånt. Kjører vi henter dem igjen, selv dem har stukket av selv med bussen, alt det der. Istedenfor for at dem har et mål å lære seg å ta bussen, eller det var bare et eksempel da, men ofte kommer man i den konfliktsonen.»

*«det rammer som begrenser omsorgen man kan gi en barnevernsinstitusjon.
Utfordrende å jobbe inn om rammene, når det stadig blir mindre»*

For å forstå og beskrive viktige premisser i omsorgsarbeid har mange forskere sammenlignet omsorg med håndverksarbeid. I sammenligningen introduseres vi til begrepet «håndverkrasjonalitet». I det ligger det forståelse om håndverksarbeid, hviler på noen bestemte yrkeshandlinger for å at slutt produktet skal bli til. Prosessen av å ferdigstille et håndverk, beskrives som å bære preg av prosessuelt og kontekstuelt arbeid (Thomassen, 2016, s. 67). Eksempelvis trekkes det fram at en fiolinbygger vil kunne aldri forutsi nøyaktig, hvordan prosessen av å lage en fiolin vil være. Det spesifikke trestykket, håndverker bruk kan ha små, men særdeles viktige kvalitative forskjeller i forhold til andre trestykker som benyttes til andre fioliner. Fiolin bygger vil dermed måtte alltid være varsom og observere for å få med seg hvordan materialet han/hun har for hånden, responderer. En slik arbeidsmåte kan også beskrives som, responsivt. Det forutsetter at håndverkeren underarbeidsprosessen lytter til hvordan trestykket responderer på behandlingen den for underveis.

Selv omsorgsarbeid og håndverksarbeid er to vidt ulike yrker av åpenbare grunner. Ønsker jeg likevel trekke frem viktige aspekter av innenfor håndverksrasjonalitet, som vil gjøre seg gjeldene i også i omsorgsarbeid. Særlig er den varsomme og sensitive tilnærmingen viktig forutsetning for å lykkes et godt håndverksarbeid. Det er ikke de satte spillerreglene, som styrker kvaliteten i arbeidet, men håndverkerens personlige spille rom til å gjøre justeringer som er utslagsgivende. Innenfor omsorgsarbeid, vil mange beskrive det å ha rom for den «tause kunnskapen» profesjonsutøveren besikter (Thomassen, 2016, s. 72). Det referer til hvordan profesjonsutøvelse, er kontekst avhengig og vurderende praksis, slik som i håndverksarbeid. Når miljøterapeutene diskuterer, utfordringer knyttet til deres omsorgsutøvelse er det manglende rom for å benytte seg den «tause kunnskapen» som adresseres. Følelsen av å være bunnet av rammer skaper en indre konflikt i forhold «tause kunnskapen», altså den kunnskapen de har om hva som er den rette avgjørelsen i en gitt situasjon. Hvor slik situasjoner, styres av forutbestemte regler som virker hindrende. Gjentagende eksempel var hvordan andre ungdommer ikke kunne sitte i institusjonsbilen. Den indrekonflikten oppleves å være tilstede når de satte rammene og personalets intuitivt står i motsetning.

«institusjonelle rammer er en av dem, vi har nå fått noen regler jeg synes er veldig vanskelig å forholde meg til, og veldig vanskelig å forvare. For eksempel at ingen andre for lov til å sitte på i institusjon bilen, verken kjæreste eller venner uansett hva».

Det er slik situasjoner, hvor miljøterapeutene beskriver som utfordrende i forhold til omsorgsansvaret. Institusjonelle rammer som de må forholde seg til. Både de spesifikke rammene fra den spesifikke institusjonen de befinner seg i, men også den generelle utviklingen i institusjonsverdenen virker å være utfordrende for miljøterapeutene. Det er viktig å merke seg at det ikke er rammene i seg selv som blir kritisert, men snarere måten rammene påvirker miljøterapeutenes omsorgsansvar. Som profesjonsutøvere er miljøterapeutene underlagt betingelser og krav fra sin arbeidsgiver. Samtidig forventes det av dem at de prioriterer ungdommenes beste i enhver situasjon og ivaretar omsorgsansvaret på best mulig måte. Det er i krysningen mellom rammebetingelsene og omsorgsansvaret at miljøterapeutene opplever rollekonflikt. De viktige elementene som beskrives som nødvendige i håndverksarbeid, synes å være fraværende i miljøterapeutenes beskrivelser av omsorgsansvaret. Basert på deres forståelse av omsorgsansvaret, legger de vekt på vurderende praksis der de streber etter å gjøre det som er til ungdommenes beste i enhver situasjon. Slik som rammene er, oppleves det vanskelig å stå i omsorgsansvaret på en slik måte.

«Ja men, Det er sant hu har ikke lov til å sitte i den bilen og vennene eller selv om du tenker dette er perfekt situasjon til å styrke relasjonen».

Selv om miljøterapeutene anser situasjonen til være en mulighet for å styrke deres posisjon i forhold til ungdommen, er det rammene som overstyrer deres faglige autonomi. Som belyst overfor, virker håndverker rasjonaliteten å være manglende.

«det er ypperlig anledning til å bli kjent med nettverket til ungdommen. Jeg det fryktelig vanskelig regel i å forholde seg til, jeg kan ikke forsvare det i det hele tatt, men jeg må finne meg i det».

Omsorgsansvaret bringer med seg en rekke regler og bestemmelser som kan virke begrensende. Det oppstår et dilemma der miljøterapeutene må balansere mellom sin rolle som ansatte, som blant annet innebærer å følge etablerte rutiner. Samtidig forventes at de i sin rolle evner å opptre som følsomme og hensynfulle overfor ungdommene, uten å oppleve forutsetningene for det. Omsorgsansvaret handler ikke bare ansvaret overfor ungdommene, men også om å forholde seg til systemet.

5.2 Behandlingsinstitusjon

*Hvordan blir omsorgsansvaret forstått av miljøterapeuter som jobber på
behandlingsinstitusjon?*

5.2.1 Ivaretagelse og trygghet

Miljøterapeutene legger stor vekt på opplevelsen av trygghet når de beskriver omsorgsansvaret overfor ungdommene. En avgjørende faktor er evnen til å være en forutsigbar og trygg person i møte med ungdommene. Det innebærer å skape en atmosfære der ungdommene føler seg trygge både i relasjon til miljøterapeutene og i forhold til omgivelsene

«jeg tenker på forutsigbarhet, at man er trygg og at dem trygg på deg, og det huset dem er i for eksempel institusjonen»

«trygghet, jeg vet ikke, det er liksom et ønske dem kan slappe av, jeg tenker ofte sånn, hvis jeg har en ungdom som sover i bilen på vei hjem, da tenker jeg at dem er ganske trygg. Eller at dem for å sove om natta eller at de går tar seg noe fra kjøleskapet og det er det at dem føler velvære og ikke går er kjempe stressa for eksempel»

Miljøterapeutene tilbyr omsorg ved å skape forutsigbarhet og trygghet for ungdommene. Ifølge informantene blir omsorgen oppfattet som omsorgsfullt når ungdommene får muligheten til å samhandle med personalet. Tryggheten er fundamentert i at miljøterapeutene oppfattes som forutsigbare. Hovedbudskapet i forhold til omsorgsansvaret er at ungdommene har behov for å oppleve trygghet.

«Altså, trygghet kan også innebære at man tåler, tåler at dem viser alle følelsene sine, at man tåler alle utrykkene dem har, at dem føler seg trygg nok til slippe dem ut»

I likhet med andre undersøkelser som har som mål å forstå hvordan ungdommer på institusjon opplever omsorgssituasjonen sin, er trygghet et viktig element. For eksempel i rapporten fra Barneombudet (2020), blir trygghet og stabilitet ansett som nødvendige forhold for å oppleve god omsorg. Informantene i denne studien bekrefter disse funnene, og det er ikke noe nytt eller revolusjonerende ved at trygghet og forutsigbarhet er viktige elementer for å oppleve god omsorg. Opplevelsen av trygghet er en subjektiv følelse, og det kan derfor være utfordrende å måle den. Likevel er det en viktig forutsetning for å lykkes med omsorgsansvaret. Basert på informantenes beskrivelser kan vi også legge til et annet begrep som implisitt blir omtalt uten å nevnes eksplisitt, nemlig tillit. Når informantene snakker om at ungdommene føler seg trygge nok til å snakke om vanskelige ting, viser det at omsorgen kommer til uttrykk i at ungdommene har tillit til relasjonen. Det kan også komme til uttrykk når ungdommen føler seg trygg nok til å sove i bilen på vei tilbake etter en kjøretur.

Innenfor psykologien, særlig i utviklingspsykologien anser man de tidlige fødselsårene som fundament for utviklingen av tillit følelsen til sin omverden. Likevel er det tillit som kompleksitet reduserende mekanisme fremmet av Luhammms jeg vil anvende (Warming & Christensen, 2016, s. 31). Forståelsen, bygger på tillit tiltar oss å håndtere komplekse situasjoner. For eksempel når et individ tar en avgjørelse, vil han/hun til aldri være sikker på at det vil gå som tenkt. Men det stopper ikke individet å handle for det om, på grunn av tilliten. Det foreta hverdagslige valg, å tro på at det er bra, beskrives som å «hvile i tilliten» (Warming & Christensen, 2016, s. 31). Det at ungdommen velger å sove i bilen, eller adressere miljøterapeutene med noe han/hun sliter med kan forstås som tillitsbasert handling. Eller at ungdommen spiser av tilgjengelig mat i kjøleskapet. Ifølge perspektivet til Luhammns behøver ikke ungdommen å forholde seg til alle tenkelige senarioer av sine handlinger, istedenfor kan ungdommen hvile i tillit til miljøterapeutene evner å reagere på riktig måte.

«også er slik at dem forteller om ting og både det som er hyggelig og hva dem gjør og ha fått til eller noe som er vanskelig og det er jo i den relasjonen, som man snakker om trygg relasjon».

Luhammns (2016) forklaring på tillit som noe grunnleggende for menneskers evne til å leve i et samfunn, kan også overføres til institusjonslivet der ungdommene befinner seg. Vi kan tenke oss at miljøterapeutene forsøker å skape trygghet for ungdommene gjennom tillitsvekkende handlinger. Dette kan inkludere å være forutsigbar i sin oppførsel eller å ha evnen til å håndtere vanskelige situasjoner når ungdommene viser uønsket atferd. Miljøterapeutene legger vekt på å etablere et tillitsfullt miljø der ungdommene kan føle seg trygge og vite at de blir ivaretatt, selv i utfordrende situasjoner.

«Man må ikke ha relasjonen med ungdommen for å kunne utøve omsorgen, men det er jo my bedre mottatt om har relasjon»

«Det er lettere å utøve, men vår oppgave er fortsatt det samme på en måte, uansett hvordan dem tar imot det, vi må fortsatt i vare ta dem både fysisk og psykisk. Men hvordan dem responderer på det, det ikke så mye vi kan få gjort med, mer at vi at hensyn til det og lære hvordan dem responderer»

Evnen da til å stå gjennom ulike utrykk ungdommene viser frem, appellerer både til tillit, men også trygghet ungdommene behøver. Samtidig reflekterer miljøterapeutene over at deres omsorgsansvar omfavner også tilstedeværelse og forpliktelse selv når ungdommene ikke responderer med tillit eller trygghet.

5.2.2 Ramme inn ungdommen

En viktig del av omsorgen som miljøterapeutene gir, innebærer å sette grenser for ungdommene. I visse tilfeller kan dette bety at miljøterapeutene på institusjonen må ty til tvangsmidler. Disse midlene kan omfatte fysisk kontroll, begrensninger av bevegelsesfriheten, konfiskering av mobiltelefon eller utføring av kroppsvisitasjon. Miljøterapeutene vurderer slike inngripende tiltak som nødvendige i visse situasjoner, og de ser på det som en del av deres omsorgsansvar. De anser det som omsorgsfullt og innenfor deres ansvar å begrense ungdommene når det er nødvendig.

«Ja, fysisk tvang er ganske nødvendig å det ikke kun vår del, det rett og slett å hindre dem gjøre ting dem ikke vil, de fleste vil egentlig ikke gå så langt, men dem er har ikke selv kontroll til å ikke fysisk på oss eller seg selv»

I denne sammenhengen kan det tenkes at miljøterapeutene har en anerkjennende holdning til at ungdommene er stand til å sabotere for egne ønsker og behov. Forståelsen deres om at inngripende tiltak er et nødvendig verktøy i omsorgsarbeidet, baserer seg ikke bare på ungdommenes vilje, men også ungdommenes evne. Miljøterapeutene gjør en skille mellom det å ville noe og det å klare det. I en mer tradisjonell forståelse av makt, er det viljeformen som blir betegnet som makt (Nilssen 2006, s.35). Det er ikke denne formen for viljekamp som foregår. Det informantene snakker om ligner mye på det som blir beskrevet i Reime (2018, s. 28) sin studie. Det blir ansett som nødvendig verktøy av omsorgsarbeidet. Bruken av makt handler ikke om å innskrenke rettighetene til ungdommene for å påføre dem krenkelser, men om å bruke makt som et nødvendig onde for å verne om ungdommenes fremtid. Dette kan forstås som en form for makt til å beskytte og ta vare på dem. Som informantene beskriver det, innebærer omsorgen for ungdommene både samarbeid og motstand. Hvis vi ser nærmere på hvordan informantene beskriver bruk av tvang eller utøvelse av makt, snakker de om grensesetting.

«Der er jo grensesettingen uten om tvangen gjennom generelle husreglene som en del av omsorgen».

Selv om dette utdraget er hentet fra en større sammenheng, blir begrepet "grensesetting" ofte brukt av informantene for å forklare hva som anses som en del av omsorgsansvaret. Det ser ut til at grensesetting oppfattes som en omsorgsfullt handling. Hvis ungdommene ikke aksepterer eller respekterer disse grensene, kan det være nødvendig å bruke makt for å opprettholde dem, noe som informantene anser som til det beste for ungdommene. Informantene anerkjenner mulige negative konsekvenser ungdommene kan oppleve som følge av slike inngripende tiltak, men de mener at konsekvensene ville vært verre hvis de ikke gjennomførte dem.

«Det er jo sånn at tvang er inngripende og tvang skadelig, men så er det sånn at alternativet er skadelig».

Sagt på en annen måte kan det forstås som at miljøterapeutene noen ganger må velge mellom to onder og vurdere hvilken handling som vil være mindre skadelig. Selv om de anser bruk av makt som nødvendig for å hindre ungdommene i å påføre seg selv eller andre større skade, erkjenner de fortsatt at maktbruk i seg selv kan være skadelig. I grove trekk kan vi si at miljøterapeutene velger å påføre ungdommene en mindre skade for å forhindre en enda større skade.

En interessant tilnærming til å analysere makten i omsorgsarbeid er å ta i bruk Irene Levin's (2018) refleksjoner om hvordan sosialt arbeid er preget spenningsfelt. Blant dem er det hjelp og kontroll som trekkes fram, særlig innenfor barnevernfeltet. Barnevernet som virksomhet, skal blant annet bidra med nødvendige ressurser til familie og omsorgspersoner slik at omsorgssituasjonen til det enkelte barnet kan forbedres. Samtidig har barnevernet en kontrollfunksjon for å vurdere om omsorgen er god nok. Det å tilby hjelp forutsetter en viss kontroll og myndighet overfor mottakeren. Det samme kan også være gjeldene i barneverninstitusjoner. Med omsorgsansvaret følger det med en vis makt og myndighet for å verne om barnet. Denne dobbeltheten virker å være tilstede innenfor institusjonsarbeid. Hvor miljøterapeutene er tildelt ansvaret for å sørge for ungdommene. Et slik ansvar kan forstås stående av dobbeltheter. De skal tilrettelegge og hjelpe ungdommene i riktig utviklingssteg. Samtidig som de vokter for at ungdommene ikke tar skadelige ruter innen deres

utviklingslinje. Som tidligere nevnt er det beskyttende elementet ved maktbruken som anses nødvendig. Det formidles en slags forpliktelse til å beskytte ungdommene fra det de anser som skadelig. Så kan en spørre seg, hva er bakgrunnen for at miljøterapeutene tenker slik. Til det har Reime, (2018, s. 28), som skrevet om tidligere i oppgave teksten kommet med noen forklaringer som kan være gjeldene. I sin studie av hvorfor miljøterapeutene, vurderte som nødvendig med inngripende tiltak. Var diskursen om det «*uansvarlig barnet*» med på legitimere tvangsbruken. I en slik fortolkning, anses det som omsorgsvikt å overlate ungdommene til seg selv. For å si det på annen måte, det er heller bedre for ungdommene å bære konsekvensene av å oppleve inngripende tvang, enn å bære konsekvensen av egne handlinger og å bli ansvarlig gjort for dem.

5.2.3 Ansvar og motstanden

«Også tenker jeg jo, det er ikke bare oss som er pålagt omsorgsansvaret, men dem er hos på tvang. Og dem er pålagt å bo hos og at vi skal omsorgen for dem igjen, og det er jo på en måte konstruert forhold. Nå skal du bo her og nå skal vi ta ansvar for deg, og vi bryr oss liksom. det er jo ofte mostand da fra deres side og, dem trenger ikke noe, de vil ikke at vi skal ha omsorg for dem. Jeg tenker at det er litt forskjell der, når det er venn eller barn så kommer dem ofte til deg og søker omsorgen, men dette har er ofte ungdommer som er veldig opposisjon til omsorgen. Sånn at de gir noe de ikke vil ha, eller gir uttrykk for at de ikke vil, noe de ikke er så mottakelig til. Jeg vet ikke hva jeg skal kalle det, men møte på en vegg som er stengt av med tanke på det å gi av omsorgen».

Beskrivelsen gir et innblikk i de vanskelighetene miljøterapeutene møter i forbindelse med sitt omsorgsansvar. På den ene siden har de et ansvar for å ivareta ungdommene, men på den andre siden står de overfor ungdommer som virker motvillige til å motta den omsorgen de tilbyr. Informantene gir uttrykk for at det er utfordrende å hjelpe ungdommer som ikke ønsker å ta imot den omsorgen de tilbyr. Denne motviljen blir forstått av miljøterapeutene som en form for protest fra ungdommenes side mot systemet. Likevel er det en del av deres ansvar å håndtere og tolerere disse utfordringene som ungdommene presenterer. Evnen til å håndtere og tåle slike utfordringer fra ungdommene fremheves som en viktig del av deres omsorgsansvar.

«Det er jo nesten på lagt ansvar da selvfølgelig har valgt dette yrke har de fleste har valgt det yrke har, fordi dem ønsker å gi dem omsorgen til noen, og det er jo ikke alle ungdommene man kommer overens med og det utfordrer jo veldig den omsorgsfølelsen man har får og det jo at man ikke lar seg påvirke av at relasjonen ikke virker men, utøve omsorgsansvaret for det om»

«ja, man har jo helt andre rammer, pluss at vi jobber behandlingsretta, vi skal jo pirke av dem atferdsvansker, og det gjør omsorgsrollen veldig vanskelig, fordi vi må jo pirke bort i problemene deres»

Det fremstår som at arbeidet med å utøve omsorg er fylt av mostand fra ungdommene. Ansvar for ivaretagelse blir møt med motstrid fra ungdommene. Annet vesentlig poeng informantene diskuterer i forhold til deres omsorgsansvar er behandlingsansvaret. Som en del av den helhetlige omsorgen er miljøterapeutene pålagt å drive behandling av ungdommene. Denne formen for omsorg, ses på som konfliktskapende. Målgruppen er akkurat plassert på grunn av deres atferd og tilpasningsvansker i samfunnet. Dermed faller ansvaret for drive behandlingsrettet omsorg på personalet som jobber i slike institusjoner. Aspektet med motstand kan forstås å ha sitt opphav i dobbeltrollen miljøterapeutene har overfor ungdommene. De besikter både omsorgsgiver og behandler rollen. Hvor miljøterapeutene har mandat om drive endringsarbeid samtidig som ungdommen skal bli ivaretatt som den er. Miljøterapeutene gir uttrykk for dobbeltrollen skaper vanskeligheter i deres omsorgsrolle overfor ungdommene.

«Også har vi dem ikke så lenge. 6-9 måneder i snitt. Så det ikke sånn som omsorgsinstitusjon der dem bor i fem år da, det er jo helt annen type relasjon i det, det er annen type formål».

«Det er mye kontekst, vi er jo miljø personal, og det det er ofte mostand av å komme på institusjon. Vi representere ofte mye av det de ikke ønsker å ha kontakt med. Selv om det utvikler seg til å bli gode relasjoner, så er representanter for det».

Samtidig trekkes tidsaspektet fram, at ungdommene de mottar er kun på institusjonen i begrensende perioder. Ettersom deres målgruppe er tvangsplasseringer, ofte imot ungdommenes ønsker ses det som en hinder for den omsorgen personalet er ment til å utøve. Selv om ungdommen, genuint forsøker å motsette seg systemet er det miljøterapeutene som får tildelt rollen som representanter for systemet. Slik som informantene fremmer det er ungdommenes misnøye og motvilje rettet mot systemet som tvangsplasserer dem på institusjonen. Men, at ungdommene ikke evner å lage et skille mellom miljøterapeutene og systemet. Motstanden beskrives å ha sitt opphav i en feilfortolkning av personalets rolle.

Informantene snakker om utfordringene knyttet til omsorgsansvaret, og det er tydelig at dette består av flere faktorer. Det er en kompleksitet i å utøve omsorg, og ulike faktorer spiller inn og påvirker denne prosessen. Det er en kombinasjon av at ungdommene viser en form for protest mot plasserings grunnlagt. Samtidig som miljøterapeutenes fokus på behandling fremstår som å svekke tilliten ungdommene har til personalet. For å kunne forstå de konflikterende rollen som informantene befinner seg i kan Goffmans rolleforståelse hjelpe oss å belyse kompleksiteten (Thagaard, 2016, s. 86). Goffman deler roller inn i fire kategorier basert på hvordan rolleutøveren forholder seg til rollen. Den første kategorien er rolleforpliktelse, der yrkesrollen representerer en forpliktelse, altså den tildelte rollen. Den andre kategorien er rolletilknytning, som gir uttrykk for den personlige motivasjonen til yrkesrollen. De to siste kategoriene er rolleomfavning og rolledistanse, men det er hovedsakelig de første to kategoriene vi skal fokusere på.

Når informantene snakker om å utøve omsorgen eller behandlingen til tross for at ungdommen oppleves lite mottakelige. Kan det forstås som forsøk på etterlevelse av deres rolleforpliktelse. Forpliktelsen om å hjelpe og være omsorgspersoner til ungdommer, kommer tydelig i frem i måten de beskriver omsorgsansvaret på. Ansvar om å ivareta ungdommene faller ikke bort, tross den motstanden ungdommene viser. Denne forpliktelsen som ligger i rollen, beskrives som tildelt. Det er rollen som omsorgsgivere, men også rollen som behandlere. Altså deres rolleforpliktelse består både av omsorg og behandling. Dette er den tildelte rollen, som begrepet rolleforpliktelse hjelper å forstå. Det er noe de er nødt til å finne seg i, uavhengig hvordan ungdommene responderer på deres rolle. For å kunne stå i den tildelte rollen, kreves det imidlertid at miljøterapeutene har tilknytning til rollen. Som nevnt overfor beskriver rolletilknytningen den personlige motivasjonen til å hjelpe. Her er det ikke snakk om, kollektive ansvar en personalgruppe bærer sammen, men snarere om individets personlige motivasjonsnivå i møte med sine forpliktelser. Det er særlig rolletilknytning deres som utfordres av ungdommene.

«Det å stå konstant i avisning, og det å få konstant får slengt drit i mot seg, eller krangel hele tiden, overbevise dem, man for jo alltid slengt det i trinne, du er jo bare har fordi du gjør jobben din. Det har er bare jobben din, uansett hvor mye du prøver å si til dem at man har jo valgt denne jobben fordi man ønsker det, så kommer dem alltid til å se på deg, du gjør jobben din, ikke fordi oppriktig mener det».

Miljøterapeutene står overfor utfordringer med å vinne ungdommenes tillit og overbevise dem om at de har en personlig motivasjon og interesse av å hjelpe dem. Situasjonen beskrevet indikerer at dette er noe miljøterapeutene sliter med. Samtidig som ungdommenes motstand svekker miljøterapeutenes motivasjon til å hjelpe, er de også avhengige av å overbevise ungdommene om at de virkelig bryr seg om deres omsorg og velvære. Ungdommenes motstand kan være et resultat av deres personlige egenskaper, men også av omstendigheter og forhold rundt dem som gjør det vanskelig for dem å oppfatte miljøterapeutene som omsorgsfulle personer med gode intensjoner. Ungdommene har vanskeligheter med å forstå at miljøterapeutene har en tilknytning til rollen sin og en personlig motivasjon for å være i jobben. Når ungdommene danner seg slike oppfatninger om at miljøterapeutene er kun tilstede fordi det er deres jobb, og har vanskeligheter for å forstå at de oppriktig ønsker å være tilhjerp. Kan vi betrakte dette som at miljøterapeutene har vanskeligheter med å overbevise ungdommene om at de er personlig investert i rollen som omsorgspersoner. Uansett hvilket perspektiv en velger å se det fra, så faller omsorgsarbeidet til kort dersom ungdommene ikke for en opplevelse at dere omsorgspersoner er genuine hjelpere.

«for at de har utrolige mange utfordringer, spesielt på våres avdeling. Og deres utfordringer utfordrer, våre følelser og hvordan vi sørger for dem».

Videre forklarer informantene at rolletilknytningen svekkes på grunn av den vedvarende motstanden de opplever fra ungdommene. Kompleksiteten i omsorgsarbeidet oppstår i spenningsfeltet mellom den tildelte rollen, altså rolleforpliktelsen, og ens personlige motivasjon til å stå i rollen. Motstanden eller motvilligheten ungdommene viser utfordrer personalets rolletilknytning.

«kommer ikke overens med alle ungdommer, det å ikke la seg påvirke og utføre sitt omsorgsansvar kan være utførende».

Det er viktig å merke seg at ikke alle ungdommer faller inn under den beskrivelsen informantene gir. Det er også tilfeller der miljøterapeutene opplever mindre motstand og deres omsorgsrolle blir møtt med åpenhet og mottakelighet. Det er verdt å understreke at omsorgsansvaret eller rolleforpliktelsen til miljøterapeutene ikke forsvinner selv om ungdommene oppleves som lite mottakelige. Imidlertid gjør det det enklere for miljøterapeutene å utføre sin rolle hvis ungdommene oppleves som samarbeidsvillige. Samtidig vil ungdommene i større grad oppleve miljøterapeutene som omsorgsfulle i slike tilfeller

Kapittel 6. 0 Like eller Ulike forståelser?

Formålet med forskningsprosjektet har vært å utforske: *hvordan miljøterapeuter i omsorgs- og behandlingstilstander forstår omsorgsansvaret?* I denne sammenhengen har jeg presentert ulike temaområder som miljøterapeutene fra både omsorgs- og behandlingstilstander mener er beskrivende for deres omsorgsansvar.

Problemstillingen har spesielt fokus om det er ulike forståelser av omsorgsansvaret blant miljøterapeutene fra de ulike institusjonstypene. Med andre ord kan vi anse variasjonen i omsorgsforståelsen som resultat av hvilke institusjonstype og den ungdomsgruppen de arbeider med. Som nevnt i kapittel (1), plasseres ungdommene på institusjon ut ifra målgruppevurderinger. Det vil si at det brukes ulike lovparagrafer avhengig av om ungdommen blir plassert i en omsorgs- eller behandlingstilstand. Når det gjelder plassering av barn og ungdom i omsorgstilstander, brukes paragrafene § 3-2 og § 5-1 i Barnevernloven. For plassering i behandlingstilstander er det derimot paragrafene § 6-1 og § 6-2 som gjelder. Disse bestemmelsene er viktige fordi de tar hensyn til ulike barnefaglige vurderinger når det gjelder hvilke bestemmelser som skal gjelde for barnet. Foreløpig er det begrenset med forskning på området som sier noe om det er ulike forståelser av omsorgsansvaret blant de forskjellige barnevernstilstandstypene.

Gjennom analyse av datamaterialet har jeg presentert ulike temaområder som miljøterapeutene beskriver i forhold til omsorgsansvaret. Fra et analytisk perspektiv kan det virke svakt å sammenligne disse ulike områdene og hevde at de representerer ulike omsorgsforståelser. Ved å se på hvordan miljøterapeutene i omsorgstilstander beskriver de ulike aspektene i sammenheng, og gjøre det samme med temaområdene fra behandlingstilstander, kan vi oppnå en bedre forståelse av omsorgsansvaret. Ved å betrakte helheten av disse aspektene kan vi danne oss et bilde av omsorgsforståelsen blant miljøterapeutene, både i omsorgs- og behandlingstilstanden. Først når vi har dette helhetsbildet kan vi diskutere om det er grunnlag for å anta at det eksisterer ulike omsorgsforståelser blant miljøterapeutene basert på institusjonstypen.

6.1.1 Omsorgsinstitusjon

I "funn og analyse" kapitlet har jeg presentert forståelsen av omsorgsansvaret blant miljøterapeutene fra omsorgsinstitusjon i lys av fire temaområder som fremstår som beskrivende for hvordan informantene forstår sitt omsorgsansvar. Sentralt i omsorgsforståelsen var å møte ungdommene med ekthet, slik at ungdommene opplevde dem som autentiske. Ungdommene beskrives som kompetente i relasjoner og som søker ekthet og noe genuint i møte med omsorgsgiverne. Ikke minst var de opptatt å ta betraktning de ulike opplevelsene ungdommene kunne ha. Om det så var tidligere traumer og dårlige opplevelser når det gjaldt konflikt håndtering. Omsorgsforståelsen gikk også videre til oppdragelses perspektiv. Hvor det var viktig å forberede ungdommene for livet etter institusjonen. Slik at de hadde de nødvendige ferdighetene for å kunne være selvstendige på egen hånd etter institusjonsoppholdet.

Videre var det viktig for miljøterapeutene fra omsorgsinstitusjon å belyse utfordringene som fant sted i omsorgsansvaret. De opplevde rollen både som vanskelig i forhold til de rammebetingelsene de var gitt. Forventningspresset i møte med omsorgsansvaret var ikke stil mot de gitt forutsetningene. Omsorgsansvaret ble beskrevet som bestående av motsigelser. På ene siden, var det forventet at de skal ha nærhet til ungdommene. Samtidig som de opplevde rammene som begrensende. Det skapte både vanskeligheter med å utnytte ulike situasjoner til ungdommenes beste. Men også en opplevelse at deres faglige autonomi ble undertrykt av rammene satt av institusjonssystemet.

Dersom vi prøver å se de ulike aspektene som en helhet, kan vi trekke fram to hovedlinjer. Det første er behovsorientert forståelse av omsorgsansvaret. Både det å være ekte, gi gode opplevelser eller sørge for at ungdommene er selvstendige nok etter institusjonslivet. Gir miljøterapeutenes forståelse uttrykk de behovene ungdommene har. Den behovsorienterte tilnærmingen fokuserer på å imøtekomme ungdommenes behov, og det blir sett på som miljøterapeutenes ansvar å gjøre dette.

Den andre hovedlinjen er konteksten omsorgsansvaret befinner seg i, selv om de som står som ungdommene fremste omsorgsgivere forstås omsorgsansvaret i lys de forutsatte rammene.

Miljøterapeutene beskriver hvordan institusjon som system påvirker deres praksis. Forståelsen av omsorg, innebærer dermed også hensynet til kontekstuelle forutsetningen som ligger i omsorgsansvaret.

Når vi ser på sammenhengen mellom de ulike temaområder av omsorgsansvaret, kan det virke som omsorgsforståelsen til miljøterapeutene står i trå med omsorgsprinsippene i bvl (§3-2 og 5-1). Disse paragrafene fremhever barnas sårbarhet og svikt i deres omgivelser. Institusjonen fremstilles som en omsorgsbasis, hvor barnet møtes med forsvarlig omsorg og beskyttelse. Blant beskrivelsene av omsorgsansvaret vektlegger miljøterapeutene ungdommenes tidligere opplevelser. Det uttrykkes en forståelse av ungdommenes problematiske fortid, der de kan ha vært utsatt for traumatiske eller skadelige opplevelser. Dermed fremheves ansvaret å gi ungdommene gode opplevelser. Miljøterapeutene betegner ungdommene som behovstrenende på flere områder, men at rammene gitt av systemet gjør vanskelig for dem imøtekomme disse behovene. Dette inkluderer behovet for nærhet til ungdommene og situasjoner der miljøterapeutene gjerne ville handlet i strid med bestemmelsene, men føler seg hindret.. Sentralt i forståelsen ligger at ungdommene er behovstrenende, og omsorgsansvaret handler om å møte disse behovene. På samme måte tegner omsorgsparagrafen bildet av barn som har blitt sviktet av sine omgivelser, uten at deres omsorgsbehov har blitt møtt.

6.1.2 Behandlingsinstitusjon

I beskrivelsen av omsorgsansvaret i møte med miljøterapeutene fra behandlingsinstitusjonen har presentert jeg tre temaområder. Det var "ivaretagelse og trygghet" "ramme inn ungdommen" og "ansvaret og mostanden". Sentral i deres omsorgsforståelse er deres rolle i relasjon til ungdommene. Dette vektlegger betydningen av å imøtekomme ungdommenes behov for trygghet og forutsigbarhet. Videre fremhever miljøterapeutene betydningen av å beskytte ungdommene, som en del av deres omsorgsansvar. De anerkjenner at ungdommene deres kan ha en tendens til selvdestruktiv atferd som kan få betydelige konsekvenser for fremtid. Derfor legger de vekt på etablering av klare rammer og strukturer som kan bidra til å redusere risikoen for slike negative utfall.

Når det kommer til utfordringene de står overfor i forbindelse med omsorgsansvaret, spiller ungdommene en aktiv rolle. Miljøterapeutene beskriver ungdommene som utfordrende og motstandsdyktige. De peker på ulike forhold og egenskaper hos ungdommene som bidrar til at de oppfattes som lite samarbeidsvillige i møte med miljøterapeutene. Å håndtere denne motstanden og opprettholde motivasjonen blir beskrevet som en viktig ferdighet i omsorgsansvaret.

Dersom vi prøver å se av temaområdene fra behandlingsinstitusjon i sammenheng. Kan vi trekke frem annen fremtoning av omsorgsansvaret. Det jeg ønsker å peke på, er omsorgsforståelsen blant miljøterapeutene og hvordan det kan ses i trå med plasseringsgrunnlaget, som vi finner i bvl 6.2.

«Barneverns- og helsenemnda kan vedta at et barn skal plasseres i institusjon uten samtykke fra barnet selv eller fra de som har foreldreansvar, dersom barnet har vist alvorlige atferdsvansker på en eller flere av følgende måter: A. ved å begå alvorlige eller gjentatte lovbrudd B. ved vedvarende problematisk bruk av rusmidler C. ved annen form for utpreget normløs atferd».

I plasseringsparagrafen blir barnet beskrevet med sine risikofaktorer, og institusjonen skal være i stand til å møte dem. For miljøterapeutene var det sentralt i deres forståelse av omsorg å kunne håndtere ungdommenes risikofaktorer. Dette kunne til tider innebære at miljøterapeutene måtte ta i bruk inngripende tiltak. Situasjoner som involverte inngripende tiltak ble ansett som nødvendige for å opprettholde omsorgsansvaret overfor ungdommene, da ungdommene kunne handle på en måte som var skadelig for seg selv eller omgivelsene. Dette kommer spesielt til syne temaområde "Ramme inn ungdommen" som diskutert i delkapittelet 5.2.2. Men også temaområdet "ansvaret og motstanden" som nevnt i delkapittelet 5.2.3. Sentralt fremstilles miljøterapeutenes evne til å stå i omsorgsansvaret til tross for den motstanden ungdommene viser. Årsaken til motstanden forklares også i lys av behandlingsansvaret. Behandlingsansvaret diskutere som unik form for ansvar som kun tilhører dem på behandlingsinstitusjoner. Ansvar rett til å jobbe med ungdommenes atferds utfordringer, altså ungdommenes risikofaktorer. Både miljøterapeutenes forståelse av omsorgsansvaret og plasseringsgrunnlaget fremhever ungdommenes risikofaktorer og behovet for oppfølging. I korte trekk ønsker vi å belyse hvordan omsorgsansvaret også kan forstås i tråd med plasseringsgrunnlaget.

6.1.3 Påvirker institusjonssystemet omsorgsforståelsen?

De tilgjengelige studiene innen feltet viser imidlertid ulike forståelser og praksiser når det gjelder bruk av tvang på institusjoner. Ifølge de få studiene som har undersøkt variasjonen av bruken av tvang i praksis, tilskrives forskjellene ulike holdninger, tanker, ideologier og kulturer, heller enn målgruppeplassering og institusjonens mandat (Reime, 2017, s. 24). Det er generelt begrenset med forskning som kan støtte opp om påstanden om at institusjonstype og mandat har betydning for hvordan omsorgsutøverne forstår sitt omsorgsansvar. Til tross viser funnene mine muligheten for en ny og alternativ forståelse av omsorgsansvaret. Denne forståelsen sier at institusjonssystemet i Norge og dets struktur, kan også ha betydning for hvordan miljøterapeutene forstår sitt omsorgsansvar. Det tar hensyn til den kontekstuelle påvirkningen institusjonssystemet kan ha for forståelse av omsorgsansvaret som miljøterapeutene danner seg.

Kapittel 7.0 Relevant og kritiske betraktninger

7.1 Relevant betraktning

Avslutningsvis vil jeg fremheve betydningen av begrepet kjærlighet som et viktig tema innenfor forståelsen av omsorgsansvaret. Selv om oppgaven har som hensikt å belyse forståelsen av omsorgsbegrepet, har kjærlighetsbegrepet fått økt aktualitet i barnevernsfeltet. I 2018 ble formålsparagrafen endret for å inkludere begrepet «*kjærlighet*» (Økland & Sørskal, 2020). Imidlertid er det fortsatt stor usikkerhet knyttet til begrepets betydning i praksis. Det er både overraskende og ikke overraskende at informantene ikke trekker inn kjærlighetsbegrepet i sin forståelse av omsorgsansvaret. Det er ikke overraskende fordi begrepet er relativt nytt i barnevernsfeltet, og det er fortsatt usikkerhet og uklarhet rundt begrepets betydning og rolle. Samtidig er det overraskende fordi begrepet har fått en sentral rolle i utøvelsen av omsorg, ved at det ble introdusert i formålsparagrafen.

Thrana (2013) har forsøkt å forklare rollen og betydningen av kjærlighet i arbeidet med barn og unge i sin artikkel «*Kjærlighet: som en kjernekompetanse i profesjonelt barnvernsarbeid*» (Thrana, 2013). I hennes studie betraktes kjærlighet som både nestekjærlighet og en form for anerkjennelse basert på Axel Honneths teori. Nestekjærlighet beskrives som noe universelt og allmenngyldig, som kommer til uttrykk gjennom den hjelperrollen man har for hverandre. Tradisjonelt har nestekjærlighet blitt forstått gjennom omsorgsfulle handlinger overfor andre, og det vitner om et moralsk ansvar for å møte andres behov, spesielt for sårbare grupper. Men det handler også om å møte andre med varme og medfølelse.

Videre forklarer Thrana (2013, s. 7) at kjærlighet ifølge Honneths teori om anerkjennelse, bestående av tre hovedformer: kjærlighet, rettigheter og solidaritet. Kjærlighet forstås som noe som oppstår i familie og nære relasjoner, der et barn gjennom samspill med foreldrene opplever å bli akseptert og elsket som en selvstendig person, og dermed bygger identitet og selvtillit. Anerkjennelse gjennom rettigheter innebærer at man betraktes som en person med visse rettigheter, samtidig som det forventes at man følger samfunnets regler og normer. Dette gir erfaringer med selvspekt, fordi man anerkjennes som en likeverdig borger. Solidaritet handler om anerkjennelse av den man er med sine særegenheter og å bli inkludert i fellesskapet, noe som gir en grunnleggende følelse av egenverd.

Kjærlighetsforståelsen som artikkelen tar utgangspunkt i, kan betraktes som bestående av to hoveddeler. På den ene siden er det en grunnholdning overfor andre, der personlige følelser er involvert i å bekrefte den andre. Samtidig inneholder kjærligheten et handlingselement gjennom omsorgsfulle handlinger som bidrar til å forbedre livskvaliteten til den andre.

I Thrana's forskningsprosjekt (2013) ble både ansatte og ungdommer intervjuet for å belyse kjærlighetens rolle som kjernekompetanse i arbeidet med sårbare barn og unge. Blant de sentrale funnene var sammenhengen mellom kjærlighet som en grunnholdning og den praktiske utførelsen av arbeidet. De ansatte uttrykte at deres kjærlighet til ungdommene påvirket måten de utførte sine daglige oppgaver overfor dem. Kjærligheten kom til uttrykk gjennom spesifikke egenskaper som ekthet, medmenneskelighet, utholdenhet og evnen til å vise følelser. Både de ansatte og ungdommene var enige om at disse egenskapene var viktige. Selv om informantene mine ikke eksplisitt diskuterte begrepet kjærlighet, beskrev de samme egenskapene som viktige for å ivareta omsorgsansvaret.

Dette får meg til å stille spørsmålet om sosialt arbeid i Norge vil gjennomgå et språkskifte. Kjærlighetsbegrepet har lenge tilhørt det private domenet. Ved innføringen av begrepet i barnevernloven har ordet «kjærlighet» fått en plass i offentlige rom. Det er vanskelig å si noe om den forventede utviklingen av begrepet og hvilken betydning det vil få for praksisen. Fra et forskningsperspektiv ville det vært interessant og nyttig å undersøke hvordan begrepene omsorg og kjærlighet blir forstått i praksisfeltet. Er det slik at vi gjennomgår en språklig endring, men at innholdet forblir det samme? Eller kan det hende at kjærlighetsbegrepet blir enda mer diffust og uklart, og derfor unngår vi det? Generelt sett kan det være interessant å undersøke om profesjonsutøvere tildeler omsorg og kjærlighetsbegrepet ulike forståelser.

7.2 Kritisk betraktning

Siden jeg argumenterer for et område innen forskningen som ikke er grundig utforsket, nemlig sammenhengen mellom profesjonsutøveres omsorgsforståelse og institusjonstypen de jobber i, er det viktig for meg å påpeke potensielle begrensninger i mine funn. En av disse begrensningene er at datagrunnlaget i prosjektet mitt er begrenset, og derfor kan jeg ikke konkludere med at miljøterapeutenes omsorgsforståelse i stor grad påvirkes av institusjonstypen de tilhører.

En annen kritisk vurdering jeg ønsker å ta med angår informantenes svar, som kan reflektere deres nåværende situasjon og erfaringer mer enn en reell beskrivelse av deres omsorgsforståelse. Likevel vil jeg argumentere for at problemstillingen og funnene mine er sammenhengende. Basert på både mine funn og eksisterende forskning på området, er det klart at det er behov for videre forskning som kan undersøke hvordan institusjonen som et system kan påvirke dannelsen av miljøterapeuters omsorgsforståelse i barnevernsinstitusjoner.

Kapittel 8.0 Referanseliste

- Backe-Hansen, E., Løvgren, M., Neumann, C. B. & Storø, J. (2017). *God omsorg i barnevernsinstitusjoner* (12/2017). [Nettutgave-NOVA-Rapport-12-17-God-omsorg-i-barnevernsinstitusjoner.pdf](#)
- Barneombudet. (2020). *De tror vi er shitkids* (6-70).
<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrappporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bufdir. (2023). *Barnevernsinstitusjoner*.
<https://doi.org/https://www.bufdir.no/barnevern/institusjoner/>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal akademisk.
- Grünfeld, L., Backe-Hansen, E., Guldvik, M. K., Kjelsaas, I., Winje, E., Engebretsen, L. & Westberg, N. (2020). *Institusjonstilbudet i barnevernet*. Menon-publikasjon.
- Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Gyldendal akademisk.
- Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B. & Løkke, J. A. (2009). *Perspektiver på psykisk lidelse : å forstå, beskrive og behandle* (3. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Jensen, K., Engelsrud, G., Lauvdal, T., Løvlie, L., Eriksen, R., Tine & Rønning, R. (1990). *Omsorgsideologi i endring IK*. Jensen (Red.), *Moderne omsorgsbilder* Gyldendal.
- Jenssen, D., Kjørstad, M., Seim, S. & Tufte, P. A. (2020). *Vitenskapsteori for sosial- og helsefag* (1. utgave.). Gyldendal.
- Kroken, R. (2018). *Omsorgsforståelser : mellom poesi, profesjon og politikk*. Universitetsforl.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Moen, E. Å. & Larsen, I. B. (2013). Her er det faktisk hele meg som er på jobb» – Om å bruke erfaringer med egen psykiske helse i profesjonelle relasjoner. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 10(1), 15-24. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3010-2013-01-03>
- NOU 2004: 23. (2004). *Barnehjem og spesialskoler under lupen*. Barne- og familiedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/309a0b25076f402bb36fedf92d0be980/no/pdfs/nou200420040023000dddpdfs.pdf>

- Reime, M. A. (2017). Mellom uansvarlig og kompetent - Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(1), 22-39. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-01-03>
- SSB. (2022). *Barnevernsinstitusjoner*. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevernsinstitusjoner>
- Storø, J. (2017). Omsorg i barnevernet IC. B. Neumann, N. Olsvold & T. Thagaard (Red.), *Omsorgsarbeidets sosiologi* Bokforlaget
- Thagaard, T. (2016). Mellom profesjon og organisasjon-sykepleiers arbeidssituasjon i sykehus IC. B. Neumann, N. Olsvold & T. Thagaard (Red.), *Omsorgsarbeidets sosiologi*. Fagbokforlaget.
- Thomassen, O. J. (2016). Håndverksrasjonalitet- et alternativ til barmhjertighetsdiskursen i sykepleie IC. B. Neumann, N. Olsvold & T. Thagaard (Red.), *Omsorgsarbeidets sosiologi* Fagbokforlaget
- Thrana, H. M. (2013). Kjærlighet: en kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(1), 5-17. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2013-01-02>
- Thuen, H. (2002). Barnevernsinstitusjonens legitimitet i historien. *Norsk pedagogisk tidskrift*, 86(2-03), 204-215. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2002-02-03-11>
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave.). Gyldendal.
- Ulset, G. & Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle et hjem? – Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(2), 69-83. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2013-02-02>
- Warming, H. & Christensen, M. (2016). *Tillid i sosialt og pedagogisk arbejde med børn og unge*. Akademisk forlag.
- Økland, I. H. & Sørtdal, L. M. (2020). Lov til kjærlighet: En studie av høringsuttalelsene til innføring av begrepet kjærlighet i barnevernloven. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 97(2), 126-145. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-02-05>

Vil du delta i forskningsprosjektet om Tolkning av omsorgsbegrepet i barneverninstitusjoner.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å *belyse hvordan miljøterapeuter på omsorg og behandlingstilstand forstår omsorgsansvaret*. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet har som formål å belyse hvordan miljøterapeuter på omsorgs- og behandlingstilstand forstår seg på omsorgsbegrepet. Både i omsorg og behandlingstilstand er omsorg et sentralt mandat. Hovedforskjellen er bakgrunnen for plassering av ungdommer. Dermed her jeg et ønske å om å forstå hvordan ansatte i disse institusjonene forstår og fortolker deres omsorgsmandat ut ifra deres institusjonelle kontekst. Forskningsprosjektet er en master oppgave i barnevern ved institutt for sosialt arbeid ved NTNU.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for sosialt arbeid ved NTNU er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta etter som du arbeider med ungdommer på enten i omsorg eller behandlingstilstand.

Vi har fått din kontaktinformasjon gjennom en kontaktperson på arbeidsplassen din, dette forbindes også med snøballmetoden hvor man blir satt i kontakt med flere personer etter kontakt med en første person.

Hva innebærer det for deg å delta?

Om du vil delta så vil det bli gjennomført gruppefokus intervju. Dere vil være en gruppe på ca 6 personer der dere diskuterer diverse spørsmål relatert til forskningen. Som forsker ønsker jeg å høre om dine tanker, mening, og erfaring. Varigheten på samtalen kan være mellom 60-90 min.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det vil være jeg og min veileder for masteroppgaven som har tilgang. Personopplysninger blir ikke lagret utover prosjektets varighet og datamaskinen er sikret med et passord og er lagret i et lukket nettverk.

I masteroppgaven vil du ikke bli gjenkjent i teksten.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 31. juni 2023. Datamaterialet vil bli slettet ved prosjektslutt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Institutt for sosialt arbeid ved Willy Lichtwarck, tlf 73412689 eller Ezekiel Yonas Hambissa, Tlf: 41398527

Også Thomas Helgesen- Personvernombud tlf- 93079038 epost thomas.helgesen@ntnu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Willy Licthwarck
(Forsker/veileder)

Ezekiel Yonas Hambissa

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *omsorgsbegrepet på barnevernsinstitusjoner*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i fokusgruppe *intervju*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Problemstilling.

- *Hvordan blir omsorgsbegrepet/ansvaret forstått av ansatte i omsorgs, - og behandling sinstitusjon?*

Forsknings spørsmål

- *Hva legger ansatte i begrepet omsorg på deres arbeidsplass*
- *Hvordan forstår ansatte sin omsorgsansvar på deres institusjon.*

Innledning

Takk for at dere tar dere tid til intervjuet. Som forklart tidligere er tema omsorg i barneverns institusjoner som dere skal diskutere. Som forklart i informasjonsskrivet vil personopplysninger anonymiseres.

Vi kan gjerne start med introduksjons runde av hvem vi er, navn, alder, arbeidsplass og arbeids erfaring.

Moderator- starter selv med introduksjon, så videre til deltakere.

Hoveddel

Hva er omsorg, hvordan definerer du omsorg?

- Hva forbinder dere med begrepet omsorg, hvilke assosiasjoner skaper det?
- Hva innebærer det å ha et omsorgsansvar?
- Hva innebærer det å være omsorgsfull miljøterapeut?

God og dårlig omsorg

- Finnes det kjennetegn på dårlig og god omsorg, i så fall hva er disse?
- Har fagkompetanse betydning for om en blir god eller dårlig omsorgsgiver?
- Hvilke egenskaper er nødvendig for å kunne utøve god omsorg?

Institusjon og omsorg

- Kan institusjonsomsorgen sammenlignes med den private?
- Hvordan viser dere omsorg på deres institusjon?
- Hvilke følelser kan dere engasjere eller ikke engasjere når dere utøver omsorg?

Omsorg og makt

- Kan man vise omsorg ved bruk av makt eller tvang?
- Er det nødvendig med makt/tvang for å utøve god omsorg?

Avsluttende

Hvis du skulle trekke fram en ting vi ikke har diskutert om, hva skulle det være og hvorfor?

Kunne du ha tenkt deg å delta i forskningsprosjekt for master oppgave.

- Har du mer enn et års erfaring på omsorgsinstitusjon?
- Er du sosionom, barnevernspedagog eller annen sort av relevant utdanning? Dog ikke krav men, foretrekkes.
- Synes du flere har godt av å høre dine tanker?

Da er **du** den jeg letter etter.

Jeg skal skrive master oppgave i barnevern og har da behov for 4-6 personer for en gruppe intervju. Dere vil hovedsakelig sitte sammen, reflektere høyt sammen ca i 60 min. Tema for intervju er omsorg på barnevernsinstitusjon.

Ja, jeg syns det høres spennende ut- ønsker å finne ut av mer.

Skrive gjerne navn, mail og tlf har- så tar jeg kontakt med deg for videre informasjon og friste deg til å delta 😊

- Navn Tlf Mail

Navn	Tlf	Mail

- Dersom du lurer på noe ønsker å finne ut av mer- så kan jeg kontaktes på dette nr- 41 39 85 27. Ezekiel Hambissa.

Hvis du tenker at dette ikke frister så mye- er du likevel velkommen til å delta 😊.

Meldeskjema / Forståelse av omsorgsbegrepet på barnevernsinstitusjoner / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

 Skriv ut

 06.10.2022 ▾

Referansenummer

451153

Vurderingstype

Standard

Dato

06.10.2022

Prosjekttittel

Forståelse av omsorgsbegrepet på barnevernsinstitusjoner

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosialt arbeid

Prosjektansvarlig

Willy Lichtwarck

Student

Ezekiel Yonas Hambissa

Prosjektperiode

30.08.2022 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

VIKTIG INFORMASJON TIL DEG

Du må lagre, sende og sikre dataene i tråd med retningslinjene til din institusjon. Dette betyr at du må bruke leverandører for spørreskjema, skylagring, videosamtale o.l. som institusjonen din har avtale med. Vi gir generelle råd rundt dette, men det er institusjonens egne retningslinjer for informasjonssikkerhet som gjelder.

FORUTSETNINGER FOR VURDERINGEN

Følgende må rettes opp i informasjonsskrivet:

- Det må tilføyes kontaktopplysninger til personvernombudet ved NTNU.
- Vi anbefaler at formuleringen «NSD – Norsk senter for forskningsdata AS har vurdert og godkjent dette prosjektet.» byttes ut med følgende: «På oppdrag fra NTNU har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.»

Det er ikke nødvendig å laste opp revidert skriv i meldeskjemaet.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.6.2023.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring, videosamtale o.l.) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

